

नेपाली

कक्षा ५

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

© सर्वाधिकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

यस पाठ्यपुस्तकसम्बन्धी सम्पूर्ण अधिकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी, भक्तपुरमा निहित रहेको छ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृतिबिना व्यापारिक प्रयोजनका लागि यसको पुरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय साधन वा अन्य प्रविधिबाट रेकर्ड गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन ।

प्रथम संस्करण : वि.सं. २०८०

पाठ्यपुस्तकसम्बन्धी पाठकहरूका कुनै पनि प्रकारका सुझाव भएमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, समन्वय तथा प्रकाशन शाखामा पठाइदिनुहुन अनुरोध छ । पाठकहरूबाट आउने सुझावहरूलाई केन्द्र हार्दिक स्वागत गर्दछ ।

हाम्रो भनाइ

पाठ्यक्रम शिक्षण सिकाइको मूल आधार हो । पाठ्यपुस्तक विद्यार्थीमा अपेक्षित दक्षता विकास गर्ने एक मुख्य साधन हो । यस पक्षलाई दृष्टिगत गर्दै पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले विद्यालय शिक्षालाई व्यावहारिक, समयसापेक्ष र गुणस्तरीय बनाउने उद्देश्यले पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास तथा परिमार्जन कार्यलाई निरन्तरता दिँदै आएको छ । आधारभूत शिक्षाले बालबालिकामा आधारभूत साक्षरता, गणितीय अवधारणा र सिप एवम् जीवनोपयोगी सिपको विकासका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ । आधारभूत शिक्षाका माध्यमबाट बालबालिकाहरूले प्राकृतिक तथा सामाजिक वातावरणप्रति सचेत भई अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास गर्नुपर्छ । यसले विज्ञान, वातावरण र सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास गराई कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि जगाउनुपर्छ । शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वास्थ्यकर बानी एवम् सिर्जनात्मकताको विकास तथा जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास पनि आधारभूत शिक्षाका अपेक्षित पक्ष हुन् । देशप्रेम, राष्ट्रिय एकता, लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता तथा संस्कार सिकी व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग गर्नु, सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजगता अपनाउनु र दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान गरी समाधानका उपायको खोजी गर्नु पनि आधारभूत शिक्षाका आवश्यक पक्ष हुन् । यस पक्षलाई दृष्टिगत गरी विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मर्मअनुरूप देशका विभिन्न विद्यालयमा गरिएको परीक्षणबाट प्राप्त सुझावसमेत समावेश गरी यो पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको हो ।

यस पाठ्यपुस्तकको लेखन तथा परिमार्जन डा.लेखप्रसाद निरौला, श्री नेत्रप्रसाद न्यौपाने र श्री देवीदत्त पौडेलबाट भएको हो । पाठ्यपुस्तकलाई यस रूपमा ल्याउने कार्यमा केन्द्रका महानिर्देशक श्री वैकुण्ठप्रसाद अर्याल, श्री अणुप्रसाद न्यौपाने, विषय समितिका अध्यक्ष प्रा.डा. गोपीन्द्रकुमार पौडेल र निर्देशक श्री टुकराज अधिकारी, श्री लेखनाथ दाहाल र श्री ठाकुर प्रसाद पौडेलको योगदान रहेको छ । यस पाठ्यपुस्तकको विषयवस्तु सम्पादन श्री इन्दु खनाल, भाषा सम्पादन श्री चिनाकुमारी निरौला र कला सम्पादन श्री श्रीहरि श्रेष्ठबाट भएको हो । यस पाठ्यपुस्तकको विकास तथा परिमार्जन कार्यमा संलग्न सबैप्रति पाठ्यक्रम विकास केन्द्र धन्यवाद प्रकट गर्दछ ।

यस पाठ्यपुस्तकले विद्यार्थीमा निर्धारित सक्षमता विकासका लागि विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने छ । यसले विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुऱ्याउने एउटा महत्त्वपूर्ण र आधारभूत सामग्रीका रूपमा कक्षा क्रियाकलापबाट हुने सिकाइलाई मजबुत बनाउन सहयोग गर्ने छ । यो शिक्षकको सिकाइ क्रियाकलापको योजना नभई विद्यार्थीका सिकाइलाई सहयोग पुऱ्याउने सामग्री हो । पाठ्यपुस्तकलाई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुऱ्याउने एउटा महत्त्वपूर्ण आधारका रूपमा बालकेन्द्रित, सिकाइकेन्द्रित, अनुभवकेन्द्रित, उद्देश्यमूलक, प्रयोगमुखी र क्रियाकलापमा आधारित बनाउने प्रयास गरिएको छ । सिकाइ र विद्यार्थीको जीवन्त अनुभवविच तादात्म्य कायम गर्दै यसको सहज प्रयोग गर्न शिक्षकबाट सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताको भूमिकाको अपेक्षा गरिएको छ । यस पुस्तकलाई अझ परिष्कृत पार्नका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, बुद्धिजीवी एवम् सम्पूर्ण पाठकहरूको समेत विशेष भूमिका रहने हुँदा सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

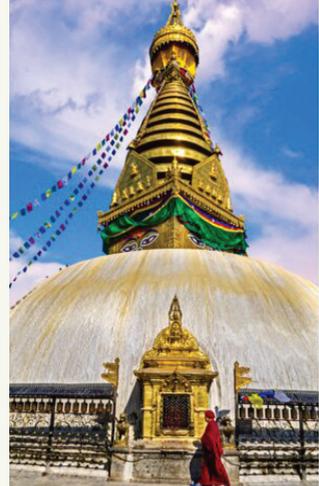
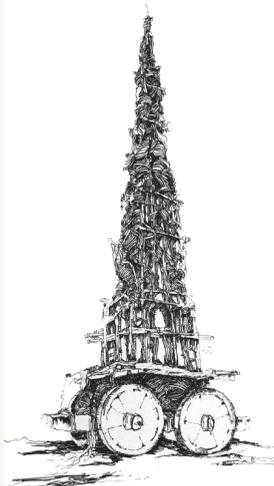
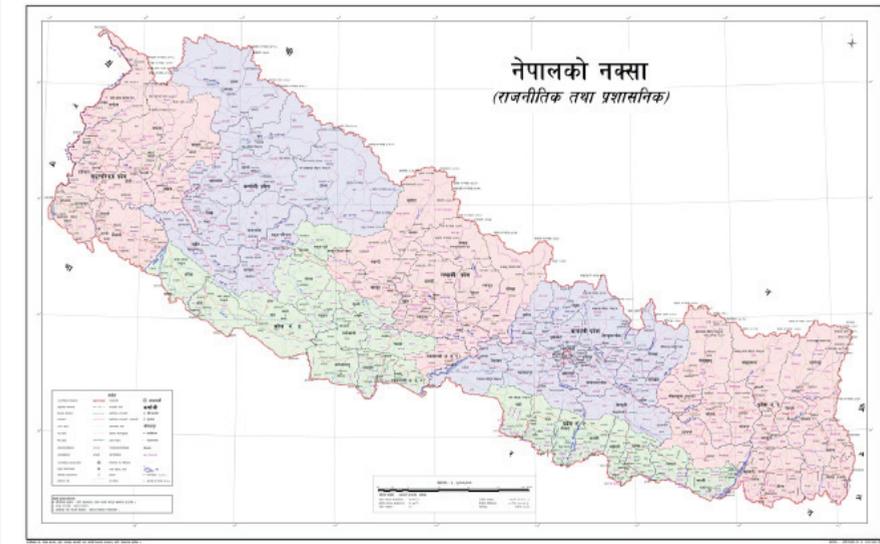
वि.सं. २०८०

विषयसूची

पाठ	शीर्षक	विधा	पृष्ठसङ्ख्या
१.	नेपाल नै राम्रो	कविता	१
२.	नानीशोभा नर्सरी	कथा	९
३.	सञ्चारका साधन	निबन्ध	२२
४.	प्रधानाध्यापकलाई निवेदन	निवेदन	३५
५.	नाटककार बालकृष्ण सम	जीवनी	४४
६.	जस	कथा	५७
७.	साभ्ना सम्पत्ति	संवाद	६९
८.	अन्नदाता	कविता	८२
९.	स्वास्थ्य र जीवनशैली	निबन्ध	९२
१०.	जम्बियाडको जन्मदिन	कथा	१०५
११.	भान्जीलाई चिठी	चिठी	११८
१२.	सम्भ्रनामा मत्स्यपोखरी	संस्मरण	१२८
१३.	प्रतियोगिताका दुई दिन	दैनिकी	१४३
१४.	पुतली	कविता	१५६
१५.	रोबोट गाउँ	कथा	१६५
	परिशिष्ट		१७८

पूर्व पठन

नेपाल हाम्रो जन्मभूमि हो । हामी नेपाल आमाका सन्तान हौं । हाम्रो कर्मभूमि जहाँ भए पनि जन्मभूमि नै प्यारो लाग्छ । हाम्रो मनमा देशकै माया छ । नेपाललाई चिनाउने तलका चित्रका बारेमा छलफल गरौं :

नेपाल नै राम्रो

भुवनहरि सिग्देल

१

नेपालीको मनभित्र नेपाल नै हुन्छ
देशभक्ति भावनाले नेपाल नै छुन्छ ।

उही घाम उही पानी उनै तारा जून
नेपालीको आस्था भन्छ नेपाली नै हुन
धर्तीलाई आमा भन्ने भावना छ हाम्रो
कर्मभूमि जता बनोस् नेपाल नै राम्रो ।

सास फेर्ने स्वच्छ हावा सगरमाथा शिर
सञ्जीवनी जडीबुटी यहाँ सबैतिर
प्रकृति र संस्कृतिमा रमाउने मन
माटो ढुङ्गो नदीनाला सबै हाम्रा धन ।

आफूभन्दा प्यारो हुन्छ आफ्नो जन्मभूमि
बाल वेला यहीं खेल्यौं यही धर्ती चुमी
देउरालीका पदचिह्न पुछी मेटिन्छ र ?
नेपाल जस्तो अर्को देश खोजी भेटिन्छ र ?

नेपालीको मनभित्र नेपाल नै हुन्छ
देशभक्ति भावनाले नेपाल नै छुन्छ ।

शब्दार्थ

आस्था : विश्वास, भरोसा

कर्मभूमि : काम गर्ने ठाउँ

सञ्जीवनी : मरेकालाई पुनः जीवन दिने भनिएको बुटी

देउराली : पहाडको उकालो सिद्धिने ठाउँ, थुम्की वा भन्ज्याङ परेको ठाउँ वा डाँडो

पदचिह्न : पैतालाको डाम, पाइलो

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) मनमा हुने कल्पना
- (ख) राष्ट्रभक्ति
- (ग) भाषा, धर्म, चालचलनको समग्र रूप
- (घ) घर, बाटो आदि निर्माण गर्न उपयोग गरिने पत्थर
- (ङ) औषधीका काममा आउने बुटा र जरा

२. उस्तै अर्थ दिने शब्दबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

मन	मानव
धर्ती	मुलुक
आमा	दिल
मान्छे	पवन
देश	पृथ्वी
हावा	जननी

३. दिइएका शब्दको उल्टो अर्थ दिने शब्द कोठेपदबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

शिर, टाढा, माया, एक, जोर, खराब

प	पा	उ	ल	त
न	ज	अ	ने	क
जि	म	स	स	म
क	घृ	ल	ह	ट
ब	णा	बि	जो	र

४. पाठबाट 'बनी भनी, हाम्रो राम्रो' जस्तै पाँच जोडी लय मिल्ने शब्द खोजेर लेख्नुहोस् ।

५. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

घाम, स्वच्छ, नदीनाला, शिर, तारा, कर्मभूमि

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

देशभक्ति, ढुङ्गो, आस्था, स्वच्छ, सञ्जीवनी, जडीबुटी, प्रकृति, संस्कृति, देउराली, पदचिह्न, कर्मभूमि

२. 'नेपाल नै राम्रो' कविता लय मिलाएर पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'नेपाल नै राम्रो' कवितामा रहेका तलका हरफमा कति कतिओटा अक्षर छन्, भन्नुहोस् :

उही घाम उही पानी उनै तारा जून

नेपालीको आस्था भन्छ नेपाली नै हुन ।

४. छुटेका शब्द भरी कविताको अंश पूरा गर्नुहोस् :

आफूभन्दा प्यारो आफ्नो

बाल बेला खेत्यौं यही धर्ती

देउरालीका पुछ्छी र ?

..... जस्तो अर्को देश खोजी भेटिन्छ ?

५. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) हामी धर्तीलाई के भन्छौं ?

(ख) हामीलाई जन्मभूमि कस्तो लाग्छ ?

(ग) हाम्रो मन केले रमाउँछ ?

(घ) सगरमाथालाई किन शिर भनिएको हो ?

६. कविताको तेस्रो श्लोक जस्ताको त्यस्तै लेख्नुहोस् ।

७. उदाहरणमा दिइए जस्तै गरी दिइएका हरफलाई वाक्यमा लेख्नुहोस् :

कवितांश : नेपालीको आस्था भन्छ नेपाली नै हुन

वाक्य : नेपालीको आस्थाले नेपाली नै हुन भन्छ ।

(क) धर्तीलाई आमा भन्ने भावना छ हाम्रो

(ख) आफूभन्दा प्यारो हुन्छ आफ्नो जन्मभूमि

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(क) नेपालीको भावना कस्तो छ ?

(ख) केलाई सबैको धन भनिएको छ ?

(ग) नेपाल जस्तो अर्को देश भेटिन्न भनेर किन भनिएको हो ?

(घ) यस कविताको मूल भाव के हो ?

९. दिइएका हरफको आशय वर्णन गर्नुहोस् :

नेपालीको मनभित्र नेपाल नै हुन्छ

देशभक्ति भावनाले नेपाल नै छुन्छ ।

१०. कवितामा 'नेपाल नै राम्रो' भनेर किन भनिएको हो, आफ्ना विचार लेख्नुहोस् ।

११. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

कक्षामा शिक्षकले विद्यार्थीलाई पुस्तकालय वा पुस्तक कुना वा सामाजिक सञ्जालबाट एक एकओटा कथा वा कविता वा गीत वा अन्य रचना खोजेर पढ्न लगाउनुभयो । रचना पढिसकेपछि त्यो के विषयमा लेखिएको रहेछ । त्यसमा भन्न खोजिएको आशय के रहेछ । त्यस रचनाका लेखक वा प्रकाशक को रहेछन्, कक्षामा सुनाउन निर्देशन दिनुभयो । यसका लागि डोल्माले पुस्तकालयमा गएर बालकविता खोजिन् । त्यो बालकवितामा रहेको एउटा कविता पढिन् र त्यसको विवरण यसरी सुनाइन् :

पुस्तकको नाम : मेरो सानो भाइ

कविताको शीर्षक : चौतारी

लय : 'दोबाटोमा भेटिन्छन्, जोडी वरपिपलु'

प्रकाशक : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

कविताको विषयवस्तु : चौतारीको वरपिपलले बटुवालाई दिने शीतलताका बारेमा लेखिएको छ ।

आशय वा सन्देश : चौतारीमा रहेका वरपिपलले आफूले घामपानी सहेर पनि बटुवालाई शीतल छहारी दिन्छन् । वरपिपलको छहारीमा बस्दा मानिसले सबै दुःख कष्ट विर्सन्छन् । यसरी सहयोग पुऱ्याउँदा पनि वरपिपलले कुनै घमन्ड देखाउँदैनन् भनिएको छ ।

तपाईंले पनि डोल्माले जस्तै कुनै एउटा रचना पढेर त्यसका बारेमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र उत्तर दिनुहोस् :

स्वप्निल, माधव र सामना बजार गए । स्वप्निलले किताब, कापी र कलम किने । माधवले एक भुप्पा अङ्गुर र एक गुच्छा फूल किने । सामनाले चामल, दाल, नुन र तेल किनिन् । उनीहरूका साथी गोपाल भने घरमा थिए । उनको घरअगाडिको चउरमा मानिसको हुल र गाईका बथान देखिए । गाउँको हावा र पानी स्वच्छ थियो । गोपाल र उनका साथीहरूले सबैलाई माया, दया र प्रेम गर्थे ।

प्रश्नहरू

(क) माथिको अनुच्छेदबाट व्यक्ति, जाति र समूह बुझाउने तीन तीनओटा नाम शब्द टिप्नुहोस् ।

(ख) माथिको अनुच्छेदबाट द्रव्य र भाव बुझाउने दुई दुईओटा नाम शब्द टिपोट गर्नुहोस् ।

२. 'नेपाल नै राम्रो' कवितामा प्रयोग भएका कुनै १० ओटा नाम शब्द पहिचान गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३. दिइएको कुराकानी पढ्नुहोस् र यहाँ प्रयोग भएका सर्वनाम शब्द टिप्नुहोस् :

बिरालो : काग दाइ ! काग दाइ ! तपाईं कहाँ जान लाग्नुभएको ?

काग : म त मामाघर जान लागेको । तिमी नि ?

बिरालो : म चाहिँ क्रिकेट खेलन जान लागेको ।

काग : एकलै खेल्छौ ?

बिरालो : होइन, मेरा साथी मुसा र कछुवा पनि आउँछन् । उनीहरू आएपछि हामी सँगै खेल्छौं ।

काग : मेरो घरमा खरायो आउँदै छ । म चाहिँ ऊसँग खेल्छु ।

४. दिइएका वाक्य पढ्नुहोस् र खाली ठाउँमा मिल्ने सर्वनाम भर्नुहोस् :

(क) आर्य मेरो भाइ हो । धेरै ज्ञानी छ ।

(ख) फुर्वा विद्यालय जान्छिन् । कथा पढ्छिन् ।

(ग) वैदेही र म साथी हौं । सँगै खेल्छौं ।

(घ) हिरा, मिरा र निरा दिदीबहिनी हुन् । घुम्न जान्छन् ।

५. दिइएका शब्दबाट सुरु, बिच र अन्तिममा ह्रस्व इकार (i) आउने शब्द छुट्याई लेख्नुहोस् :

नेपाली	प्रकृति	इनार	संस्कृति	मिति
बाहिर	तीन	मिठो	धर्ती	माथि
अगाडि	कागती	भेटिन्छ	मेटिन्छ	रसिलो
चालिस	उनी	भाइ	साथी	कमिला

सुनाइ र बोलाइ

१ सुनाइ पाठ १ सुन्नुहोस् र ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :

- (क) नेपाली भन्डा चन्द्र र सूर्य अङ्कित छ ।
- (ख) साथीहरूसँग मिठो बोली बोल्नुपर्छ ।
- (ग) हिमाली छाया फरक फरक हुन्छ ।
- (घ) नेपाली पानीसँग रगतको सम्बन्ध छैन ।

२. सुनाइ पाठ १ सुनेर मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

- (क) चन्द्र र सूर्य भुके के हुन्छ ?
- (ख) नेपाली पानी नसुकेसम्म के सुक्दैन ?
- (ग) हिमाली छायाले सानाठुलालाई कुन रूपमा हेरेको छ ?
- (घ) गण्डकी कहिले सुक्छ ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. खाली ठाउँमा तल दिइएका लय मिल्ने शब्द भरी कविता पूरा गर्नुहोस् :

बजार, हजार, गाउँसम्म, अचम्म, विशाल, हिमाल, शिक्षा, परीक्षा

साभा खुलेका जति छन्

सस्ता र राम्रा कति छन्

हामी सबैका घर

बजार बाटा विजुली

छ पाठशाला नजिकै

देखिन्छ छाया छवि भैं

समाजको देन यहीं छ

उत्तीर्ण गर्छौ सब ती

पूर्व पठन

मानिस सामाजिक प्राणी हो । उसका सामाजिक भूमिका फरक फरक छन् । उसका रुचि, सिप र दक्षता पनि फरक फरक छन् । ऊ समाजमा मिलेर बस्छ र एकआपसमा सहकार्य गर्छ । मानिसले समाजमा गर्ने क्रियाकलाप चिनाउने तलका चित्रका बारेमा छलफल गरौँ :

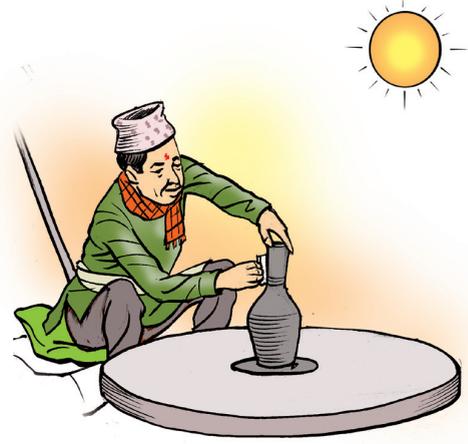

नानीशोभा नर्सरी

शाश्वत पराजुली

२

मचाकाजीको घर चिटक्क परेको थियो । भिँगटीले छाएको तोयनाथको घर पनि सफा र राम्रो थियो । साँध जोडिएको मचाकाजी र तोयनाथको घर मूलबाटाबाट धेरै टाढा थिएन । मचाकाजीका परिवारमा तीन जना थिए । श्रीमान् मचाकाजी, श्रीमती मनमैजु र छोरी नानी । तोयनाथको परिवारमा पनि तीनै जना थिए; श्रीमान् तोयनाथ, श्रीमती तारादेवी र छोरी शोभा ।

मचाकाजी घरको फलैँचामा बसेर सुरुप सुरुप चिया पिउन रुचाउँथे । उनी वेला वेलामा नारायणगोपालका गीत पनि गुनगुनाउँथे । उता तोयनाथ भने ठुलो गिलासमा मही पिउँदै दिनहुँ आँगनमा तीनचार फन्का लगाउँथे । उनी ठुलो आवाजमा रेडियो घन्काएर समाचार सुन्न पनि रुचाउँथे ।

छिमेकी भएर पनि मचाकाजी र तोयनाथमा मित्रता थिएन । उनीहरू एकअर्कासँग राम्ररी बोल्दा पनि बोल्दैनथे । मचाकाजी घाम लाग्दा दड्ग पर्थे । तोयनाथ पानी

शब्दार्थ

भिँगटी : छाना छाउन माटो पोलेर बनाइएको साधन
मही : दहीबाट मथेर बनाइएको तरल पदार्थ

पर्दा खुसी हुन्थे । पानी परे मचाकाजी निधारमा हात लगाएर बस्थे । घाम लागे तोयनाथ ठुस्स पर्थे ।

त्यस्तो नहोस् पनि कसरी ? तोयनाथलाई पानी चाहिन्थ्यो । उनी फूल फुलाउँथे । फूल बजारमा लगेर बेच्ने गर्थे । यता मचाकाजीलाई घाम चाहिन्थ्यो । उनी माटाका भाँडा र गमला बनाउँथे अनि बजारमा लगेर बेच्ने गर्थे ।

दिन सधैं एकैनासको के हुन्थ्यो र ! कहिले घाम लाग्थ्यो त कहिले पानी पर्थ्यो । अनि त कहिले तोयनाथ दड्ग परेका हुन्थे, कहिले मचाकाजी फुरुड्ड परेका हुन्थे । कहिले चाहिँ मचाकाजी दिक्क मानेर बसिरहेका हुन्थे भने कहिले तोयनाथ वाक्क भएका हुन्थे । मचाकाजी र तोयनाथका छोरीहरूलाई यी सबै कुराको चासो थिएन । नानी र शोभा खुबै मिल्थे । सँगै खेल्थे अनि सँगै पढ्थे ।

यस दिन पानी परिरहेको थियो । तोयनाथ बिछट्टै रमाए । उनी मचाकाजीले सुन्ने गरी ठुलो ठुलो स्वरमा कराउँदै आफ्नी श्रीमतीसँग भन्न थाले, “यस पटक हाम्रो राम्रो आम्रदानी हुन्छ । घर मर्मत गर्नुपर्छ र रडरोगन पनि गर्नुपर्छ ।”

तोयनाथका कुरा सुनेर मचाकाजी डाहाले भुतुककै भए । उनले आफ्ना माटाका भाँडातिर हेर्दै दिक्क माने । घाम नलागेर उनले बनाएका गमला सुकाउन पाएका थिएनन् । उनको व्यापार राम्रो भएन ।

तोयनाथले भने राम्रै व्यापार गरे । हेर्दाहेर्दै घर पनि मर्मत गरे । घरलाई रडरोगन गरेर भिलिककै पारे । यता मचाकाजीलाई भने घर खर्च चलाउनै मुस्किल भयो ।

मौसमको कुरा के जानिसक्नु छ र ! अर्को साल पानी परेन । मज्जाले घाम लागि रह्यो । मचाकाजी खुबै रमाए । यस पटक उनले प्रशस्त भाँडा बनाए । माटाका भाँडाको बिक्री पनि राम्रै भयो ।

एक दिन उनले तोयनाथले सुन्ने गरी भने, “यस पटक राम्रो व्यापार भएको छ । एउटा मोटरसाइकल किन्नुपर्छ ।”

रडरोगन : रडको प्रयोग गरी कुनै वस्तु राम्रो पार्ने काम

हेर्दाहेर्दै मचाकाजीको घरमा मोटरसाइकलको आवाज सुनियो । तोयनाथलाई खपिनसक्नु भयो । पानी नपरेकाले फूलहरू खड्ग्रड्ड सुके । यस पटक तोयनाथको व्यापार चौपट भयो । उनलाई घर खर्च चलाउन गाह्रो पऱ्यो । यही पिरले एक दिन तोयनाथ बिरामी परे । उठेर हिँड्डुल गर्न नसक्ने भए ।

“तोयनाथलाई धेरै दिन भयो नदेखेको । उनलाई सन्चो छैन कि कसो ?” मचाकाजीले आफ्नी श्रीमती मनमैजुसँग सोधे ।

“खोइ, म के जानूँ ? एक पटक घरमा नै गएर बुभने हो कि ।” बत्ती कात्दै गरेकी मनमैजुले भनिन् ।

मचाकाजी अल्छी मान्दै बाहिर निस्के । आँगनमा आफ्नी छोरी नानी र तोयनाथकी छोरी शोभा खेलिरहेका थिए । नानीले फूलको बिरुवा हातमा लिएकी थिइन् । शोभाले ससाना गमला बोकेकी थिइन् । उनीहरू दुवैले मिलेर गमलामा माटो भरे र बिरुवा सारे । ससाना गमलामा कोपिलासहितका बेर्ना सुन्दर देखिए ।

“अब गमलालाई भोलि विद्यालयको मेलामा राख्नुपर्छ ।” उनीहरू दुवैले सल्लाह गरे । यी सबै कुरा मचाकाजीले परैबाट अनौठो मानेर हेरिरहे ।

बेलुकी नानीले सय रुपियाँ बोकेर आइन् । “कहाँबाट ल्यायो छोरी यो पैसा ?” मचाकाजीले जान्न चाहे ।

नानीले भनिन्, “हिजो हामीले विद्यालयको मेलामा लगेका बेर्नासहितका गमला धेरैले रुचाए । ती गमला दुई सय रुपियाँमा बिक्री पनि भए । हामीले त्यही पैसा बाँडेर लिएका हौं । शोभा भन्दै थिई, उसका बुवा बिरामी हुनुहुन्छ रे । त्यो पैसा उसलाई औषधी किन्न काम लाग्छ रे ।”

मचाकाजी भ्रसङ्ग भए । उनी तुरुन्तै तोयनाथको घरमा पुगे । तोयनाथ बिरामी परेर ओछ्यानमा थिए ।

चौपट : नष्ट, सत्यानाश

बेर्ना : सार्ने बेला भएका फूल आदिका साना बिरुवा

मचाकाजीले कम्पाउन्डर बोलाएर ल्याए । तोयनाथको उपचार गराए । उनले तोयनाथलाई एकछिन पनि एकलै छोडेनन् । केही दिनपछि तोयनाथलाई अलि सन्चो पनि भयो ।

एक दिन तोयनाथको खाटनजिकै बसेर मचाकाजीले भने, “भाइ, मौसम र व्यापार को के भर ! कहिले तिम्रो राम्रो हुन्छ, कहिले मेरो ।” उनले गम्भीर हुँदै अगाडि भने, “हामी दुवैले मिलेर काम गरे कसो होला ? केही दिन अगाडि तिम्री छोरी शोभाले केही बिरुवा लिएर आइन्, हामी छोरी नानीले गमला तयार गरिन् । दुवैले मिलेर बिरुवासहितका गमला विद्यालयको मेलामा बेचेछन् । त्यसपछि त मेरा आँखा खुले जस्तै भए ।”

मचाकाजीले एकैछिन गम खाएर फेरि भने, “हेर त, नानी र शोभाले भैँ हामी दुवैले यसरी मिलेर काम गर्न सके कति जाति हुन्थ्यो ।”

तोयनाथ यस पटक भ्रसङ्ग भए । उनले मनमनै भने, “हो त नि, यस विषयमा त मैले सोचेकै रहेनछु ।”

उनले नजिकै रहेका मचाकाजीको हात समाउँदै भने, “दाइ तपाईंको कति राम्रो विचार ! हामी दुवै मिलेर काम गरौं ।”

कम्पाउन्डर : अस्पतालमा डाक्टरलाई सघाउने स्वास्थ्य सहायक

हेर्दाहेर्दै दुइटा घरबिचको निगाले बार हट्यो । मचाकाजीले बनाएका सयौँ गमलामा तोयनाथले हुर्काएका बिरुवा सारियो ।

मचाकाजी तोयनाथलाई फूलको काममा सघाउँथे । तोयनाथ माटाका भाँडा बनाउन मदत गर्थे । घाम लाग्दा भाँडा सुकाउने काम हुन्थ्यो । पानी पर्दा फूल रोप्ने काम हुन्थ्यो ।

कुनै वेला फूलको व्यापार राम्रो हुन्थ्यो भने कुनै वेला माटाका भाँडाको बेचबिखन राम्रो हुन्थ्यो । व्यापारको आम्दानी दुवैले बाँडेर लिन्थे । यसबाट दुवैको आम्दानी बढ्दै गयो । व्यापार नभएर पहिले भैँ कसैलाई पनि भोकै बस्नु परेन ।

केही महिनापछि दुवैको घरमाभए एउटा ठुलै साइनबोर्ड भुन्डियो, 'नानीशोभा नर्सरी' । दुवैले आआफ्ना छोरीका नामबाट नर्सरीको नाम जुराए । हेर्दाहेर्दै नानीशोभा नर्सरीले धेरै प्रगति गर्‍यो । हिजोआज त मचाकाजी र तोयनाथको व्यापार छोरीहरू नानी र शोभाले सम्हालेका छन् ।

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) कुनै वस्तु किनेर वा उत्पादन गरेर बिक्री गर्ने काम
- (ख) चौडाइ धेरै भएको ठुलो र फराकिलो बाटो
- (ग) कौसी, बार्दली आदिमा बोटबिरुवा रोप्न प्रयोग गरिने भाँडो
- (घ) कुनै कामबाट कमाइएको धन
- (ङ) बिरुवा हुर्काउने ठाउँ

२. दिइएका अनुकरणात्मक शब्दसँग मिल्ने क्रियामूल छानेर जोडा मिलाउनुहोस् :

चिटिक्क	सुक्नु
सुरूप	हुनु
खड्ग्रड्ड	पर्नु
भसड्ग	हाँस्नु
मुसुक्क	पिउनु

३. दिइएका मिल्ने शब्द लेखी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

भमभम भमक्क भुर्र भलमल्ल मुसुमुसु

- (क) घाम लागेर उज्यालो भयो ।
- (ख) दिउँसोतिर पानी पच्यो ।
- (ग) सलिना हाँसिन् ।
- (घ) चरो उड्यो ।
- (ङ) घर पुग्दा साँभ पच्यो ।

४. दिइएका अनुकरणात्मक शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

फुरुङ्ङ, भुतुकक, भिलिकक, हलकक, फटाफट, थचकक

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

खड्ग्रड्ड, फुरुङ्ङ, आँगन, प्रशस्त, व्यापार, गम्भीर, भाँडा, बिछट्टै, साँध

२. 'नानीशोभा नर्सरी' कथाका अनुच्छेद हाउभाउसहित पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'नानीशोभा नर्सरी' कथामा कतिओटा अनुच्छेद छन् ? अन्तिम अनुच्छेदमा कतिओटा वाक्य रहेका छन्, भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) तोयनाथको परिवारमा कति जना सदस्य थिए ?

(ख) मचाकाजी के काम गर्थे ?

(ग) तोयनाथ किन बिरामी परे ?

(घ) नानी र शोभाले गमलामा के रोपे ?

५. कसले कसलाई भनेको हो, भन्नुहोस् :

(क) यस पटक राम्रो व्यापार भएको छ ।

(ख) कहाँबाट ल्यायो छोरी यो पैसा ?

(ग) खोइ, म के जानूँ ? एक पटक घरमा नै गएर बुझ्ने हो कि ।

(घ) हामी दुवै मिलेर काम गरौँ ।

६. दिइएको अनुच्छेद सुनेर लेख्नुहोस् :

कुनै बेला फूलको व्यापार राम्रो हुन्थ्यो भने कुनै बेला माटाका भाँडाको बेचबिखन राम्रो हुन्थ्यो । व्यापारको आमदानी दुवैले बाँडेर लिन्थे । यसबाट दुवैको आमदानी बढ्दै गयो । व्यापार नभएर पहिले भैंँ कसैलाई पनि भोकै बस्नु परेन ।

७. चित्रमा जस्तै तपाईंका घरमा के के सामान छन्, कक्षामा सुनाउनुहोस् :

८. दिइएका घटनाको क्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

- (.....) नानी र शोभाले गमला बिक्री गरेर दुई सय रुपियाँ कमाए ।
- (.....) मचाकाजी र तोयनाथ एकअर्काका छिमेकी थिए ।
- (.....) मचाकाजीले तोयनाथको घर गएर छोरीहरूले मिलेर काम गरेको बताए ।
- (.....) घाम लाग्दा मचाकाजी र पानी पर्दा तोयनाथ खुसी हुन्थे ।
- (.....) मचाकाजी र तोयनाथले मिलेर फूल र माटाका भाँडाको व्यापार गर्न थाले ।
- (.....) पानी नपरेकाले तोयनाथको व्यापार बिग्रियो ।
- (.....) छोरीको नामबाट खोलेको 'नानीशोभा नर्सरी' ले दुवैलाई प्रशस्त आमदानी दियो ।
- (.....) नानी र शोभा मिलेर गमलामा बिरुवा सारे ।

९. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) मचाकाजी केको व्यापार गर्थे ?
- (ख) तोयनाथ र मचाकाजी कुन वेला खुसी हुन्थे ?
- (ग) मचाकाजीले तोयनाथलाई के भनेर सम्झाए ?
- (घ) तोयनाथको व्यापार किन बिग्रियो ?
- (ङ) 'नानीशोभा नर्सरी' कथाको मुख्य सन्देश के हो ?

१०. दिइएका वाक्यको आशय वर्णन गर्नुहोस् :

नानी र शोभाले भैँ हामी दुवैले यसरी मिलेर काम गर्न सके कति जाती हुन्थ्यो ।

११. 'नानीशोभा नर्सरी' कथाको पहिलो अनुच्छेदबाट चारओटा प्रश्न बनाउनुहोस् ।

१२. नानी र शोभाले भैँ मचाकाजी र तोयनाथले किन मिलेर काम गरे, कथाका आधारमा लेख्नुहोस् ।

१३. 'नानीशोभा नर्सरी' कथाको सार लेख्नुहोस् ।

१४. गाउँघरको परिवेश भल्किने चित्र तयार पार्नुहोस् ।

१५. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

मेरो नाम रामभजन हो । म पाँच कक्षामा पढ्छु । म हरेक काम ठिक समयमा गर्छु । म बिहान ६ बजे नै उठ्छु र हातमुख धुन्छु । म ७ बजेसम्म योग र व्यायाम गर्छु । त्यसपछि चियाखाजा खाएर एकछिन पढ्छु । म ९ बजे खाना खाएर विद्यालय हिँड्छु । विद्यालयको प्रार्थना सभा ९.४५ मा सुरु हुन्छ । म समयमै विद्यालय पुग्छु । ढिला भयो भने आफैँलाई नमज्जा लाग्छ । १० बजेबाट पहिलो घन्टी सुरु हुन्छ । म हरेक घन्टीमा समयमै कक्षाकार्य गर्छु । दिउँसो १:१५ बजे खाजा खान्छु । ४

बजे विद्यालय छुट्टी हुन्छ । म घर गएर ४:३० मा खाजा खान्छु र एकछिन खेल्छु । म ५:३० बजेदेखि केहीबेर पढ्छु । केही समय घरको काममा सघाउँछु । बेलुका ७:३० बजे खाना खान्छु । केही समय परिवारका सदस्यसँग रमाइला कुराकानी गर्छु । म बेलुकी ९ बजे सुत्छु । यसरी मैले समयको पालना गरेको छु ।

रामभजनले जस्तै तपाईं पनि आफूले समयअनुसार गर्ने कामका बारेमा बताउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

- दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका विशेषण शब्द टिपेर वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

सोनामकी सानी बहिनीको नाम कमला हो । उनी दश वर्षकी भइन् । उनको कपाल लामो छ । उनले रातो रिबन बाँधेकी छन् । मलाई उनको मायालु, दयालु र सहयोगी बानी मन पर्छ । उनका धेरै साथी छन् । उनीहरू पनि असल छन् ।

- समूह 'क' र समूह 'ख' बिच जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'

समूह 'ख'

कस्तो ?

थोरै

कत्रो ?

यो

कुन ?

ठुलो

कति ?

अमिलो

- दिइएका खाली ठाउँमा मिल्दो विशेषण भर्नुहोस् :

(क) खुर्सानी हुन्छ । (पिरो, अमिलो, तितो)

- (ख) गाईका ओटा खुट्टा हुन्छन् । (दुई, तीन, चार)
- (ग) मलाई कलम मन पऱ्यो । (कोही, यो, मिठो)
- (घ) वर्षको दिनलाई नयाँ वर्ष भनिन्छ । (पहिलो, दोस्रो, तेस्रो)
४. 'नानीशोभा नर्सरी' कथामा प्रयोग भएका कुनै १० ओटा विशेषण शब्द टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. शब्दको सुरु, बिच र अन्तिममा दीर्घ ईकार (ी) भएका तीन तीनओटा शब्द पाठबाट पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ २ सुनी ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :
- (क) सौरभ र सौरभी जुम्ल्याहा दाजुबहिनी हुन् ।
- (ख) सौरभ अल्ल्छी स्वभावका थिए ।
- (ग) सौरभ र सौरभी हाँस्दा देब्रे गालामा खोपिल्टो पर्थ्यो ।
- (घ) सौरभ र सौरभीको खुसी पोख्ने शैली मिल्दैनथ्यो ।
२. सुनाइ पाठ २ का आधारमा मौखिक उत्तर दिनुहोस् :
- (क) सौरभ र सौरभी कति मिनेटको फरकमा जन्मिएका हुन् ?
- (ख) सौरभ बगैँचामा के गर्दै थिए ?
- (ग) सौरभी किन मुसुक्क हाँसिन् ?
- (घ) जन्मदिन कसरी मनाउनुपर्छ ?

१. खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द राखी कथा पूरा गर्नुहोस् :

एउटा गाउँमा व्यापारी बस्थ्यो । उसले घरमा कुकुर र गधा पालेको थियो । भारी बोकेर बजार जान्थ्यो । घरको रेखदेख गर्ने गर्थ्यो । व्यापारी लोभी । ऊ आफू मात्र मिठो मिठो खान्थ्यो । कुकुर र गधालाई पेटभरी दिँदैनथ्यो । त्यसैले कुकुर र गधा व्यापारीसँग थिए । एक दिन खाना खाएर चाँडै सुत्थ्यो । त्यस दिन घरमा चोर । देखेर पनि कुकुर भुकेन । गधाले कराएर व्यापारीलाई । व्यापारी निद्रा बिगारिदिएको भनेर सँग रिसायो । कुकुरले गर्ने काम गर्दा दुःख पायो । व्यापारी फेरि ओछ्यानमा पल्टियो । राती नै चोरले उसका घरका चोरे । व्यापारीले कुकुर र गधामाथि गरेको व्यवहार सम्भेर पछुतो मान्यो ।

पूर्व पठन

“आजको हालखबर के छ ?”

“केही नयाँ कुरा छन् भने सुनौं न ?”

माथिका प्रश्न जस्तै हामी पनि साथीभाइ, इष्टमित्र, नातागोता, छरछिमेकसँग हालखबर सोध्छौं । नयाँ कुरा केही छन् भने सुनौं न भन्ने आग्रह सबैको हुन्छ । हामी समाचारका लागि विभिन्न सञ्चारका साधन प्रयोग गर्छौं । दिइएका सञ्चारका साधनका बारेमा छलफल गरौं :

सञ्चारका साधन

कसलाई मोबाइल र कम्प्युटर चलाउने इच्छा नहोला ? टेलिभिजन, रेडियो र टेप रेकर्डर कसलाई मन नपर्ला ? कसले पत्रपत्रिका पढेर नयाँ जानकारी पाएन होला ? मौका मिल्नासाथ यस्ता कुरा नभई चित्तै बुभदैन । हामी प्रायः मोबाइल वा कम्प्युटर चलाउँछौं । पढाइ लेखाइका लागि सहयोग चाहिए यी सामग्री उपयोग गर्छौं । समाचार थाहा पाउन होस् कि मनोरञ्जन गर्न, यी नभई हुँदैनन् । यी साधनसँग हामी दिनहुँ जोडिन्छौं । अलग हुन चाहे पनि हामी सञ्चारका साधनबाट अलगिने अवस्था छैन ।

हामी हरेक दिन नयाँ नयाँ कुरा सिक्न चाहन्छौं । त्यसका लागि कहिले टिभी हेर्छौं त कहिले रेडियो सुन्छौं । कहिले पत्रपत्रिका पढ्छौं त कहिले घुम्न निस्कन्छौं । हामीले देखेर, सुनेर, पढेर, घुमेर केही न केही सिक्किरहेका हुन्छौं । विज्ञान र प्रविधिले सिकाइलाई सहज बनाउन मदत गर्छ । यसले नयाँ कुरा जान्न र बुझ्नका लागि रुचि बढाउँछ । सिक्नु नै जीवनको लक्ष्य हो भन्ने भावना जगाइदिन्छ ।

शब्दार्थ

- मनोरञ्जन : मनलाई खुसी बनाउने काम
 प्रविधि : वैज्ञानिक ढङ्गले काम गर्ने तरिका
 लक्ष्य : ताकेको कुरो, उद्देश्य

हामी एकअर्काबिच कुराकानी गर्न रुचाउँछौं । आफ्ना विचार र भावना आदानप्रदान गर्छौं । यो हाम्रो मानवीय स्वभाव पनि हो । साथीभाइ, इष्टमित्र र आफन्तसँग कुराकानी गर्नु हाम्रो नियमित प्रक्रिया जस्तै बनेको छ । हामीलाई आफ्ना सुखदुःखका कुरा साटासाट गर्नुपर्छ । टाढा टाढाका व्यक्तिसँग कुराकानी गर्न मोबाइल नभई हुँदैन । कहिलेकाहीं त हामी कम्प्युटरबाटै कुराकानी अगि बढाउन थाल्छौं । हामी कहिले अनुहार नहेरी कुराकानी गर्छौं त कहिले अनुहार हेरेर कुराकानी गर्छौं । कतिपय विचारलाई हामीले लेखेरसमेत साटासाट गर्न पुग्छौं । जसरी भए पनि आपसमा कुराकानी पूरा गराउनमा मोबाइल र कम्प्युटरको ठुलो योगदान छ । यस्ता **उपकरण** नभइदिएको भए कति दुःख पाउँथ्यौं होला !

पहिले पहिले **दमाहा** बजाएर, **कर्नाल** फुकेर, भ्याली पिटेर नयाँ सन्देश वा सूचना दिने चलन थियो । मानिस नयाँ खबर थाहा पाउन र नयाँ जानकारी लिन विभिन्न उपाय अपनाउँथे । आजको आधुनिक युगमा खबर आदानप्रदान गर्न विभिन्न माध्यम विकास भएका छन् । हामी ती प्रविधिसँग दिनानुदिन **अभ्यस्त** हुँदै छौं । सूचना र **सञ्चार**का विभिन्न साधन छन् । तीमध्ये एउटा भरपर्दो साधन पत्रपत्रिका हो । यसबाट जानकारी, सूचना वा सन्देश एकअर्कासम्म पुऱ्याइन्छ । पत्रपत्रिकामा विज्ञान, शिक्षा, खेलकुद, स्वास्थ्य आदि विषयवस्तु समावेश गरिएका हुन्छन् । यसले हाम्रो **खुलुली** मेटाउँछ । राम्रा समाचारपत्रले समाजमा राम्रा काम गर्न चेतना जगाउने र सत्यतथ्य जानकारी दिने गर्छन् । राष्ट्रिय एकता र राष्ट्रिय **गौरव** बढाउने काम गर्छन् । त्यसैले हरेक सञ्चार माध्यमले व्यक्तिभन्दा समाज ठुलो र समाजभन्दा राष्ट्र ठुलो हो भन्ने थाहा दिन सक्नुपर्छ ।

- उपकरण** : काम गर्ने औजार, साधन
दमाहा : गजाले हानेर बजाइने एक बाजा
कर्नाल : फुक्ने ठाउँ सानो र बज्ने ठाउँमा फुकेको मुख हुने बाजा
अभ्यस्त : अभ्यास गरेको, बानी परेको, दक्ष
सञ्चार : कुनै वस्तु एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पठाउने काम
खुलुली : जिज्ञासा
गौरव : आदर, सम्मान

रेडियो, टेलिभिजन, मोबाइल, कम्प्युटर र टेलिफोन आदि पनि सूचना र सञ्चारका साधन हुन् । टेप रेकर्डरले पनि सञ्चारका लागि सहयोग पुर्याउँछ । यिनीहरूलाई **विद्युतीय** सञ्चार माध्यम भनिन्छ । यीमध्ये केही सुन्न र बोल्नका लागि उपयोग गरिन्छन् । केहीलाई सचित्र बोलचालका क्रममा उपयोग गरिन्छ । हिजोआज विद्युतीय उपकरणले सञ्चार साधनको आवश्यकता बढाएका छन् । यस्ता बिजुली वा ऊर्जाको खपत गरेर चलाइने उपकरण अनिवार्य जस्तै भएका छन् । त्यसका लागि इन्टरनेटको ठूलो भूमिका छ ।

इन्टरनेटका कारण विश्वभरिका विद्युतीय सञ्चार माध्यम आपसमा गाँसिएका छन् । यसैबाट इमेललगायतका विभिन्न एप प्रयोग गरिन्छन् । हामी पनि दिन प्रतिदिन इमेलको सदुपयोग गरिरहेका हुन्छौं । सूचना, सञ्चार र शिक्षासँग गाँसिएका अनेकौं एप चलाउँछौं । कतिपय एपका नाम फरक फरक भए पनि तिनका काम चाहिँ केही मिल्दाजुल्दा हुने गर्छन् । तिनले नै हामीलाई आपसमा नजिक बनाएका छन् । इन्टरनेटको सहयोगमा हामी देश विदेश जहाँसुकैबाट पनि जोडिन सक्छौं । त्यस्तै **ई-समाचार** सुन्न र हेर्नका लागि इन्टरनेटकै सहयोग चाहिन्छ । यसको सहयोगबाट हामी घरमै बसी बसी संसारका जुनसुकै देश वा सहरबारे थाहा पाउन सक्छौं । संसारका हरेक राम्रा वा नराम्रा विषय चाँडै सुन्छौं । अझ ई-पुस्तकालयले त विश्वका विभिन्न पुस्तक, पत्रपत्रिका सजिलै उपलब्ध गराउँछ । त्यसैले शिक्षा, स्वास्थ्य र मनोरञ्जन आदिका क्षेत्रमा इन्टरनेट वरदान जस्तै बनेको छ ।

विद्युतीय सञ्चार साधन आजका आवश्यकता हुन् । यिनीहरू मानिसको जीवनशैलीका सजिला माध्यम हुन् । यिनीहरू समयको सदुपयोग गराउने मुख्य वस्तु पनि हुन् । इन्टरनेटको सहयोगबाट यिनीहरूलाई **भरमगदुर** सदुपयोग गर्न सकिन्छ । नेपालमा पनि २०७२ सालमा विनाशकारी भूकम्प गयो । त्यसपछि

विद्युतीय : **बिजुलीबाट चल्ने**
ई-समाचार : **अनलाइन समाचार**
भरमगदुर : **सकुन्जेल**

फेरि कोभिड १९ जस्तो महामारी थपियो । यस्ता विपत्तिका कारण सबै शैक्षिक क्षेत्र प्रभावित हुँदा यिनकै उपयोग गरियो । विद्युतीय माध्यमबाटै कक्षा सञ्चालन भए । **श्रव्यदृश्य** सामग्रीको प्रयोग गर्न थालियो । कतिपय सञ्चारका साधन सिकाइसँग **प्रत्यक्ष** जोडिए । कहाँ कहाँ के के हुँदै छ भन्ने जानकारी लिनसमेत कुनै अप्ठ्यारो भएन । विश्वभरिका सूचना र सन्देश सजिलै थाहा पाइयो । फुर्सदिलो समयमा हाम्रा लागि मनोरञ्जन गराउन सञ्चारका साधनले मदत गरे । यसरी विद्युतीय सञ्चार साधन अप्ठ्यारो परिस्थितिमा समेत **सारथि** बन्न पुगे ।

भनिन्छ, जान्नेलाई **श्रीखण्ड** नजान्नेलाई खुर्पाको बिँड । विद्युतीय सञ्चार साधन पनि सदुपयोग गर्नेलाई फाइदैफाइदा छ, नत्र नोक्सान मात्र । टेलिभिजन हेरिरहे भविष्यमा आँखाले देख्नै नसक्लान् कि भन्ने डर हुन्छ । मोबाइल जथाभावी चलाइरहे त्यसको नोक्सानी कति हुन्छ भन्नै सकिँदैन । धेरैजसो विद्युतीय एप चलाइरहनेको अवस्था हामी सबैले सुनेकै छौं । गलत किसिमबाट विद्युतीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरियो भने दुःख नपाउने कुरै भएन । त्यसैले शिक्षा, स्वास्थ्य र मनोरञ्जन आदिका क्षेत्रमा धेरै उपयोगी हुँदाहुँदै सञ्चार साधनले नोक्सान पनि गर्न सक्छन् । यिनको दुरुपयोगबाट आँखाको ज्योति गुम्नेदेखि मानसिक अवस्था बिग्रिनेसम्मको डर हुन सक्छ ।

वास्तवमा सञ्चार साधन मानव जीवनकै सहजताका लागि तयार पारिएका हुन् । यिनीहरूलाई जीवनको सहजताका लागि सदुपयोग गर्नु हाम्रो आजको आवश्यकता हो । सकेसम्म जानेर वा बुझेर आफूलाई खराब नगर्ने किसिमबाट यिनलाई प्रयोग गर्नु बुद्धिमानी हो ।

- श्रव्यदृश्य** : सुनेर र हेरेर थाहा पाइने
प्रत्यक्ष : आँखा अगाडिको, सामुन्ने
सारथि : साथी, सहयोगी
श्रीखण्ड : चन्दनको सुगन्धी काठ

शब्दभण्डार

१. समूह 'क' मा दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द समूह 'ख' बाट खोजेर जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'	समूह 'ख'
(क) विभिन्न विषयका पुस्तक राखिएको घर	मानसिक
(ख) जथाभावी भएको खर्च	समाचार
(ग) मनसँग सम्बन्ध राख्ने	सूचना
(घ) सम्बन्धित सबैलाई केही कुरा थाहा दिने काम	पुस्तकालय
(ङ) पत्रपत्रिकामा छापिएका हालखबर	दुरुपयोग

२. दिइएका पारिभाषिक शब्द एवम् तिनका अर्थ पढ्नुहोस् र बुझ्नुहोस् :

कार्यालय	: कुनै विशेष काम वा व्यवसाय गर्ने घर
पर्यावरण	: कुनै वस्तु, विषय, व्यक्ति आदिको अवस्था
अधिवक्ता	: न्यायालयमा वकालत गर्ने अधिकृत तहको कानून व्यवसायी
संविधान	: देशको मूल कानून
जलचर	: पानीमा बस्ने प्राणी
बहुमुखी	: विभिन्न विषयको विशेषताले युक्त भएको
तराजु	: एकातिर ढक र अर्कातिर मालसामान राखेर तौलिने यन्त्र
कुपोषण	: स्वास्थ्यलाई हित नगर्ने किसिमको खाद्य वस्तु
निःशुल्क	: शुल्क तिर्नु नपर्ने
घटाउ	: गणितमा बढी सङ्ख्याबाट अर्को सङ्ख्या भिक्ने काम
सम्पादक	: कुनै पुस्तक, पत्रपत्रिका सम्पादन गर्ने व्यक्ति

३. दिइएका मिल्ने शब्द राखी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

- (क) गुरुआमाले तयार पार्नुभयो । (प्रश्नावली, सम्पादन, महामारी)
(ख) पत्रिकामाले काम गर्छन् । (अधिवक्ता, कृषक, पत्रकार)
(ग) चाँगुनारायण मन्दिरको सुरक्षित छ । (अभिलेख, पत्रिका, निःशुल्क)
(घ) तुरुन्तै कविता रचना गर्ने हुन् । (आदिकवि, महाकवि, आशुकवि)
(ङ) वन्यजन्तु मा पाइन्छन् । (ऐलानी, पर्यावरण, निकुञ्ज)

४. दिइएका पारिभाषिक शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

समाचार, महामारी, कम्प्युटर, खेलकुद, शैक्षिक, श्रव्यदृश्य, इन्टरनेट

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

कम्प्युटर, अभ्यस्त, इष्टमित्र, राष्ट्रिय, सत्यतथ्य, ऊर्जा, विद्युतीय, श्रव्यदृश्य, परिस्थिति

२. 'सञ्चारका साधन' निबन्धका अनुच्छेद पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'सञ्चारका साधन' निबन्धमा कतिओटा अनुच्छेद छन् ? सबैभन्दा छोटो र सबैभन्दा लामो अनुच्छेद कुन हो, भन्नुहोस् ।

४. 'सञ्चारका साधन' निबन्धको पाँचौँ अनुच्छेद मनमनै पढ्नुहोस् र ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् :

- (क) पत्रपत्रिका सूचनाको साधन हो ।
(ख) पत्रिकाले हाम्रो खुल्दुली मेटाउँदैन ।
(ग) समाचारपत्रले चेतना जगाउने गर्छ ।
(घ) पत्रपत्रिकामा खेलकुदका विषय मात्र समावेश गरिन्छन् ।

५. दिइएको अनुच्छेद पढेर सुनाउनुहोस् र अनुच्छेद पढ्न कति समय लाग्यो, शिक्षकलाई सोध्नुहोस् :

पहिले पहिले दमाहा बजाएर, कर्नाल फुकेर, भयाली पिटेर नयाँ सन्देश वा सूचना दिने चलन थियो । मानिस नयाँ खबर थाहा पाउन र नयाँ जानकारी लिन विभिन्न उपाय अपनाउँथे । आजको आधुनिक युगमा खबर आदानप्रदान गर्न विभिन्न माध्यम विकसित भएका छन् । हामी ती प्रविधिसँग दिनानुदिन अभ्यस्त हुँदै छौं ।

६. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

- (क) सिकाइलाई केले सहज बनाएको छ ?
- (ख) हामी सञ्चारका साधनबाट किन अलग हुन सक्दैनौं ?
- (ग) कुन उपकरणले सुन्न र बोल्न सघाउँछ ?
- (घ) धेरै समयसम्म टेलिभिजन हेरिरहे के हुन सक्छ ?

७. दिइएका चित्रमा मिल्दा र नमिल्दा विषयवस्तु के के हुन्, भन्नुहोस् :

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) पहिले सूचना दिने चलन कस्तो थियो ?
- (ख) सञ्चारका साधन के के हुन् ?
- (ग) इन्टरनेटको प्रयोग किन गरिन्छ ?
- (घ) 'जान्नेलाई श्रीखण्ड नजान्नेलाई खुर्पाको बिँड' भन्नुको तात्पर्य के हो ?

९. तपाईँ सञ्चारका साधन किन प्रयोग गर्नुहुन्छ, आफ्ना विचार कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. 'इन्टरनेट वरदान हो ।' यस भनाइलाई पाठका आधारमा प्रस्ट पार्नुहोस् ।

११. 'सञ्चारका साधन' पाठको तेस्रो अनुच्छेदको सार लेख्नुहोस् ।

१२. दिइएका बुँदाका आधारमा अनुच्छेद तयार पार्नुहोस् :

- (क) गैँडा विश्वकै दुर्लभ वन्यजन्तु
- (ख) यो शाहाकारी जनावर
- (ग) यसले फरक फरक किसिमका आवाज निकाल्न सक्ने
- (घ) यसले पछाडि फर्किएर हेर्न नसक्ने
- (ङ) यसको देख्ने शक्ति कमजोर, सुँघ्ने र सुन्ने शक्ति बलियो हुने

१३. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

वि.सं. १९६० साल पुस २ विहानको समय थियो । प्रतिघण्टा २७ माइलको गतिमा बतास हुँइकिरहेको थियो । राइट दाजुभाइले वरपरका धेरै मान्छेलाई पहिलोचोटि वायुयान देखाउन बोलाएका थिए । पाँच जना मात्र त्यस ऐतिहासिक उडान हेर्न आइपुगेका थिए । पहिलोचोटि भाइ यानमा बसे र दाजु चाहिँले पखेटा घुमाइदिएर डोरी तानी वायुयानलाई ठेलिदिए । यन्त्रले साँच्चै नै यानलाई आकाशमा उचाल्यो र १२ सेकेन्डसम्म त्यो यान आकाशमा १२० फुटको

दुरीसम्म उड्यो अनि भुइँमा ओर्लन पुग्यो । त्यसको लगत्तै दाजु चाहिँ यानमा चढे । दाजु चढेको समयमा वायुयान ५९ सेकेन्डसम्म उडेर ८१२ फुटको दुरीसम्म आकाशमै रह्यो । त्यस दिन गरेको आकाशको यात्रा जतिसुकै छोटो र थोरै अवधिको भए पनि दाजुभाइले मानव सभ्यतामा नयाँ योगदान गरिसकेका थिए । यति ठुलो आविष्कारलाई पनि त्यस वेला महत्त्व दिइएन । विल्भर राइट आफ्नो आविष्कारको प्रचार गर्न फ्रान्स गए । आकाशमा धेरै बेरसम्म वायुयान उडाएपछि बल्ल सबैले उनीहरूको विश्वास गरे । त्यसपछि उनीहरूप्रति उचित सम्मान हुन थाल्यो ।

प्रश्नहरू

- (क) राइट दाजुभाइले कहिले वायुयान उडाए ?
- (ख) राइट दाजुभाइको पहिलो उडानलाई किन ऐतिहासिक उडान भनिन्छ ?
- (ग) पहिलोचोटि वायुयान कसरी उडाइयो ?
- (घ) राइट दाजुभाइको उचित सम्मान कहिलेदेखि हुन थाल्यो ?

१४. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

रवि र सुलोचना दाजु बहिनी हुन् । रवि पाँच कक्षामा पढ्छन् । सुलोचना तीन कक्षामा पढ्छिन् । उनी पढ्ने विद्यालयले नृत्य प्रतियोगिता राखेको छ । रविले सुलोचनालाई सल्लाह दिँदै भन्छन्, “प्रतियोगितामा भाग लिने साथीहरू सबै तिमी जस्तै हुन् । तिमी पनि उत्कृष्ट बन्न सक्छ्यौ । तिमीले प्रतियोगितामा भाग लिनुपर्छ ।” रविको कुरा सुनेर सुलोचना प्रतियोगितामा भाग लिन्छिन् ।

रवि आफ्नो कक्षामा हुन्छन् । सुलोचना अनुहारभरि अबिर र हातमा प्रमाणपत्र लिएर रविनेर पुग्छिन् । दाइ म नृत्यमा प्रथम भएँ नि ! सुलोचनाले प्रसन्न हुँदै दाइलाई खबर सुनाइन् ।

स्याबास ! मेरी बहिनीलाई । मैले भनेको थिएँ नि तिमी पनि उत्कृष्ट बन्न सक्छ्यौ भनेर । भविष्यमा पनि यस्ता प्रतियोगितामा भाग लिन नछोड्नु । धन्यवाद दाजु, तपाईंले दिएको सल्लाह र प्रतियोगितामा पाएको सफलताले मेरो आत्मविश्वास बढेको छ । भविष्यमा पनि यस्ता प्रतियोगितामा भाग लिन हौसला पाएकी छु ।

रविले जस्तै तपाईं पनि अरूलाई राम्रो काम गर्न कसरी हौसला दिनुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएका क्रियापद प्रयोग गरी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

बस्छन्, चलाउँछौ, सुनाउँछन्, पराउँछु, पर्छ

- (क) उनीहरू कथा ।
 (ख) मेरो घर पर्वत जिल्लामा ।
 (ग) तिमी कम्प्युटर ।
 (घ) म फूल मन ।
 (ङ) रियाज नेपालगन्जमा ।

२. उदाहरण हेरी दिइएका धातुबाट क्रियापद बनाउनुहोस् :

किन्	किन्छु	किन्छौ	किन्छिन्
पढ्
हेर्
भन्
बोल्

३. 'सञ्चारका साधन' पाठबाट १० ओटा क्रियापद टिपोट गर्नुहोस् र शिक्षकलाई देखाउनुहोस् ।

४. दिइएका क्रियापद प्रयोग गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

नाच्छन्, खेल्छु, पढाउनुहुन्छ, जान्छे, लेख्छस्

५. सुरु, बिच र अन्तिममा ह्रस्व उकार () लागेका शब्दको अलग अलग सूची बनाउनुहोस् :

कुरा	तुलना	आधुनिक	कपुर	ठुलो
बिजुली	फेसबुक	चुरो	वस्तु	दयालु
सुन्तला	घरेलु	सपुत	सन्तुष्टि	भिनाजु

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ३ सुन्नुहोस् र दिइएका खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क) मेरो सबैभन्दा ठुलो स्रोत भनेको हो ।

(ख) प्राणीकोउज्यालाको ठुलो महत्त्व छ ।

(ग) बोटबिरुवाले आफूलाई चाहिने प्रकाशको सहायताबाट बनाउँछ ।

(घ) उज्यालाभिन्न इन्द्रेनीका सात रङ पत्ता लगाएका हुन् ।

२. सुनाइ पाठ ३ का आधारमा मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) प्रकाशलाई अर्को शब्दमा के भनिन्छ ?

(ख) प्रकाशका स्रोत के के हुन् ?

(ग) सूर्यबाट आउने किरणमा कुन भिटामिन पाइन्छ ?

(घ) इन्द्रेनीमा कतिओटा रङ हुन्छन् ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. तपाईंले प्रयोग गर्ने गरेका कुनै एउटा सञ्चार साधनका बारेमा कम्तीमा पाँच वाक्यको एक अनुच्छेद तयार पारी कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

दिइएको चित्र र सन्दर्भका बारेमा कक्षामा छलफल गर्नुहोस् :

विद्यालयमा पढाइलगायत अतिरिक्त क्रियाकलाप हुने गर्छन् । अतिरिक्त क्रियाकलापले विद्यार्थीको बौद्धिक क्षमता वृद्धि हुन्छ । त्यसै गरी शारीरिक अवस्था पनि फुर्तिलो देखिन्छ । त्यसैले विद्यालयले आयोजना गरेका अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागी हुनुपर्छ । सहभागी हुनका लागि विद्यार्थीले कहिलेकाहीँ प्रधानाध्यापकलाई निवेदन पनि लेख्नुपर्छ । यस्तै विषयवस्तुमा लेखिएको तलको निवेदन पढ्नुहोस् र निवेदनको ढाँचाबारे जानकारी लिनुहोस् ।

प्रधानाध्यापकलाई निवेदन

४

मिति : २०८०/०२/३०

श्री प्रधानाध्यापकज्यू,
श्री जनता आधारभूत विद्यालय,
सुरुङ्गा नगरपालिका १, सप्तरी ।

विषय : प्रतियोगितामा भाग लिन पाऊँ भन्ने सम्बन्धमा ।

महोदय,

उपर्युक्त सम्बन्धमा हाम्रो विद्यालयले प्रत्येक वर्ष विभिन्न प्रतियोगिता आयोजना गर्दै आएको छ । यस वर्ष पनि बुद्धिचाल, क्यारेमबोर्ड, फुटबल, भलिबल, क्रिकेट र ब्याटमिन्टन प्रतियोगिता आयोजना गर्ने जानकारी विद्यालयको सूचनापाटीबाट थाहा पाएँ । मेरो रुचि फुटबल खेलतर्फ रहेको छ । फुटबल प्रशिक्षकले मलाई विद्यालयमा यो खेल खेल्न सिकाउनुभएको छ । मैले बिदाका दिनमा घरनजिकैको चउरमा फुटबल खेल्ने अभ्यास पनि गरेको छु । मभित्र यस खेलमा सफलता पाउन सक्छु भन्ने आत्मविश्वास छ । त्यसैले यस वर्ष आयोजना गरिने प्रतियोगितामा मलाई फुटबल टिममा सहभागी हुने अवसर प्रदान गर्नुहुन विनम्र अनुरोध गर्दछु ।

निवेदक

रहमान अन्सारी

कक्षा : पाँच

शब्दार्थ

- उपर्युक्त : माथि बताइएको
बुद्धिचाल : विभिन्न चालमा चालिने एक खेल, चेस
सूचनापाटी : सूचना टाँस्ने गरेको पाटी
प्रशिक्षक : कुनै विषय वा क्षेत्रमा तालिम दिने व्यक्ति
आत्मविश्वास : आफ्नै विश्वास वा भरोसामा रहने काम
विनम्र : धेरै नम्र, झुकेको

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) खुट्टाले हानेर खेल्ने खेल
- (ख) कुनै काम पूरा गर्नका लागि पहिलेदेखि गरिएको प्रबन्ध
- (ग) खेतीपाती नगरिने खुला ठाउँ
- (घ) दोहोर्‍याई तेहर्‍याई गरिने काम
- (ङ) कुनै कामका लागि गरिने आग्रह

२. दिइएका शब्दबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

पत्र	रगत
श्रावण	पात
आषाढ	आगो
नव	असार
रक्त	नयाँ
अग्नि	साउन

३. दिइएका शब्द कुन भाषाबाट आएका हुन्, बुझ्नुहोस् :

पैनी (मैथिली)	डम्फू (तामाङ)	पसल (नेपाल भाषा)
रोदी (गुरुङ)	थुक्पा (तिब्बती)	चाउमिन (चिनियाँ)
फोटो (अङ्ग्रेजी)	कराँते (जापानी)	किताब (अरबी)

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

प्रतियोगिता, रुचि, मौका, क्यारेमबोर्ड, ब्याटमिन्टन, फुटबल, विदा

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

प्रधानाध्यापक, सुरुङ्गा, उपर्युक्त, प्रत्येक, बुद्धिचाल, क्यारेमबोर्ड, प्रशिक्षक, अभ्यास, प्रतिस्पर्धा

२. 'प्रधानाध्यापकलाई निवेदन' पाठ पढेर सुनाउनुहोस् । पाठ पढ्न कति समय लाग्यो शिक्षकसँग सोध्नुहोस् ।

३. उपर्युक्त विकल्पमा ठिक चिह्न (✓) लगाउनुहोस् :

(क) यो पाठ कुन विधासँग सम्बन्धित छ ?

(अ) व्यावहारिक लेखन

(आ) निबन्ध

(इ) कथा

(ई) कविता

(ख) यो निवेदन कसलाई लेखिएको हो ?

(अ) कक्षा शिक्षक

(आ) विषय शिक्षक

(इ) खेलकुद शिक्षक

(ई) प्रधानाध्यापक

(ग) निवेदनको दायाँपट्टि सिरान भागमा के लेखिएको छ ?

(अ) मिति

(आ) विषय

(इ) सम्बोधन

(ई) निवेदन

(घ) निवेदनमा के भनेर सम्बोधन गरिएको छ ?

(अ) श्री

(आ) आदरणीय

(इ) प्रिय

(ई) श्रीमान्

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) निवेदन कुन मितिमा लेखिएको हो ?

(ख) निवेदन कसले लेखेको हो ?

(ग) निवेदनको विषय के हो ?

(घ) निवेदक कति कक्षामा पढ्छन् ?

५. 'प्रधानाध्यापकलाई निवेदन' पाठ जस्ताको त्यस्तै लेख्नुहोस् ।

६. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(क) विद्यालयको सूचनापाटीमा के लेखिएको छ ?

(ख) रहमान अन्सारीको रुचि कुन खेलतर्फ छ ?

(ग) कसले रहमानलाई फुटबल खेल्न सिकाएका हुन् ?

(घ) रहमानले खेलमा सफलता पाउन सक्ने आधार के हो ?

७. दिइएको निमन्त्रणा पत्र मौन पठन गर्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

श्री मङ्गलादेवी माध्यमिक विद्यालय
नेत्रावती डब्जोड गाउँपालिका १, धादिङ

हार्दिक निमन्त्रणा

श्री गायत्री इटनीज्यू,
नेत्रावती डब्जोड गाउँपालिका १, धादिङ ।

यस विद्यालयको वार्षिकोत्सव तथा अभिभावक दिवस कार्यक्रममा अतिथिका रूपमा यहाँको गरिमामय उपस्थितिका लागि हार्दिक निमन्त्रणा गर्दछौं ।

मिति : २०८० जेठ ६ गते शनिबार

प्रार्थी

समय : दिनको ११ बजे

प्रधानाध्यापक

स्थान : विद्यालय प्राङ्गण

प्रश्नहरू

- (क) यो निमन्त्रणा पत्र कसले कसलाई लेखेको हो ?
 - (ख) विद्यालयमा कुन कार्यक्रम आयोजना हुँदै छ ?
 - (ग) विद्यालयले कहिले कार्यक्रम आयोजना गर्दै छ ?
 - (घ) यस निमन्त्रणा पत्रमा अतिथिलाई कति बजे बोलाइएको छ ?
८. घरमा दिदीको विवाह परेकाले दुई दिनको बिदा पाऊँ भनी प्रधानाध्यापकलाई निवेदन लेख्नुहोस् ।

९. दिइएको शुभकामना पत्र पढ्नुहोस् र साथीको जन्मदिनमा दिने शुभकामना पत्र तयार पार्नुहोस् :

शुभकामना

नयाँ वर्ष २०८० को सुखद उपलक्ष्यमा यहाँको सुख, स्वास्थ्य एवम् प्रगतिको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

श्री मङ्गलगढी आधारभूत विद्यालय परिवार

वीरेन्द्रनगर १०, सुर्खेत

१०. दिइएको बधाई ज्ञापन पढ्नुहोस् र नृत्य प्रतियोगितामा प्रथम भएको तपाईंको साथीलाई दिने बधाई ज्ञापन तयार पार्नुहोस् :

हार्दिक बधाई

भानु जयन्तीका अवसरमा आयोजित कविता वाचन प्रतियोगितामा यस विद्यालयका छात्र सरोज डड्गोल प्रथम हुनुभएकामा उहाँको प्रगतिको कामनासहित हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दछौं ।

प्रधानाध्यापक

मदन स्मारक माध्यमिक विद्यालय

पुल्चोक, ललितपुर

११. रेडियो वा टेलिभिजनमा प्रसारित कुनै बाल कार्यक्रमको मुख्य विषयवस्तु टिपोट गर्नुहोस् र त्यसको मूल विषय कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

१२. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

मेरो नाम सपना चौधरी हो । म १० वर्षकी भएँ । म सानी थिएँ, बुबाले मलाई तातेताते गर्दै हिँड्न सिकाउनुभयो । आज म हिँड्न सक्ने भएँ । आमाले मलाई 'मा, मामा, बाबा, पापा' भन्न सिकाउनुभयो । आज म बोल्न सक्ने भएँ । 'को खाई को खाई नानी हाम्म' भन्दै खान सिकाउनुभयो । आज म आफैँ खान सक्ने भएँ । गुरुले मेरा हात समाएर क, ख लेख्न सिकाउनुभयो । आज म पाँच कक्षामा पढ्ने भएँ । मलाई

हुर्काउने, सिकाउने बुबा, आमा र गुरु नै मेरा लागि भगवान् हुनुहुन्छ ।
 उहाँहरूले मेरा लागि गरेको उपकारप्रति सदैव आभारी छु । यसका लागि
 म उहाँहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।
 सपना चौधरीले जस्तै तपाईं आफूलाई सहयोग गर्ने मानिसप्रति कसरी
 कृतज्ञता व्यक्त गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएका वाक्य पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका शब्दका बारेमा समूहमा
 छलफल गरी समूहको निष्कर्ष कक्षामा सुनाउनुहोस् :

क्रियायोगी

नामयोगी

(क) म भित्र जान्छु ।

(क) म घरभित्र जान्छु ।

(ख) फर्सी माथि छ ।

(ख) छानामाथि फर्सी छ ।

(ग) तिमी अगाडि आयौ ।

(ग) तिमी घरअगाडि आयौ ।

२. रातो रङ लगाइएका शब्द क्रियायोगी वा नामयोगी के हुन्, लेख्नुहोस् :

(क) ऊ आफ्नो घरतिर गयो ।

(ख) म विस्तारै हिँड्दै छु ।

(ग) ऋचाले छिरिडलाई भोलि बोलाउने छिन् ।

(घ) तिमीसँग कलम छ ।

३. दिइएका क्रियायोगी वा नामयोगी शब्द समूहमा नमिल्ने शब्दलाई गोलो घेरा
 लगाउनुहोस् :

(क) राम्ररी

यसरी

त्यसरी

तिर

(ख) सँग

सित

फटाफट

तर्फ

(ग) आज

प्रति

भोलि

पर्सि

(घ) अहिले

बाहेक

भन्दा

समेत

४. दिइएका शब्दबाट दीर्घ ऊकार () लागेका शब्द छानेर कापीमा लेख्नुहोस् :

(क) सूर्य	प्रभु	मूल	दयालु	पूर्व
(ख) कुकुर	अपूर्ण	त्रिशूल	भाउजू	भिनाजू
(ग) फुपू	आलु	पूजा	फुल	माइजू

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ४ सुन्नुहोस् र मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

- (क) निवेदन भनेको के हो ?
- (ख) निवेदक कसलाई भनिन्छ ?
- (ग) निवेदनमा मिति कहाँ लेखिन्छ ?
- (घ) निवेदनको भाषा कस्तो हुनुपर्छ ?

२. सुनाइ पाठ ४ सुन्नुहोस् र निवेदन लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्ष के के हुन्, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

परियोजना कार्य

१. तपाईंका आफन्त वा छिमेकका कसैको विवाह वा अन्नप्राशनका लागि तयार पारिएको निमन्त्रणा पत्र सङ्कलन गरी कक्षामा टाँस्नुहोस् ।

तस्विरमा भएका व्यक्तिलाई चिन्नुहुन्छ ? छलफल गरी उनीहरूको योगदानका बारेमा बताउनुहोस् :

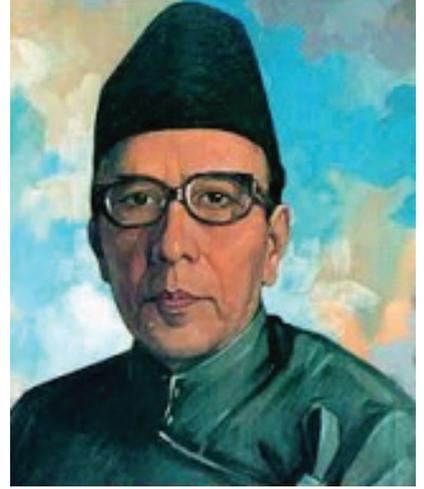

मानिसको जन्मदेखि मृत्युसम्मका घटना विवरण नै जीवनी हो । मानिसले जीवनभरि गरेका कामकुराको इतिहास जीवनी हो । यसले व्यक्तिको जीवनलाई चित्रण गर्छ । जीवनीमा बाल्यकाल, पारिवारिक जीवन, योगदान आदिको सिलसिलाबद्ध वर्णन गरिएको हुन्छ । प्रेरणादायी जीवन बुझ्न बालकृष्ण समको जीवनी अध्ययन गरौं ।

नाटककार बालकृष्ण सम

५

बालकृष्ण सम नेपाली साहित्यका चर्चित नाटककार हुन् । उनको जन्म १९५९ माघ २४ गते काठमाडौँको ज्ञानेश्वरमा भएको थियो । उनी पिता समरशमशेर र माता कीर्तिराज्यलक्ष्मीका कान्छा सन्तान थिए । सम्पन्न परिवारमा जन्मिएकाले उनलाई बाल्यकालमा कुनै कुराको कमी थिएन । उनको हेरचाहका लागि धाईआमा र सुसारेको समेत व्यवस्था गरिएको थियो । उनी सानैदेखि नम्र र शिष्ट स्वभावका थिए । उनको प्रारम्भिक शिक्षा घरबाटै सुरु भएको थियो । उनले घरमा पढ्दा सानो उमेरमै नेपाली, अङ्ग्रेजी र संस्कृत भाषा सिक्सकेका थिए । ११ वर्षका भएपछि मात्र उनलाई काठमाडौँको दरबार हाइस्कूलमा भर्ना गरियो । त्यहाँ उनले कक्षा एकदेखि कक्षा १० सम्म अध्ययन गरे । त्यति बेला कक्षा ११ को अन्तिम परीक्षा दिन कलकत्ता पुग्नुपर्थ्यो । त्यसैले कलकत्ता गएर उनले म्याट्रिक परीक्षा दिए र उत्तीर्ण पनि भए ।

बालकृष्ण सम सानैदेखि अध्ययन र लेखनप्रति रुचि राख्थे । विज्ञान विषय लिएर उच्चशिक्षा पढ्ने उनको ठुलो धोको थियो । त्यसैले उनी काठमाडौँको त्रिचन्द्र कलेजमा आइएस्सी पढ्न भर्ना भए । पढ्दापढ्दै उनले जागिर खानुपर्ने परिस्थिति सिर्जना भयो । त्यसै कारण उनी सैनिक सेवामा प्रवेश गरेर जागिर खान थाले ।

शब्दार्थ

- प्रारम्भिक : सुरुको
 म्याट्रिक : कक्षा १० वा सो सरहको, प्रवेशिका
 परिस्थिति : कुनै घटना, कामको अवस्था

जागिरका कारण कलेजको नियमित पढाइ पूरा हुन सकेन । नियमित कलेज नगए पनि उनी घरमै अध्ययन गर्थे । उनले कहिल्यै स्वाध्ययनलाई छोडेनन् । समय पाउनासाथ उनी विभिन्न किसिमका साहित्य र अन्य ग्रन्थ अध्ययन गर्थे । आफैं अध्ययन गरेर उनले प्रशस्त ज्ञान हासिल गरे ।

साहित्य रचना गर्न समको पारिवारिक अवस्था निकै अनुकूल थियो । उनले सानो छँदै घरमा रामायण र महाभारत जस्ता रचना सुन्ने अवसर पाएका थिए । समका पिता मिठो लयमा कविता वाचन गर्थे । सम पिताको सुरिलो र मिठो भाकालाई ध्यान दिएर सुन्थे । त्यसैले उनलाई सानैदेखि कविता लेख्न मन लाग्यो । उनले १० वर्षको उमेरमै 'इसोर' शीर्षकको कविता लेखे । त्यसपछि त उनलाई अब्धै धेरै साहित्य लेख्ने चाहना बढ्न थाल्यो ।

बालकृष्ण सम विभिन्न किसिमका साहित्यिक किताब पढ्थे । उनले कविता, कथा, नाटक, निबन्ध आदि खोजी खोजी पढे । आफ्नै दाजु पुष्करशमशेरले लेखेका कथा पनि पढे । यसबाट उनलाई कथा, नाटक आदि लेख्ने थप हौसला मिल्यो । केही साहित्यकार साथीभाइहरूसँग पनि उनको सङ्गत भयो । साथीसङ्गतका कारण पनि सम साहित्य लेखनतर्फ पुरै आकर्षित भए ।

बालकृष्ण समले नेपाली साहित्यमा ठुलो योगदान दिएका छन् । उनले नाटक, निबन्ध, कविता, खण्डकाव्य र महाकाव्य आदि लेखेका छन् । उनको सबैभन्दा पहिले लेखिएको नाटक चाहिँ 'तानसेनको भरी' हो । यो नाटक वि.सं. १९७७ मा लेखिएको थियो । त्यसपछि उनले अनेकौँ नाटक, एकाङ्की आदि लेखे । उनले लेखेका किताब कुनै लेखनेबित्तिकै प्रकाशन भए भने कुनै केही समयपछि प्रकाशन भए । 'तानसेनको भरी' पहिले नै लेखेका भए पनि छापिने वेलामा पहिले 'मुटुको

नियमित	:	नियममा बाँधिएको
ग्रन्थ	:	पुस्तक, किताब
अनुकूल	:	आफ्नो रुचि, इच्छा र चाहनाअनुसारको
आकर्षित	:	आकृष्ट गरिएको, तानिएको
एकाङ्की	:	एक अङ्क मात्र भएको नाटक

व्यथा' छापियो । यसको प्रकाशन १९८६ सालमा भएको थियो । यसकारण 'मुटुको व्यथा' लाई समको पहिलो प्रकाशित नाटक मानिन्छ । यो नेपाली साहित्यकै पहिलो **मौलिक** नाटक हो । यसपछि उनका 'मुकुन्द इन्दिरा', 'अन्धवेग', 'म', 'प्रह्लाद' र 'ध्रुव' जस्ता अनेकौँ नाटक प्रकाशन भए । नाटकबाहेक उनका 'चिसो चुल्हो', 'आगो र पानी', 'नियमित आकस्मिकता' आदि विभिन्न अन्य कृति पनि प्रकाशन भएका छन् ।

समलाई नेपाली साहित्यमा नाट्यसम्राट पनि भनिन्छ । उनले धेरै नाटक र एकाङ्की लेखेका छन् । उनका नाट्यरचना राम्रा र उत्कृष्ट छन् । उनका नाटकलाई सामाजिक, ऐतिहासिक र पौराणिक गरी तीन भागमा बाड्न सकिन्छ । विषयवस्तुका दृष्टिले उनका 'मुटुको व्यथा' र 'मुकुन्द इन्दिरा' सामाजिक नाटक हुन् । त्यस्तै 'भक्त भानुभक्त' र 'भीमसेनको अन्त्य' ऐतिहासिक विषयवस्तुमा आधारित नाटक हुन् । उनको 'नालापानीमा' एकाङ्की पनि ऐतिहासिक विषयवस्तुका दृष्टिले महत्त्वपूर्ण छ । 'ध्रुव', 'प्रह्लाद' आदि नाटकमा चाहिँ संस्कृतका पौराणिक विषयवस्तु पाइन्छ ।

उनले स्वाध्ययनबाट संस्कृत भाषाको राम्रो ज्ञान हासिल गरेका थिए । यस कारण उनका कतिपय नाटकमा संस्कृत साहित्यको प्रभाव पाइन्छ । यस्तै उनका नाटकमा अङ्ग्रेजी साहित्यकार सेक्सपियरको पनि प्रभाव पाइन्छ । उनका केही नाटकको अन्त्यमा मेलमिलाप भएको देखाइएको छ । यस्ता नाटक **सुखान्तक** हुन् । त्यसै गरी उनका केही नाटकको अन्त्यमा नाटकका पात्रले दुःख पाएको र कुनै पात्रको मृत्यु भएको देखाइएको छ । यस्ता नाटकलाई **दुःखान्तक** नाटक भनिन्छ । यसबाहेक समले आफ्ना नाटकमा कतै **पद्यशैली** र कतै **गद्यशैली**को प्रयोग गरेका छन् ।

मौलिक	:	मूलसित सम्बन्धित
सुखान्तक	:	सुख वा मेलमिलापमा टुङ्गिने
दुःखान्तक	:	दुःख वा बिछोडमा टुङ्गिने
पद्यशैली	:	मात्रा, गण मिलाएर कविता लेखिने ढाँचा
गद्यशैली	:	छन्द वा लयको बन्धनमा नभएको ढाँचा

साहित्य लेखनका अतिरिक्त बालकृष्ण समको रुचि अभिनयमा पनि थियो । उनी गीत गाउन र चित्र बनाउन पनि सिपालु थिए । शिक्षण पेसामा समेत उनी रुचि राख्थे । त्यसैले केही समय उनले दरबार हाइस्कूल र त्रिचन्द्र कलेजमा पढाए । त्यस्तै उनले गोरखा भाषा प्रकाशनी समितिको संस्थापक अध्यक्ष भएर नेपाली भाषा साहित्यको सेवा गरे । उनले रेडियो नेपालको निर्देशक तथा गोरखापत्रको प्रधान सम्पादक भएर पनि काम गरे । उनले तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानको संस्थापक सदस्यदेखि उपकुलपतिसम्म बन्ने **सौभाग्य** पाए । सम नेपाली भाषा र साहित्यलाई विश्वभरि पुऱ्याउन चाहन्थे । त्यसकारण उनले भारत, चीन, जापान, रुस, अमेरिका आदि राष्ट्रको भ्रमण गरे । यसरी अनेकौँ सभा सम्मेलनमा भाग लिएर भए पनि उनले नेपाली भाषा साहित्यलाई विश्वभरि चिनाउने काम गरे ।

नेपाली साहित्य लेखन तथा प्रकाशन गरेकै कारण समले २०२७ सालमा 'साभा पुरस्कार' पाए । २०२८ सालमा उनी सुप्रसिद्ध 'गोरखा दक्षिणबाहु प्रथम' बाट सम्मानित भए । उनले २०२९ सालमा 'त्रिभुवन पुरस्कार' पनि पाए । २०३५ सालमा त उनी 'पृथ्वी प्रज्ञा पुरस्कार' पाउने पहिलो व्यक्ति बने । उनको सम्मानस्वरूप हुलाक टिकटको प्रकाशन र **पूर्णकद**को सालिकसमेत स्थापना भएको छ ।

वास्तवमा बालकृष्ण समले जीवनभर नेपाली भाषा साहित्यको सेवा गरे । उनले नाटक लेखनका क्षेत्रमा कहिल्यै बिर्सन नसकिने योगदान दिएका छन् । उनले नाटक एकाङ्कीका अतिरिक्त अन्य धेरै सिर्जनाबाट नेपाली साहित्यलाई धनी बनाएका छन् । जीवनको अन्त्यतिर उनलाई **मस्तिष्कघात** र **पक्षाघात** भयो । उनलाई उपचारका लागि काठमाडौँको वीर अस्पतालमा भर्ना गरियो । उपचारकै क्रममा २०३८ साउन ६ गते उनको देहावसान भयो । एक महान् प्रतिभालाई राष्ट्रले गुमायो । उनी शारीरिक रूपमा हाम्रा सामु छैनन् तैपनि उनका अनमोल रचनाका कारण उनी अमर बनेका छन् ।

- सौभाग्य** : सुख प्राप्त गर्न सकिने अवस्था
पूर्णकद : शरीरको पूरा रूप
मस्तिष्कघात : मस्तिष्कले काम नगर्ने एक किसिमको रोग
पक्षाघात : शरीरको कुनै अङ्ग नचल्ने एक किसिमको रोग

शब्दभण्डार

१. समूह 'क' मा दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द समूह 'ख' बाट खोजेर जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'

समूह 'ख'

(क) उमेर, काम आदिबाट प्राप्त गरिने काम

औपचारिक

(ख) नियमअनुसार भएको

तल्लीन

(ग) कुनै एक विषय वर्णन गरिएको प्रबन्धात्मक लघुकाव्य

पौराणिक

(घ) कुनै काममा मन लगाएको

अनुभव

(ङ) पुराणमा भएको

खण्डकाव्य

२. दिइएका शब्द प्रयोग गरी वाक्य बनाउनुहोस् :

बाल्यकाल, प्रकाशित, कृति, आधुनिक, सिपालु, हुलाक, शारीरिक, देहावसान

३. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका उस्तै सुनिने शब्द टिप्नुहोस् :

सीता खोलाको तीर हुँदै घरतिर लागिन् । उनी घर पुग्दा फूलको बोटनजिकै कुखुराले फुल पारेको थियो । उनले फुल टिपिन् र घरभित्र पसिन् । चरा पनि बाँसको भयाङ्गमा बास बस्न आइपुगेका थिए । अर्को दिन सीताले चराका लागि चारोका रूपमा भातका सिता दिइन् ।

४. दिइएका उस्तै सुनिने शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

दीन, खाली, भाडा, ताप, जाति

(क) 'टाप' शब्दको उस्तै सुनिने शब्द हो ।

- (ख) 'दिन' शब्दको उस्तै सुनिने शब्द हो ।
- (ग) 'भाँडा' शब्दको उस्तै सुनिने शब्द हो ।
- (घ) 'जाती' शब्दको उस्तै सुनिने शब्द हो ।
- (ङ) 'खालि' शब्दको उस्तै सुनिने शब्द हो ।

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

शिष्ट, सम्राट्, अध्ययन, म्याट्रिक, पद्यशैली, परिवेश, शीर्षक, आकस्मिकता, एकाङ्की, महाकाव्य, पूर्णकद, मस्तिष्क

२. शिक्षकले तोकेको समयमा पाठका अनुच्छेद हाउभाउसहित पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'बालकृष्ण सम' जीवनीमा कतिओटा अनुच्छेद छन् ? दोस्रो अनुच्छेदमा कतिओटा वाक्य रहेका छन्, भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) बालकृष्ण समको जन्म कहिले भएको थियो ?

(ख) बालकृष्ण समले म्याट्रिक परीक्षा कहाँबाट उत्तीर्ण गरे ?

(ग) बालकृष्ण सम कस्ता स्वभावका थिए ?

(घ) बालकृष्ण समले १० वर्षको उमेरमा रचना गरेको कविताको नाम के हो ?

(ङ) बालकृष्ण समको पहिलो प्रकाशित नाटक कुन हो ?

५. दिइएको अनुच्छेद द्रुत पठन गरी साथीलाई सुनाउनुहोस् :

शङ्खधर शाख्वा राष्ट्रिय विभूति हुन् । उनले नेपाल संवत्को सुरुआत गरे । किंवदन्तीअनुसार उनी व्यापारी थिए । उनले भद्रमती र विष्णुमतीको सङ्गमबाट बालुवा किने । त्यो बालुवा सुनको थुप्रामा परिणत भयो । उनले त्यो सुन जनताको ऋण तिर्न सदुपयोग गरे भन्ने भनाइ पनि छ ।

६. पाठको चौथो अनुच्छेद शिक्षकबाट सुनेर लेख्नुहोस् ।

७. पाठका आधारमा दिइएका घटनाको क्रम मिलाउनुहोस् :

- (.....) बालकृष्ण समले दरबार हाइस्कूल र त्रिचन्द्र कलेजमा पढाए ।
- (.....) बालकृष्ण सम दरबार हाइस्कूल भर्ना भए ।
- (.....) उनको देहवसान वि.सं. २०३८ साउन ६ मा भयो ।
- (.....) बालकृष्ण सम गोरखापत्रको सम्पादक भए ।
- (.....) बालकृष्ण सम पृथ्वी प्रज्ञा पुरस्कारबाट सम्मानित भए ।
- (.....) वि.सं. १९७७ मा 'तानसेनको भरी' नाटक रचना गरे ।
- (.....) बालकृष्ण सम विरामी भई वीर अस्पताल भर्ना भए ।
- (.....) बालकृष्ण समलाई हेरचाह गर्न सुसारे र धाईआमाको व्यवस्था गरिएको थियो ।

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) बालकृष्ण समको बाल्यकाल कसरी बित्यो ?
- (ख) बालकृष्ण समले कस्ता नाटक लेखेका छन् ?
- (ग) बालकृष्ण समलाई किन नाट्यसम्राट् भनिएको हो ?
- (घ) बालकृष्ण समले पाएका पुरस्कार के के हुन् ?
- (ङ) बालकृष्ण समको जीवनीबाट कस्तो प्रेरणा पाइन्छ ?

९. चित्रमा दिइएका व्यक्ति को को हुन्, उनीहरूका बारेमा पाँच पाँच वाक्यको एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् :

१०. 'बालकृष्ण सम' पाठको पहिलो अनुच्छेद मौन पठन गरी मुख्य मुख्य विषयवस्तु टिपोट गर्नुहोस् ।
११. बालकृष्ण समले नाटकका क्षेत्रमा के के योगदान पुऱ्याएका छन्, पाठका आधारमा वर्णन गर्नुहोस् ।
१२. दिइएको व्यक्तिगत विवरण पढ्नुहोस् र तपाईंले पनि आमा वा बुबाको सहयोग लिई परिवारका कुनै सदस्यको व्यक्तिगत विवरण तयार पार्नुहोस् :

नाम : पदम विश्वकर्मा

जन्मस्थान : त्रियुगा नगरपालिका ६, लालपत्ता, उदयपुर

जन्ममिति : वि.सं. २०६० असार १२

बुबाको नाम : सरोज विश्वकर्मा

आमाको नाम : कविता विश्वकर्मा

स्थायी ठेगाना : त्रियुगा नगरपालिका ६, लालपत्ता, उदयपुर

राष्ट्रियता	:	नेपाली
धर्म	:	हिन्दु
रुचि	:	अध्ययन, खेलकुद
शिक्षा	:	माध्यमिक तह

१३. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

एक दिन साँझमा हाम्रो घरमा एक जना अपरिचित व्यक्ति बास माग्न आइपुगे । उनी हिँड्दाहिँड्दै साँझ परेकाले बाटामै बस्न बाध्य भएका रहेछन् । मेरो घरमा आमाबुबा हुनुहुन्थ्यो । ती अपरिचित व्यक्ति हाम्रो घरमा आएर एक रातका लागि बास दिन अनुरोध गरे । उनको अनुरोधलाई मेरा बुबाले स्वीकार गरी बास दिनुभयो । ती व्यक्तिले धन्यवाद दिँदै मैले हजरहरूलाई दुःख दिएँ, माफ गर्नुहोला भनेर आफ्नो नम्रता प्रस्तुत गरे । बुबाले ती व्यक्तिलाई सान्त्वना दिँदै भन्नुभयो, “हामी अतिथि, आमा, बुबालाई देवता मान्छौँ । दीनदुःखीलाई दया र माया गच्छौँ । वृद्धवृद्धालाई सेवा र सहयोग गच्छौँ । कसैप्रति भेदभाव गर्दैनौँ । सबैप्रति समान भाव राख्छौँ । समुदायमा एकआपसका सुखदुःखमा सहभागी हुन्छौँ । यही हाम्रो चलन हो । त्यसैले तपाईंले अप्ठ्यारो मान्नुपर्दैन ।” बुबाको कुरा सुनेर मैले हाम्रा चलनका बारेमा थाहा पाएँ । यस्ता चलन मलाई राम्रो लाग्यो । मैले यसलाई अनुसरण गर्न थालें ।

ममताको परिवारले मान्दै आएका चलन जस्तै तपाईंको परिवारमा कस्ता चलन मानिँदै आएको छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएका वाक्य पढ्नुहोस् र निपात पहिचान गरी लेख्नुहोस् :

(क) उसले भाइलाई पो बोलायो ।

- (ख) उनीहरू घरमा बस्छन् रे ।
- (ग) तिमी कहाँ जान्छौ नि ?
- (घ) म त कक्षाकार्य गर्छु ।
- (ङ) लौ, ऊ पनि आएछ ।

२. दिइएका शब्द राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

आहा स्यावास आत्था ऐया उफ्

- (क) ! कति धेरै गर्मी छ ।
- (ख) ! तिमीले राम्रो काम गर्‍यो ।
- (ग) ! कति सुन्दर फूल फुलेछ ।
- (घ) ! मेरो पेट दुख्यो ।
- (ङ) ! पानी त धेरै तातो छ ।

३. दिइएका वाक्य पढ्नुहोस् र संयोजक पहिचान गरी लेख्नुहोस् :

- (क) सुम्निमा र खालिदाले फलफूल खाए ।
- (ख) ऊ आउँछ अनि म आउँछु ।
- (ग) तिमीले बोल्थौ तर उसले केही बोलेन ।
- (घ) व्यापारमा नाफा वा नोक्सान हुन सक्छ ।
- (ङ) पानी पत्थो किनभने बादल लागेको थियो ।

४. पाठमा प्रयोग भएका निपात र संयोजक शब्द कापीमा टिपोट गर्नुहोस् ।

५. दिइएका शब्द पाठ हेरी शुद्ध गर्नुहोस् :

परिवार, सेवा, बुवा, प्रभाव, विषयवस्तु, स्वभाव, सवै, विश्व, दरवार, जीवन

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ५ सुनी ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :
- (क) अरुणा लामाको जन्म वि.सं. २००२ भदौ २४ मा भएको थियो ।
 - (ख) उनी परिवारकी जेठी सन्तान थिइन् ।
 - (ग) आमाबुबाले उनलाई गीत गाउन प्रेरित गरेका थिए ।
 - (घ) उनले ११ वर्षको उमेरमा खेलकुद प्रतियोगितामा भाग लिइन् ।
२. सुनाइ पाठ ५ सुनी मौखिक उत्तर दिनुहोस् :
- (क) अरुणा लामाका सङ्गीत गुरु को थिए ?
 - (ख) अरुणा लामाको पहिलो रेकर्डिङ गरिएको गीत कुन हो ?
 - (ग) अरुणा लामालाई कुन गीतले भन् प्रसिद्ध बनायो ?
 - (घ) अरुणा लामाले पाएको पुरस्कारको नाम के हो ?
 - (ङ) अरुणा लामाको मृत्यु कहिले भएको थियो ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. दिइएका विवरणका आधारमा छोटो जीवनी लेख्नुहोस् :

नाम	: अनुराधा कोइराला
जन्म	: वि.सं. २००७ वैशाख १
जन्मस्थान	: रुम्जाटार, ओखलढुङ्गा
पिता	: प्रतापसिंह गुरुङ

- माता : लक्ष्मी गुरुड
- शिक्षा : बी.ए. उत्तीर्ण
- योगदान तथा संलग्नता : प्रसिद्ध समाजसेवी
- : माइती नेपालको स्थापना
- : भारतमा बेचिएका करिब ४० हजार महिलाको उद्धार र संरक्षण
- पुरस्कार : मदर टेरेसा अवार्ड
- : सिएनए हिरो २०१०
- : प्रबल गोरखा दक्षिण बाहु
- : सर्वश्रेष्ठ सामाजिक कार्यकर्ता वर्ष पुरस्कार

पूर्व पठन

दिइएका चित्रमा भएका व्यक्ति र ती व्यक्तिका योगदानका बारेमा कक्षामा छलफल गर्नुहोस् :

शुक्रराज शास्त्री

गङ्गालाल श्रेष्ठ

धर्मभक्त माथेमा

दशरथ चन्द

६

फिरङ्गी हिन्दुस्तान कब्जा गर्दै अगि बढिरहेका थिए । तिनीहरूबाट गोर्खा राज्यलाई जोगाउन त्यति सजिलो थिएन । पृथ्वीनारायण शाहको विशाल राज्य बनाउने सपना पनि अधुरै थियो । लोभ लाग्दो कान्तिपुरमाथि धावा बोल्ने उनको ठुलो इरादा थियो । नुवाकोट जिते मात्र कान्तिपुर हान्ने बाटो खुल्थ्यो । त्यसो भएकाले गोर्खालाई कुनै न कुनै उपायले नुवाकोट नजिती भएको थिएन ।

योजनाबमोजिम पृथ्वीनारायणले नुवाकोटमाथि आक्रमण गरे । पहिलो आक्रमणमै उनले पराजय भोग्नुप्यो । नुवाकोटमै हार खाइसकेपछि कान्तिपुरतिर उनले कसरी आँखा लगाउन सक्थे र ? उनमा चिन्तामाथि चिन्ता थपियो । यस हारले उनी घाइते सिंह भैँ रन्थनिँदै बिसेको आँगन टेक्न आइपुगे । बिसे आँगनमा फाटेको सुरुवाल टालेर बसिरहेको थियो । उसले आफ्ना आँगनमा राजालाई सशरीर देख्यो । उसलाई पहिले त पत्याउनै मुस्किल प्यो । सपना भैँ लाग्यो । जब राजा नजिक आइपुगे तब ऊ अभिवादनका लागि उठ्यो । उसले हतार हतार आँगनमा लडिरहेको ओखल घोप्ट्यायो । ओखलमाथि सुकुल बिछ्यायो । राजाका लागि आसन तयार भयो ।

पृथ्वीनारायण शाह आसनमा विराजमान भए । बिसे पिकर्का तानेर टुक्रुक्क बस्यो । केही छिन्न वातावरण चकमन्न बन्यो । न पृथ्वीनारायण बोले न बिसे नै बोल्यो ।

शब्दार्थ

फिरङ्गी : अङ्ग्रेज

हिन्दुस्तान : भारत

कब्जा : नियन्त्रण

धावा : चुनौती

इरादा : इच्छा

आक्रमण : हमला

पराजय : हार

अभिवादन : नमस्कार

ओखल : चिउरा, धान आदि कुट्टन खोपिल्टो पारी बनाइएको काठ वा ढुङ्गाको साधन

सुकुल : गुन्द्री, पराल आदिबाट बनाइएको बस्ने साधन

विराजमान : बस्ने काम

पिकर्का : पिरा

पृथ्वीनारायण शाहको अनुहार **मलिन** थियो । उनी कहिले आकाशतिर हेर्ने । कहिले धर्तीतिर हेर्ने । कहिले भने खुट्टाले एकोहोरो भुईँ खोसिरहन्थे । बेला बेला बिसेतिर हेर्ने । केही बोल्न खोजे भैंँ गर्थे तर वाक्य फुट्दैनथ्यो । केही छिनपछि सुनसानलाई चिर्दै बिसेले भन्यो, “यो जर्किनडाँडातिर कहिल्यै नजरसम्म लागेको थिएन । आज कसरी **पाउकष्ट** भयो । अनुहार पनि मलिन देख्छु । कुन चिन्ताले पिरोल्यो महाराज ?”

बिसेले कुराको बाटो खोल्थ्यो । पृथ्वीनारायण शाहलाई अगि बढ्न सजिलो भयो । उनले भने, “हेर बिसे ! तँ यस गोर्खा राज्यको एउटा **रैती** मात्र होइनस् । गोर्खा दरबारको सदस्य पनि होस् । तँले सिएका दौराभोटा लगाई म हुकँ । अभैँ लाउँदै छु । यो राज्य तेरो पनि हो । यो भत्कँदा अवश्य नै तँलाई दुःख लाग्दो हो । बन्दाखेरी खुसीले नाच्दो होस् । म अहिले साह्रै **बेचैन**मा छु । त्यसै त्यसै मन बुझाउन सकिरहेको छैन । मनको **बह** कसलाई पोखूँ खैँ ? केही उपाय निस्कहाल्छ कि भनेर तेरातिर आएँ ।”

पृथ्वीनारायण शाह केही बेर अडिए । बिसेले थप्यो, “त्यस्तो के प्यो महाराज ?”

पृथ्वीनारायण शाहले प्रस्ट्याउन खोजे, “बिसे ! तँलाई पनि थाहा भएकै कुरा हो । तँ पनि त लडाइँमा **सँगसँगै** थिइस् । नुवाकोट जितुँला भन्ने कत्रो इरादा थियो । आखिर पहिलो गाँसमै दाँतमा ढुङ्गो भने भैंँ भयो । यता लडाकुहरू मारिए । उता **गोलाबारुद** सकिए । खर्च खर्चको नाश भयो । इज्जत इज्जत बरबाद भयो । अब कसरी अगि बढ्ने हो ? म त टेक्ने न समाउने भएको अवस्थामा छु ।”

पृथ्वीनारायण शाहका कुरा सुनेर बिसे **सोचमग्न** भयो । ऊ पृथ्वीनारायण शाहभन्दा उमेरले निकै पाको थियो । उमेरले मात्र होइन, ऊ अनुभवले समेत खारिएको

मलिन : नित्याउरो

पाउकष्ट : आउने जाने कुरामा दुःख

रैती : जनता

बेचैन : अशान्ति

बह : पिर, चिन्ता

गोलाबारुद : लडाइँमा शत्रुलाई नाश गर्ने एक किसिमको अस्त्र

सोचमग्न : सोचमा डुबेको

थियो । उसले राजालाई सान्त्वना दिँदै भन्यो, “महान् योद्धालाई यस्तो चिन्ताले शोभा दिँदैन महाराज ! हो, नुवाकोट युद्धमा म पनि सँगै थिएँ । भएको धनजनको क्षति पनि मैले देखेकै हो । पराजय हामी सबैले भोगेकै हो । के त एउटा पाइला चिप्लियो भनेर अर्को पाइला नसार्ने ? त्यसरी लक्ष्यमा पुग्न सकिएला त ?”

“कुरा त तेरो **नाजायज** छैन बिसे ! म त यो लडाइँपछि हातखुट्टा गिँडेको मुढो तुल्य भएको छु । तँ भन्छस् पाइला सार्ने । पाइला मात्र किन ? दौड नै मच्चाउने हो तर उपाय के छ त ? हेर् है, खर्च नभई लडाइँ हुँदैन । गोलाबारुद ल्याउनुपऱ्यो । खर्चै चाहियो । **रासनपानी**को बन्दोबस्त मिलाउनुपर्छ । त्यहाँ पनि खर्चकै कुरा छ ।” राजाले कुरा थपे ।

राजाको बेचैनीको रहस्य बिसेले राम्ररी बुभ्यो । उसले सोध्यो, “लडाइँका लागि खर्च कति जति चाहिएला महाराज ?”

राजाले भने, “थोरैतिनै पैसाले के आउँछ र बिसे ? गोलाबारुद किन्न बनारस पुग्नपर्छ । तीन हजार नभई लडाइँ गर्न खै के सकिएला र ? **ढुकुटी** टकटक्याउँदा मुस्किलले दुईचार सय भर्ला । दुईचार सय रैतीले राजस्व बुभ्गाउलान् । त्यतिले त **छोप** हाल्न पनि पुग्दैन । अब भन् त के गर्ने हो ?”

बिसेले सोध्यो, “महाराज ! गोर्खामा कति घरधुरी होलान् ?”

बिसेको फेद न टुप्पाको प्रश्नले राजामा रिसको पारो चढ्यो । उम्लँदो रिसलाई रोकेर गाह्रो मान्दै भने, “सत्रअठार सय **घरधुरी** होलान् ।”

बिसे जुरुक्क उठ्यो । केही सम्भके भैँ गऱ्यो र भन्यो, “एक छिन है महाराज !”

बिसे सटासट घरभित्र पऱ्यो । एकछिन अलमलियो र फर्कियो । उसले राजाका अगि एक रुपियाँ **दाम** राख्दै भन्यो, “ल लिनुहोस् लडाइँखर्च ।”

नाजायज : अनुपयुक्त

ढुकुटी : भँडार

घरधुरी : प्रत्येक घर

रासनपानी : खाद्यसामग्री

छोप : थोरै मात्रा

दाम : पैसा

कैयौँ हजार खर्च हुने लडाइँका लागि जाबो एक रुपियाँ दाम ? त्यो त हात्तीका मुखमा जिरा पनि हुँदैनथ्यो । राजालाई बिसेले जिस्के जस्तो लाग्यो । उनी जुरुक्क उठ्दै कड्के, “के भनिस् रे बिसे ? तँ आफैँ युद्धबाट पछि हट्नुहुन्न भन्ने अनि एक रुपियाँ दाम दिएर जिस्कने ? म जाबो एक रुपियाँ माग्न आएको हुँ ? तैँले मलाई के ठानिस् हँ ? तँलाई अहिल्यै ठिक पारौँ ?”

राजाको **भटनी**ले बिसे कत्ति पनि डगमगाएन । राजाको शरीर त उसले बच्चैदेखि नापेको थियो । आज बुद्धिसमेत नाप्ने मौका पायो । उसले राजालाई सम्झाउँदै भन्यो, “बुढापाकाहरू रिस खा आफू बुद्धि खा अर्को भन्थे । तातो रिसले आफैँलाई जलाउँछ । मैले किन लडाइँको खर्च सोधेँ ? किन गोरखाका घरधुरी सोधेँ ? धैर्यले मनमनै गुन्नुहोस् महाराज !”

बिसेका कुराले राजा झल्याँस्स विउँभे भैँ भए । बिसेले सर्प पनि मर्ने लट्ठी पनि नभाँचिने उपाय बताएको थियो । बिसेले भैँ सबै घरधुरीले एक एक रुपियाँ दिए सजिलै युद्धखर्च जुट्ने थियो । कुरा बुझेपछि राजाले बिसेको एक रुपियाँ उठाउँदै भने, “सही भनेको रहेछस् बिसे ! **औधी** सही । आगो ताप्लु मुढाको कुरा सुन्नु बुढाको त्यसै भनिएको रहेनछ । तेरो घर आएको **सार्थक** भयो । म अहिले गएँ ।”

बिसेको अर्तीबमोजिम पृथ्वीनारायणले खर्च जुटाए । गोलाबारुद ल्याए । युद्धको तयारी गरे ।

गोर्खाली फौजले तीनतिरबाट एक साथ नुवाकोटमाथि आक्रमण गरे । जयप्रकाश मल्लका फौजले नुवाकोटलाई जोगाउन **भरमगदुर** प्रयास गरे । अन्ततः नुवाकोटे सेनाले घुँडा टेके । बिसेले जोड जोडले नगरा ठोक्यो । बिसेको **नगरा**को ध्वनिले नुवाकोट गुञ्जायमान भयो । गोर्खालीले नुवाकोटमा विजयभन्डा गाडे ।

भटनी : धान भाँट्ने काम

औधी : धेरै, ज्यादै

सार्थक : अर्थपूर्ण

भरमगदुर : सक्दो

नगरा : ठूलो दमाहा

नेपाली, कक्षा ५

लडाइँका दौरान पृथ्वीनारायण अग्रमोर्चामै थिए । उनी लडाकुहरूमा जोस भरिरहेका थिए । जब लडाइँमा विजय हात लाग्यो तब उनी युद्धमोर्चा छोडेर एक्कासि दौडे । लडाकुहरू चकित भई राजा कहाँ दौडेका हुन् भनी हेर्न थाले । उनी छिनभरमा बिसेका नजिकमा पुगे । बिसे एक तमाससँग नगरा पिटेर विजयध्वनि जगाइरहेको थियो ।

बिसे एक सुरमा थियो । जब बिसेको ध्यान आफ्ना अगिल्तर खिचियो तब उसले राजा उभिरहेको देख्यो । नगरा पिटिरहेका बिसेका हात टक्क रोकिए । उसले राजालाई शिर निहुऱ्याई अभिवादन गऱ्यो । पृथ्वीनारायणले बिसेका पिठिउँमा धाप मादैँ भने, “धन्य हो बिसे, धन्य हो ! यो नुवाकोट विजयको पहिलो **जस** तँलाई छ ।”

नुवाकोट विजयको पहिलो जस राजाले आफूलाई दिए । यो सुनेर बिसे चकित त भयो नै । उसका आँखा हर्षका आसुले टमाटम भरिए ।

जस : प्रशंसा, स्याबासी

शब्दभण्डार

१. पाठबाट दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) शरीरसहित
- (ख) शिर निहुच्याएर गरिने ढोग
- (ग) कसैलाई सहानुभूति दिने काम
- (घ) लडाइँमा चोटपटक लागेको
- (ङ) लडाइँमा पराजय भोग्नु

२. तल दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

दाम, बेचैन, पिका, पराजय, रुपियाँ

३. दिइएका पदावलीको आशय लेख्नुहोस् :

- (क) हात्तीको मुखमा जिरा
- (ख) रिस खा आफू बुद्धि खा अर्को
- (ग) आगो ताप्लु मुढाको कुरा सुन्नु बुढाको

४. जोडा मिलाउनुहोस् :

बाँस	भकारी
कमिला	बथान
गाई	घारी
धान	लक्कु
नोट	ताँती

५. तल दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र समूहवाचक शब्द चिनेर कापीमा लेख्नुहोस् :

सोनावती बजार गइन् । उनले छठका लागि एक घरी केरा किनिन् । ठेलामा चारपाँच भुप्पा अङ्गुर राखिएको थियो । उनी अङ्गुर किनेर फूल पसलतिर

गइन् । उनले एक गुच्छा फूल किनिन् । सडकको पेट्टीमा फोहोरको डङ्गुर थियो । हातले नाक थुनेर उनी सरासर घरतिर लागिन् ।

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्द शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

फिरङ्गी, आक्रमण, गोलाबारुद, औधी, सार्थक, भरमग्दुर

२. पाठको दोस्रो अनुच्छेद शिक्षकले तोकेको समयमा पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'जस' कथामा कतिओटा अनुच्छेद छन् ? पहिलो अनुच्छेदमा कतिओटा वाक्य रहेका छन्, भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) पृथ्वीनारायण शाहको सपना के थियो ?

(ख) राजा आँगनमा आइपुगेपछि बिसे किन उठ्यो ?

(ग) राजाले नुवाकोट विजयको पहिलो जस कसलाई दिए ?

(घ) बिसेले राजाका अगाडि के ल्याएर चढायो ?

५. यस कथाको पात्र बिसे नगर्चीका बारेमा भन्नुहोस् ।

६. कसले कसलाई भनेको हो, भन्नुहोस् :

(क) यो जर्किनडाँडातिर कहिल्यै नजरसम्म लागेको थिएन ।

(ख) केही उपाय आइहाल्छ कि भनेर तेरातिर आएँ ।

(ग) म त यो लडाइँपछि हातखुट्टा गिँडेको मुढोतुल्य भएको छु ।

(घ) गोर्खामा कति घरधुरी होलान् ?

७. चित्र हेरेर पाँच वाक्यमा वर्णन गर्नुहोस् :

८. दिइएका घटनाको क्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

- (.....) पृथ्वीनारायण युद्धमोर्चा छोडेर एक्कासि दौडिए ।
- (.....) बिसेको अर्ती सुनेर पृथ्वीनारायणले खर्च जुटाए ।
- (.....) पृथ्वीनारायणलाई रिसको पारो चढ्यो ।
- (.....) पृथ्वीनारायण केही उपाय निकाल्न बिसेकहाँ गए ।
- (.....) बिसेका आँखाबाट हर्षाश्रु चुहिए ।
- (.....) बिसेले राजालाई सान्त्वना दियो ।
- (.....) नुवाकोटमाथि आक्रमण गरे ।

९. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) पृथ्वीनारायण शाह बिसेकहाँ किन गएका थिए ?
- (ख) बिसेले राजालाई कस्तो सल्लाह दियो ?
- (ग) बिसेले राजालाई एक रुपियाँ दाम चढाएपछि राजाले कस्तो प्रतिक्रिया जनाए ?
- (घ) राजाले बिसेका पिठिउँमा किन धाप मारे ?
- (ङ) 'जस' कथाबाट के शिक्षा पाइन्छ ?

१०. 'जस' कथाको चौथो र पाँचौँ अनुच्छेदबाट चारओटा प्रश्न बनाउनुहोस् ।
११. 'तातो रिसले आफैँलाई जलाउँछ ।' यस भनाइलाई पाठका आधारमा प्रस्ट पार्नुहोस् ।
१२. 'जस' कथाको कथासार लेख्नुहोस् ।
१३. दिइएका बुँदाका आधारमा छोटो कथा लेख्नुहोस् :

- (क) एक गाउँनजिकै जोगी बस्नु
- (ख) माग्न जाँदा तिरस्कार पाएर दिक्क हुनु
- (ग) आफू धनी भए धेरै दान गर्ने थिएँ भनी भगवान्लाई सम्झनु
- (घ) भगवान्ले उसको परीक्षा लिनु
- (ङ) जोगीले आफूसँग भएको मकै पनि लोभी भएर एक गेडो मात्र दिनु
- (च) एक दानो मकै जत्रो सुन भेट्नु
- (छ) धेरै दिन नसकेकामा जोगीलाई पछुतो लाग्नु
- (ज) जति दान गर्न सक्यो त्यत्ति नै मिल्ने रहेछ भन्ने ज्ञान हुनु

१४. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

मेरो नाम प्रतिज्ञा हो । म बिहान चाडै उठ्छु । आफ्नो ओछ्यान मिलाउँछु । हातमुख धोएपछि आमाबुबालाई अभिवादन गर्छु । म आफैँ चियाखाजा पकाउँछु । घरका सबै सदस्यलाई दिन्छु र आफू पनि खान्छु । म केही समय पढ्छु । खाना खाएपछि आफूले खाएका भाँडा आफैँ माभ्छु । म आफैँ विद्यालय जान्छु । विद्यालय पुग्नेबित्तिकै गुरुगुरुआमालाई नमस्कार गर्छु । म विद्यालयको नियम पालना गर्छु । विदाको दिन म घरमा आमाबुबालाई सघाउँछु । म हरेक काम अनुशासित भएर ठिक ठिक समयमा गर्छु ।

माथिको अनुच्छेदमा जस्तै तपाईं अनुशासनको पालना कसरी गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. जोडेर नयाँ शब्द बनाउनुहोस् :

आ	+	देश	=	आदेश
अन	+	पढ	=
बे	+	काम	=
उप	+	कार	=
प्र	+	मुख	=

२. जोडा मिलाउनुहोस् :

पढन्ते	इलो
लेखाइ	अन्ते
नुनिलो	आइ
बनोट	उवा
बहुवा	ओट

३. उदाहरणमा दिइए जस्तै तल दिइएका शब्दलाई छुट्याएर लेख्नुहोस् :

उदाहरण : दौराभोटा - दौरा भोटा

गोलाबारुद, रासनपानी, बुढापाका, घरधुरी, पाउकष्ट

४. उदाहरणमा दिइए जस्तै अन्तिम वर्ण प्रयोग गरेर आठओटा नयाँ शब्द बनाउनुहोस् :

बतास सहर रकम

५. पाठबाट 'य' र 'ए' प्रयोग भएका दश दशओटा शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ६ सुनी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

- (क) अकबर राजा र वीरबल थिए ।
- (ख) वीरबलको बुद्धिमत्ताको चारैतिर फैलिएको थियो ।
- (ग) अकबरले आधा किलो मसिनो बालुवामा किलो चिनी मिसाए ।
- (घ) अकबरलेसँग फेरि हारे ।

२. सुनाइ पाठ ६ सुनेर उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) वीरबलको स्वभाव कस्तो थियो ?
- (ख) अकबरले वीरबलको ईर्ष्या किन गरे ?
- (ग) नाङ्गलाको चिनी कसले खाइदियो ?
- (घ) वीरबलले चिनी र बालुवा कसरी छुट्याए ?

परियोजना कार्य

१. तपाईंले सुनेको कुनै एउटा कथा लेख्नुहोस् र कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

पूर्व पठन

संस्कृतिले चालचलन, पहिरन, चाडपर्व, भाषा, धर्म आदिलाई जनाउँछ । हाम्रो देशमा धेरै जातजातिका मानिस बसोबास गर्छन् । जातिअनुसार संस्कृति फरक फरक छन् । नेपालका मधेस, पहाड र हिमालमा अलग अलग संस्कृति छन् । यी सबै हाम्रा पहिचान हुन् । फरक फरक संस्कृतिलाई चिनाउने तलका चित्रका बारेमा छलफल गरौं :

साक्षात् सम्पत्ति

तारानिधि भट्टराई

(कक्षाअगाडिको भित्तामा एउटा सफा शैक्षणिक पाटी भुन्डिएको छ । शैक्षणिक पाटीको ठिकमाथि रातो रङले “जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी” लेखिएको छ । कक्षाको दायाँ र बायाँ भित्तामा विद्यार्थीले नै बनाएका विभिन्न चित्र टाँसिएका छन् । कक्षाकोठा सफा देखिन्छ । टिडटिड घन्टी बज्छ । सलिमा खातुन र लखन सिंह कक्षाबाट सँगै बाहिर निस्कन्छन् त्यसपछि सँगै घरतिर लाग्छन् ।)

सलिमा : हाम्रो विद्यालयले ५० औँ वार्षिकोत्सव मनाउँदै छ । गुरुआमाले भन्नुभएको यो कुरा तिमिले थाहा पायो ?

लखन : कक्षामा नै भन्नुभएको त हो नि । मलाई थाहा छ । वार्षिकोत्सवमा विभिन्न कार्यक्रम हुन्छन् रे । हामी कुन कार्यक्रममा भाग लिने ? बरु त्यसका बारेमा सल्लाह गरौं न ।

शब्दार्थ

वार्षिकोत्सव : कुनै सङ्घसंस्था वा विद्यालयको स्थापना भएको मितिमा गर्ने उत्सव

- सलिमा : तिमीहरूले एउटा राम्रो नाटक देखाउनुपर्छ भनेर गुरुआमा भन्दै हुनुहुन्थ्यो ।
- लखन : (अनुहार उज्यालो बनाएर) आहा ! नाटक खेलन त मलाई पनि मन पर्छ । म पनि भाग लिन्छु ।
- सलिमा : हामी पाँच कक्षाका विद्यार्थी मिलेर एउटा नाटक देखाउन सकिहाल्छौं नि । बरु कुन विषयमा नाटक गर्ने त्यसका बारेमा छलफल गरौं न ।
- लखन : गुरुआमाले त विभिन्न संस्कृतिमध्ये कुनै जातजातिको संस्कृतिलाई आधार मानेर नाटक खेल्नु भन्नुभएको थियो । अस्ति गुरुआमाले कक्षामै भनेको सुनिनौ ?
- सलिमा : सुनें नि, किन नसुन्नु ? भाषा, पहिरन, चाडपर्व, रहनसहन नै संस्कृति हुन् । त्यसैले कुन विषयमा नाटक गर्ने होला भनेर अलमल परेकी हुँ ।
- लखन : नेपाल संस्कृति नै संस्कृतिको खानी हो । यो संस्कृतिको साभा फूलबारी पनि हो । हामी चाहिँ यस फूलबारीमा फक्रक्क फक्रेका फूल हौं । त्यसैले जुनसुकै जातिको संस्कृतिका विषयमा नाटक खेलन सकिन्छ नि ।
- सलिमा : त्यसैले त मैले भनेकी हुँ । हामीले कुन संस्कृतिलाई आधार मानेर नाटक गर्ने हो ? बेलैमा निर्णय गरौं । फेरि नाटकका लागि अभ्यास पनि त गर्नुपर्छ नि ।
- लखन : राईको संस्कृतिमा केन्द्रित रहेर नाटक खेलौं न त । उनीहरूको महत्त्वपूर्ण चाड साकेला हो । त्यस दिन प्रकृति र पितृको पूजा गरिन्छ । सबै जना भेला भएर नाचगान गर्दै ढोल र भ्याम्टाको तालमा सामूहिक रूपमा नाच्छन् । यसै विषयलाई नाटक बनायौं भने भइहाल्छ नि ।

खानी : पृथ्वीभित्र धातु, कोइला, तेल आदि वस्तु रहेको ठाउँ
 झ्याम्टा : थाल जस्ता काँसका दुईओटा वस्तु रगडेर बजाइने बाजा

सलिमा : मलाई तामाडहरूको ल्होसार पनि राम्रो लाग्छ। सोनाम ल्होसार तामाड जातिको नयाँ वर्ष हो। यस दिन दिवङ्गत आफन्तको सम्भनामा पूजापाठ गरिन्छ। मान्यजनकहाँ गएर आशीर्वाद लिने चलन छ। सबैभन्दा रमाइलो कुरा त के छ भने भैँभगडाका कारण बोलचाल बन्द भएका मानिस पनि यो चाड मनाउन भेला हुनै पर्छ रे। यस विषयलाई नाटक बनाइयो भने कति मज्जा होला है ?

लखन : (हाँसिलो अनुहार लगाएर) मैले त ल्होसारका बारेमा त्यति सुनेको थिइँ तर तिमीले सुनाएपछि ल्होसार पनि रमाइलो लाग्यो। त्यसै गरी माघी पर्वलाई पनि नाटक बनाउन सकिन्छ। थारु समुदाय यस पर्वलाई अत्यन्त हर्ष र उल्लासका साथ मनाउँछन्। यो माघेसङ्क्रान्तिका दिन मनाइन्छ।

सलिमा : माघको एक गते चाहिँ धेरै जातजातिले मनाउने चाड पर्दो रहेछ। बाहुन, छेत्री, राई, नेवारलगायतका जातिले आआफ्ना परम्पराअनुसार मनाउँछन्। उनीहरूले यसै दिन तरुल, तिलका लड्डु, घिउ, चाकु आदि खाने गर्छन्। होइन त लखन ?

लखन : हो, तिमीले ठिक भन्यौ। अब थारु समुदायमा त त्यस दिन बिहानै नदीमा गएर स्नान गरिन्छ। त्यस दिन पूजा गर्ने, मान्यजनको घरमा गएर ढोग गर्ने र आशीर्वाद लिने चलन छ। यसरी हिमालदेखि तराईसम्मका फरक फरक संस्कृतिलाई समेट्ने कोसिस गरौं। यसो गर्न सकियो भने हाम्रो नाटकले देशकै प्रतिनिधित्व गथ्यो कि ?

सलिमा : मेरा बुवाले भनेअनुसार सुनार जातिले पनि माघेसङ्क्रान्ति धुमधामका

- सङ्क्रान्ति : हरेक महिनाको पहिलो दिन
दिवङ्गत : मृत्यु भएको
चाकु : सखर पकाएर जमाइएको गुलियो खानेकुरा
प्रतिनिधित्व : प्रतिनिधिको काम, उपस्थिति

साथ मनाउँदा रहेछन् । उनीहरूको तरिका अलि बेग्लै रहेछ । उनीहरू पहिलेदेखि नै बटुलेर राखेका दाउरा बालेर आगो ताप्दा रहेछन् । त्यस बेला ठुलो आगो बल्नासाथ रावणको अन्त्य भएको समय मानेर उत्सव मनाउँदा रहेछन् ।

लखन : सुनारहरूको कुन कुरा चाहिँ तिमिलार्इ मन प्यो त ?

सलिमा : सुनारहरू माघेसङ्क्रान्ति नाटक खेलेर रमाइलो गरी मनाउँदा रहेछन् । नाटकमा एउटा गाउँका छोरीचेलीहरू भेला हुँदा रहेछन् । केटीलाई नै बेहुलो बनाउँदा रहेछन् । त्यसपछि तिनीहरू अर्को गाउँमा जन्तीसहित जाँदा रहेछन् । विवाह गरेर बेहुली लिई फर्किदा रहेछन् । यो कुरा चाहिँ मलाई रमाइलो लाग्यो ।

लखन : यो त नयाँ कुरा सुनायो ।

सलिमा : उनीहरू रतेउली गाउँदै नाच्दा रहेछन् । त्यस्तै, घर घरमा बाबर र लाउन बनाइने रहेछ । त्यसलाई सालको पातमा हालेर पोको बनाइँदो रहेछ । त्यो पोको लिएर विवाहित चेलीबेटीको घरमा जाने चलन रहेछ । यस विषयलाई पनि राम्रो नाटक बनाउन सकिन्छ । होइन र लखन ?

लखन : हो त नि । छलफल गर्दै जाँदा कति धेरै विषयवस्तु फेला परे । अरू कुनै कुरा सम्झना छ त तिमिलार्इ ?

सलिमा : (सम्भके जस्तो गरेर) मलाई एउटा कुराको याद आयो । दुई वर्षअगाडि आमाबुवासँग म घुम्न गएकी थिएँ । घुम्दै जाँदा हामी गुरुङ समुदाय बसोबास गर्ने गाउँमा पुग्यौँ । बेलुका गुरुङबासँग कुराकानी भयो । गुरुङहरू पनि रोदीमा रमाउँदा रहेछन् । मलाई त गुरुङबाले रोदी

रतेउली : विवाहका दिन बेहुलाको घरमा महिला भेला भई गरिने रमाइलो

बाबर : चामलको पिठोबाट घिउ वा तेलमा पकाइएको गोलो रोटी

लाउन : जेरी जस्तै फनफनी घुमेको रोटी

गाउने र नाच्ने तरिका पनि सिकाउनुभएको थियो ।

लखन : ओहो ! कति रमाइलो भयो होला है ? रोदी घरमा म पनि गएर गीत चाहिँ सुनेको छु । मलाई पनि रोदी साँच्चै मन पर्छ ।

सलिमा : हाम्रै टोलमा हेर न । नेवारहरू इन्द्रजात्रामा, लिम्बूहरू धाननाचमा, मधेसीहरू छठमा रमाउँछन् ।

लखन : हो त, प्रत्येक चाडपर्व हाम्रा साभा सम्पत्ति हुन् । हाम्रो संस्कृतिले समाजलाई एकतामा बाँध्ने गर्छ । आपसी मतभेद हटाएर एकआपसमा हार्दिकता जगाउँछ । आमाबुबा, गुरु र पाहुनालाई देवतासरह मान्ने चलन हाम्रो हो भनेर गुरुआमाले पनि भन्नुभएको थियो ।

सलिमा : त्यसैले नै हाम्रा चाडपर्व, संस्कारलाई साभा सम्पत्ति भनिएको होला । यिनीहरूको संरक्षण गर्नु हाम्रो कर्तव्य पनि हो । फरक फरक संस्कृतिमध्ये कुनै एक विषयमा नाटक खेलौं न ।

लखन : (हातको घडी हेरेर आत्तिए जस्तो गर्दै) ओहो ! कुरैकुरामा हामी त घरनजिकै पो आइपुगेछौं । भोलि फेरि कुरा गरौंला है ?

सलिमा : हुन्छ, आजलाई छुटौं है त । (दुवै जना आआफ्ना घरतिर लाग्छन् ।)

धाननाच : मेला, पर्व आदिमा भेला भई एकअर्काको हात समाएर गीत गाउँदै नाचिने नाच

मतभेद : विचार नमिलेको

हार्दिकता : हार्दिक हुनाको भाव, प्रेम

संरक्षण : रेखदेख गर्ने काम, हिफाजत

शब्दभण्डार

१. पाठबाट दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) चाडपर्व, भाषा आदिको समग्र नाम
- (ख) धेरै मानिसको जमघट
- (ग) राई समुदायको मुख्य चाड
- (घ) दिवङ्गत बाबुबाजेहरू
- (ङ) गुरुङ समुदायको लोकगीत

२. दिइएका खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द राखी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

- (क) बिस पाथी अन्नको परिमाण जनाउने शब्द हो । (माना, धानी, मुरी)
- (ख) एक तोलाको सय भागको एक भाग जनाउने शब्द हो । (एक लाल, एक सेर, एक मन)
- (ग) आठ मानाको परिमाण जनाउने शब्द हो । (एक पाथी, एक बिसौली, एक धानी)
- (घ) सय पैसाको परिमाण जनाउने शब्द हो । (एक दाम, एक रुपियाँ, एक मोहर)

३. जोडा मिलाउनुहोस् :

(क) एक मानाको दश भागको एक भाग	एक पसर
(ख) एक हत्केलामा अटाउने परिमाण	एक छटाक
(ग) दुई हात फैलाएर च्याप्न सकिने परिमाण	एक अँजुली
(घ) दुई हत्केला जोडी बनाइएको खाल्टाभरिको परिमाण	एक मुठी
(ङ) पाँच तोला बराबरको परिमाण	एक अँगालो

४. दिइएका परिमाणबोधक शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

पाथी, धार्नी, मोहर, तोला, दाम, माना, मन

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्द शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

टिडटिड, संस्कृति, फक्रक्क, भ्याम्टा, ल्होसार, सङ्क्रान्ति, दिवङ्गत, अत्यन्त, कर्तव्य, संरक्षण

२. 'साभा सम्पत्ति' संवाद पात्रअनुसार भूमिका निर्वाह गरी सस्वरवाचन गर्नुहोस् ।

३. 'साभा सम्पत्ति' संवादमा सलिमा र लखनले कति पटक संवाद गरेका छन्, भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) विद्यालयले कतिऔँ वार्षिकोत्सव मनाउँदै छ ?

(ख) साकेला कसको महत्त्वपूर्ण चाड हो ?

(ग) तामाङ समुदायले नयाँ वर्ष कुन दिन मनाउँछन् ?

(घ) सलिमाले गुरुडबावाट के के सिक्किन् ?

५. 'साभा सम्पत्ति' संवादका आधारमा तलका घटनाक्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

(.....) लखनले जुनसुकै जातिको संस्कृतिका विषयमा नाटक खेल्न सकिने कुरा गरे ।

(.....) लखन र सलिमाले कार्यक्रममा भाग लिनका लागि छलफल गर्न थाले ।

(.....) सलिमा दुई वर्षअगाडि गुरुड समुदाय बसोबास गर्ने गाउँमा गएकी थिइन् ।

- (.....) उनीहरूले राई संस्कृतिमा केन्द्रित रहेर छलफल गरे ।
- (.....) लखन र सलिमाले संस्कृतिलाई नाटकको विषय बनाउने निष्कर्ष निकाले ।
- (.....) सलिमाले ल्होसारका बारेमा बताइन् ।
- (.....) सलिमाले सुनार समुदायको माघे सङ्क्रान्ति र विवाहका बारेमा खेलिने नाटकका बारेमा रोचक कुरा सुनाइन् ।

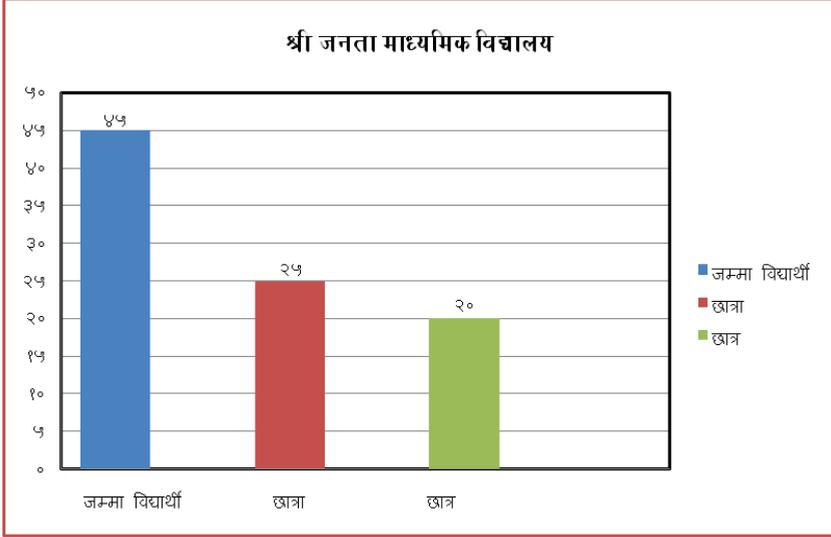
६. दिइएको संवादको अंश जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :

- डोल्मा : 'कि परेर जानिन्छ, कि पढेर' भन्थे । मलाई त पढेरै जानिने रहेछ, जस्तो लाग्न थालेको छ । मलाई पनि आफ्नो नाम लेख्ने र फोन चलाउने धोको छ ।
- निर्मला : अक्षर र अङ्क चाहिँ चिन्नै पर्ने रहेछ ।
- ओनसरी : लेखपढ सुरु गर्न अब पनि ढिलो गर्नुहुन्छ ?
- डोल्मा : किन गथ्यौँ र बहिनी । बरु हाम्रो पनि नाम लेखिदिइहाल । हैन त निर्मला ? हामी दुवै जना सँगै पढ्छौँ ।
- निर्मला : हो त नि । अब त हामी सङ्कोच नमानी पढ्ने छौँ । समस्याको समाधान खोज्ने छौँ ।

७. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) थारु समुदाय माघी पर्वमा के के गर्छन् ?
- (ख) सोनाम ल्होसार पर्व कसरी मनाइन्छ ?
- (ग) सुनार समुदायको कुन कुरा लखनलाई मन प्यो ?
- (घ) ककसलाई देवतासरह मान्ने चलन छ ?
- (ङ) नेपाललाई किन संस्कृतिको साभा फूलबारी भनिएको हो ?

८. पाठमा उल्लेख भएका विभिन्न समुदाय र उनीहरूले मनाउने चाडपर्वको सूची तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. 'साभा सम्पत्ति' संवादको आशय पाँच वाक्यमा लेख्नुहोस् ।
१०. पाँच कक्षाका लागि तयार पारिएको स्तम्भचित्रको वर्णन गर्नुहोस् :

११. दिइएको संवाद पूरा गर्नुहोस् :

उमेश : ओहो ! कहिले आयौ नरेश ?

नरेश : दसैंको सप्तमीका दिन नै आइपुगें । तिम्रो खबर के छ नि ?

उमेश : ठिकै छ । यसपालिको दसैं रमाइलो हुने भयो ।

.....

.....

.....

.....

.....

१२. तलको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको सङ्क्षिप्त उत्तर दिनुहोस् :

प्राचीन समयमा काठमाडौँ एउटा ठुलो ताल थियो । मञ्जुश्रीले त्यो ठुलो तालको पानी बग्ने निकास खोले । पानी बगेपछि त्यो ताल मानव बस्ती बस्न योग्य बन्यो । पानी बाहिर बगाएपछि विस्तारै मानव बस्ती बस्न थाल्यो । त्यसको धेरै समयपछि अर्का 'ने' नामका ऋषिले त्यहाँ बस्ती बसाए । यिनैको नामबाट यो ठाउँको नाम नेपाल रहन गयो । हाम्रो देशको नाम प्राचीन समयदेखि नेपाल भनिँदै आएको छ । किराँती भाषामा 'ने' को अर्थ मध्य हो । मध्य भनेको माझ हो । 'पाल' को अर्थ हुन्छ देश । अब 'ने' र 'पाल' को अर्थ हुन्छ मध्य देश । मध्य पहाडी देश । त्यसैगरी नेवारहरूले नेपाल भाषामा 'नेपा' भन्ने गरेका थिए । यहाँ पनि 'ने' को अर्थ हुन्छ मध्य र 'पाल' को अर्थ हुन्छ देश । त्यसैले नेपाल भाषामा पनि नेपालको अर्थ मध्य देश भन्ने रहन गयो । नेपाललाई अति प्राचीन देशका रूपमा चिनिन्छ । यहाँ हजारौं वर्ष पहिले बनेका प्राचीन पर्वतहरू छन् । उपत्यकाहरू पनि पर्वतहरूसँगै बनेका हुन् । 'निप' र 'आलय' यी दुवै शब्दबाट निपआलय हुँदै नेपाल नाम रहन गयो भन्ने विचारसमेत पाइन्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) प्राचीन समयमा काठमाडौँ के थियो ?
- (ख) ताललाई मानव बस्ती बस्न योग्य कसले बनाए ?
- (ग) किराँती भाषामा 'ने' र 'पाल' को अर्थ के के हुन्छ ?
- (घ) नेपाल नाम कसरी रहन गयो ?

१३. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

सिद्धिमङ्गल माध्यमिक विद्यालयले सांस्कृतिक परिचय खेलको आयोजना गरेको छ । यस विद्यालयकी छात्रा लालसरा पुन मञ्चबाट आफ्नो परिचय दिँदै छिन् ।)

मेरो नाम लालसरा पुन हो । म मगर भाषा बोल्छु । म मुख्य चाडका

रूपमा दसैँतिहार र माघेसङ्क्रान्ति मनाउँछु । म मखमलीको चोली, छिटको गुन्यु, पहेंलो तथा निलो पटुकी लगाउँछु । म गलामा पहेंलो वा हरियो पोते लगाउँछु । मेरो गलामा मुगाको माला पनि हुन्छ । म शिरमा शिरफूल, कानमा मारवाडी र नाकमा बुलाकी लगाउँछु । म कौडा, घाटु, सोरठीमा नाच्छु । मलाई मेरो संस्कृति धेरै नै मन पर्छ ।

लालसरा पुनले भैं तपाईँ पनि आफ्नो सांस्कृतिक परिचय कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. चिह्न ख्याल गरेर दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र अनुच्छेदमा कुन कुन चिह्न प्रयोग भएका छन्, कक्षामा छलफल गर्नुहोस् :

“नमस्कार हजुरआमा ! मेरो नाम सुमित हो । मेरा साथी कल्पना, मनिष र लक्ष्मी हुन् ।” सुमितले आफ्नो परिचय दियो । उसले आँगनतिर हेरेर भन्यो, “आहा ! कति राम्रो तुलसीको मठ । कसले बनाएको हो हजुरआमा ?”

२. उपयुक्त चिह्न राखी दिइएका वाक्य पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

(क) मेरो घर त इलाम हो

(ख) दिव्या तिमिललाई के भयो

(ग) उसले भन्यो म नेपाली हुँ

(घ) ओहो आँप, सुन्तला र अम्बा पो फलेका रहेछन्

३. ‘साभ्ना सम्पत्ति’ संवादबाट पूर्णविराम, अल्पविराम र प्रश्न चिह्न प्रयोग भएका दुई दुईओटा वाक्य टिप्नुहोस् ।

४. रातो रङ लगाइएका शब्दको पदवर्ग पहिचान गर्नुहोस् :

बखतबहादुर किसान हुन् । उनी असल छन् । उनले बारीमा तरकारी रोपेका छन् । उनी विहानै बजार जान्छन् । उनीसँग उनकी छोरी पनि जान्छन् ।

आहा ! पसलमा त कति राम्रा खेलौना । छोरीले खेलौना किनिन् । सामान किनेर बखतबहादुर र उनकी छोरी घरतिर फर्किन्छन् ।

५. पाठबाट 'श' 'ष' र 'स' प्रयोग भएका तीन तीनओटा शब्द पहिचान गरी कापीमा टिप्नुहोस् ।

६. दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् :

(क) विशेशण	विषेषण	विसेसन	विशेषण
(ख) शिशु	सिसु	षिषु	शिसु
(ग) शुसान्त	सुशान्त	सुषान्त	षुशान्त
(घ) सिसिर	सिशिर	शिशिर	शिषिर

सुनाइ र बोलाइ

१ सुनाइ पाठ ७ सुनी दिइएका वाक्य ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :

(क) वसन्त ऋतुमा फूल फुल्दैनन् ।

(ख) नानु खप्तड घुम्न गएकी थिइन् ।

(ग) घुमफिरबाट ज्ञान र मनोरञ्जन पाइन्छ ।

(घ) विदेशी पाहुना पनि धार्मिक, सांस्कृतिक र रमणीय स्थल घुमफिर गर्छन् ।

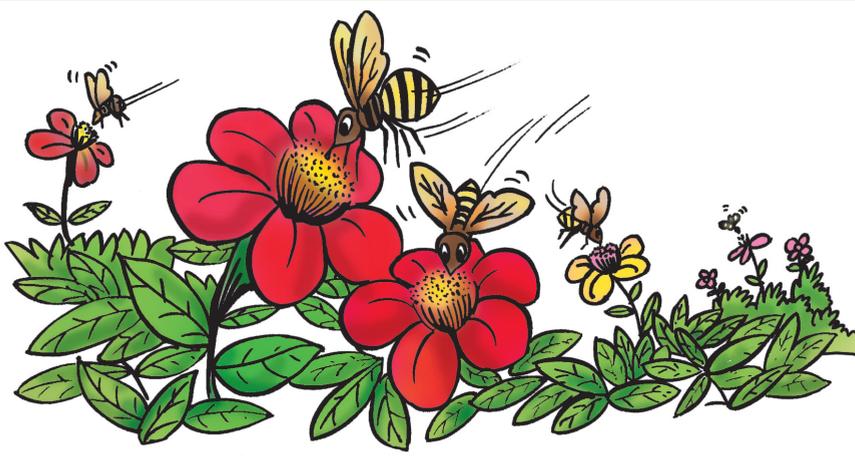
२. सुनाइ पाठ ७ का आधारमा भ्रमणका फाइदा भन्नुहोस् ।

सिर्जनात्मक कार्य

१. 'शिक्षाको महत्त्व' शीर्षकमा दुई जनाबिच भएको कुराकानी तयार पारी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

पूर्व पठन

समय सधैं एकैनासको हुँदैन । कहिले पानी पर्छ । कहिले जाडो हुन्छ । कहिले गर्मी हुन्छ । समयअनुसार प्रकृति पनि भिन्न भिन्न देखिन्छ । प्रकृतिमा कहिले हरियाली बढी हुन्छ । कहिले जमिन सुख्खा हुन्छ । समयअनुसार बेग्लाबेग्लै किसिमका फलफूल फल्छन् । तलका चित्रमा प्रकृतिको फरक फरक अवस्था देखाइएको छ । ती फरक अवस्थाबारे कक्षामा छलफल गर्नुहोस् :

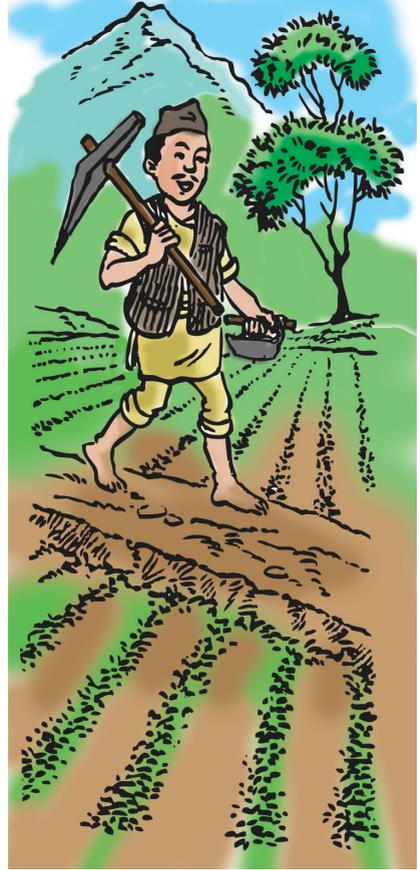

खेतबारी लहलह फलाउने अन्न
संसारको भोक टार्ने किसान हुन् धन्य !
गोठभरि गाईभैँसी साना पाडा बाच्छा
पालेका हुन् हाम्रै लागि पोखरीका माछा ।

पसिनाले भिजाउँछन् गरा गरा माटो
अन्न दिन्छ माटो पनि पसिनाको साटो
लेकबैँसी वनपाखा पानी कुलाभरि
जताततै किसानको काम थरी थरी ।

पालेका छन् खोरभरि कुखुरा र बाखा
लहरामा कति राम्रा फर्सी अनि काँक्रा
परिश्रमी हातहरू सिर्जनाका खानी
सिर्जनामै रमाउने प्यारो जिन्दगानी ।

शब्दार्थ

- लहलह : अन्नका बोट, साग, घाँस आदि हरियो र भरिलो हुने अवस्था
 धन्य : राम्रो काम गर्नेलाई गरिने प्रशंसा
 पसिना : काम गर्दा शरीरबाट निस्कने पानी
 लेकबैँसी : पहाडको टुप्पो र फेदीको जमिन
 परिश्रमी : मिहिनेती
 सिर्जना : रचना
 जिन्दगानी : जीवन

दुध, दही, घिउ, मासु, फलफूल सारा
पुऱ्याउँछन् आफू भारी पसिनाका धारा
भरी बादल शीत ताप कतै डर छैन
माटोसँगै प्रीति गाँस्ने अरू कोही हैन ।

हलो, जुवा, कोदाली हुन् जीवनका खुसी
खेतबारी पाठशाला पसिना हो मसी
दुनियाँको खुसी लेख्ने किसानको मन
किसान हुन् अन्नदाता संसारकै धन ।

- सारा : सम्पूर्ण
धारा : लगातार बगिरहने, धारो
शीत : राती जमिन, रुख, पात आदिमा पर्ने पानीका ससाना थोप्ला
प्रीति : माया, ममता
अन्नदाता : खान दिने व्यक्ति, किसान

शब्दभण्डार

१. समूह 'क' मा दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द समूह 'ख' बाट खोजेर जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'	समूह 'ख'
(क) खेतीपातीको काम गरेर जीविका चलाउने व्यक्ति	पाडो
(ख) लहरामा भाङ्गिएर फले लामो आकारको फल	खोर
(ग) खेतबारी खन्ने फलामे हतियार	काँक्रो
(घ) भैंसीको भाले बच्चा	कोदाली
(ङ) बाखा, कुखुरा आदि पाल्न बनाइएको सानो कोठो	किसान

२. दिइएका शब्दको मिल्ने अर्थमा ठिक चिह्न (✓) र नमिल्ने अर्थमा बेठिक चिह्न (X) लगाउनुहोस् :

(क) ताल	(.....) पोखरी
	(.....) सङ्गीतको ताल
	(.....) टाल्ने काम
(ख) ताप	(.....) दुःख वा पिर
	(.....) छानो
	(.....) तातोपन
(ग) मन	(.....) शरीर
	(.....) दिल
	(.....) चालिस सेर वजन बराबरको तौल

- (घ) जुवा (.....) पैसा बाजी राखेर खेलिने खेल
 (.....) खर्च
 (.....) गोरु नार्दा दुवैका काँधमा राखेर जोताराले बाँधिने दुई वा
 चारओटा सोइला भएको काठ

३. दिइएका अनेकार्थी शब्दलाई फरक फरक अर्थ आउने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

उत्तर, साँचो, पत्र, साल, कल

४. उदाहरणमा दिइए जस्तै गरी मिल्ने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

माटो - साटो	पहरा -	छहरा
भरि -	सारा -
छैन -	खुसी -
मन -	माछा -

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :

गाईभैसी, वाच्छा, लेकबैसी, बाखा, काँक्रा, परिश्रमी, प्यारो, प्रीति, दुनियाँ

२. 'अन्नदाता' कविता लय मिलाएर पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. 'अन्नदाता' कवितामा कतिओटा श्लोक छन्, भन्नुहोस् ।

४. दिइएका हरफमा कति कतिओटा अक्षर छन्, भन्नुहोस् :

खेतबारी लहलह फलाउने अन्न

संसारको भोक टार्ने किसान हुन् धन्य !

५. छुटेका शब्द भरी कविताको अंश पूरा गर्नुहोस् :

दुध, दही, मासु, फलफूल

..... आफू भारी धारा

भरी शीत ताप डर छैन

माटोसँगै प्रीति गाँस्नेकोही

६. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) गाई र भैंसीका बच्चालाई के के भनिन्छ ?

(ख) माछा कहाँ पालिन्छ ?

(ग) माटाले हामीलाई के दिन्छ ?

(घ) किसानका हात कस्ता छन् ?

(ङ) किसानले के के पालेका छन् ?

७. शिक्षकबाट कविताको पहिलो श्लोक सुनेर लेख्नुहोस् ।

८. कविताको तेस्रो श्लोक जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् ।

९. उदाहरणमा दिइए जस्तै गरी तल दिइएका श्लोकलाई वाक्यमा लेख्नुहोस् :

कविता : पुऱ्याउँछन् आफू भारी पसिनाका धारा

वाक्य : आफू पसिनाका धारा भारी पुऱ्याउँछन् ।

पसिनाले भिजाउँछन् गरा गरा माटो

अन्न दिन्छ, माटो पनि पसिनाको साटो

१०. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(क) किसानलाई किन धन्य भनिएको हो ?

- (ख) कसले माटासँग प्रीति गाँसेको छ ?
- (ग) कवितामा खेतबारी र पसिनालाई केसँग तुलना गरिएको छ ?
- (घ) 'किसान हुन् अन्नदाता संसारकै धन' भन्नुको तात्पर्य के हो ?
- (ङ) यस कविताको मूल भाव लेख्नुहोस् ।

११. दिइएका श्लोकको आशय वर्णन गर्नुहोस् :

परिश्रमी हातहरू सिर्जनाका खानी
सिर्जनामै रमाउने प्यारो जिन्दगानी ।

१२. कवितामा किसानको परिचय कसरी दिइएको छ, आफ्ना विचार लेख्नुहोस् ।

१३. दिइएको कविता लय हालेर सुनाउनुहोस् :

हामी नेपाली

समयमै सुत्छौं हामी समयमै उठ्छौं
यताउता छरिए नि समयमै जुट्छौं ।

पढ्नेलेख्ने कोही हामी खेतीपाती गर्ने
सगाउने वेला भए सबै अगि सर्ने ।

आफ्नो आफ्नो काम गछौं मिलीजुली हामी
संसारमा सबैभन्दा नेपाली छौं नामी ।

१४. विद्यार्थीले विद्यालयको अगाडि फूलको बोटमा पानी हाल्दै गरेको चित्र बनाई प्रदर्शन पाटीमा टाँस्नुहोस् ।

१५. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

कक्षा शिक्षक कक्षामा आउनुभयो । उहाँले कक्षाका विद्यार्थीलाई आफ्नो कक्षा

प्रतिनिधि चुन्न निर्देशन दिनुभयो । विद्यार्थीले आफ्नो प्रतिनिधिका बारेमा छलफल गरे । विद्यार्थीले काजोललाई सर्वसम्मत रूपमा कक्षा प्रतिनिधि चुन्ने निर्णय गरे । काजोल कक्षा प्रतिनिधि छानिइन् । काजोलले कक्षा प्रतिनिधिका रूपमा गर्नुपर्ने कामका बारेमा कक्षा शिक्षक र आफ्ना साथीसँग सल्लाह लिइन् । उहाँहरूको सल्लाहअनुसार कक्षाको वातावरण शान्त बनाउन साथीहरूलाई अनुरोध गरिन् । साथीहरूले पनि काजोलको कुरा मानेर कक्षामा हल्ला गर्न छाडे । काजोल कक्षाकार्य गर्न साथीहरूलाई सहयोग गर्थिन् । कक्षाकोठाको सरसफाइ पालैपालो गर्ने गरी समूह बनाइन् र आफूले त्यसको निरीक्षण गर्न थालिन् । उनी विद्यालयको वरिपरि रोपिएका बोटबिरुवाको संरक्षण र मलजल गर्न साथीहरूलाई परिचालन गर्थिन् । आफूले जानेका कुरा उनले साथीहरूलाई सिकाइन् । प्रार्थनाको समयमा काजोलले नै नेतृत्व गर्थिन् । कक्षा सिकाइमा आवश्यक परेका सामग्रीका विषयमा शिक्षक वा प्राध्यानाध्यापकसँग छलफल गरी व्यवस्थापन गर्न पहल गर्थिन । यसरी काम गर्दागर्दै उनीभित्र नेतृत्वमा हुनुपर्ने गुण विकास भयो ।

काजोल जस्तै तपाईं कक्षाको प्रतिनिधि हुनुभयो भने कक्षाको नेतृत्व कसरी गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएका वाक्यको पदक्रम मिलेको भए ठिक (✓) र नमिलेको भए बेठिक (X) चिह्न लगाउनुहोस् :

(क) उनीहरू विद्यालय जान्छन् । (.....)

(ख) खेतमा काम गर्छौं तिमी । (.....)

(ग) उसलाई म बोलाउँछु । (.....)

(घ) डोल्मा असल विद्यार्थी हुन् । (.....)

(ङ) मुनाल चलाउँछन् कम्प्युटर । (.....)

२. दिइएका वाक्यलाई पदक्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

(क) राम्रा राम्रा कविता लेख्नुहुन्छ दिदी ।

(ख) घुमेर आयौं हामी सुपा देउराली ।

(ग) साथीहरू पढ्छन् रमाइला कविता ।

(घ) श्रेया कथाका पढ्छिन् किताब ।

(ङ) सामान किन्छौ तिमी बजारबाट ।

३. दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द चिनेर लेख्नुहोस् :

(क) अछ्यर	अक्छ्यर	अक्षर	अक्क्षर
(ख) छ्यमता	क्षमता	क्ष्यमता	छमता
(ग) छड्के	छ्यड्के	क्ष्यड्के	क्षड्के
(घ) क्षत्तिस	छत्तिस	छ्यत्तिस	क्ष्यत्तिस

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ढ सुनी ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :

(क) घरगाउँ सफा छैन ।

(ख) समाज निरोगी र रसिलो छैन ।

(ग) समाजमा सुशान्ति र मेल छ ।

(घ) सबै जुटेर समाज राम्रो बनायौं ।

२. सुनाइ पाठ द सुनेर मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) विकासमा हात कसरी लाग्छन् ?

(ख) परिवारले केलाई ढाक्छन् ?

(ग) गाउँमा कस्तो एकता हुन्छ ?

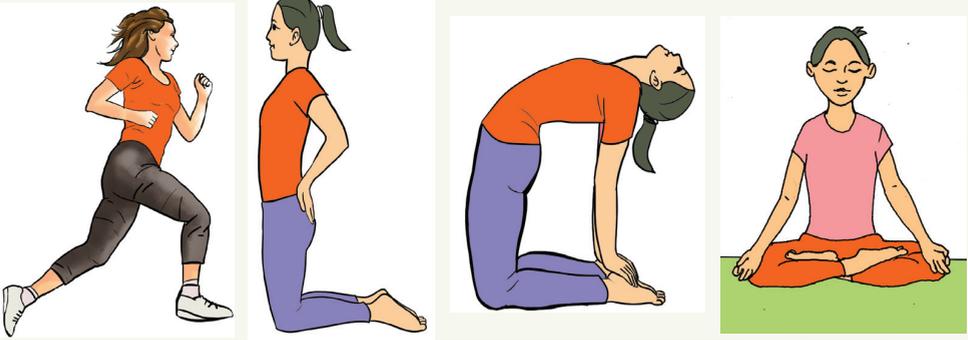
(घ) कविताको मूल आशय के हो ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. फूलबारी शीर्षकमा कविता लेखेर कक्षाकोठामा सुनाउनुहोस् ।

पूर्व पठन

शरीर र मनलाई स्वस्थ राख्न हामी विभिन्न क्रियाकलाप गर्छौं । स्वस्थ रहने अनेक तरिका हुन्छन् । स्वस्थ रहन योग, शारीरिक व्यायाम र खानपानको विशेष भूमिका हुन्छ । हामीले जसरी भए पनि शरीरलाई स्वस्थ र निरोगी राख्न सक्नुपर्छ । शरीर स्वस्थ राख्न कस्ता क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ? दिइएका चित्र हेर्नुहोस् र तिनका बारेमा साथीबिच छलफल गर्नुहोस् :

स्वास्थ्य नै ठुलो धन हो । स्वस्थ वा निरोगी रहनुको अवस्थालाई स्वास्थ्य भनिन्छ । स्वस्थ हुँदा शरीर र मनमा फुर्तिलोपन रहन्छ । यसबाट दीर्घ जीवनको आधार तयार हुन्छ । स्वास्थ्यलाई सुखशान्तिको कारण पनि मानिन्छ ।

हामी सधैं स्वस्थ रहन चाहन्छौं । स्वस्थ खानपिन र वातावरण मन पराउँछौं । हामी स्वस्थ परिवेशभित्र रमाउन खोज्छौं । स्वस्थ हावापानीको खोजी गर्छौं । स्वस्थताका निमित्त सतर्कता अपनाउँछौं । हामी नै सफा, सुगन्ध र स्वस्थ रहनुपर्छ भन्ने भावना जगाउँछौं । स्वस्थ शरीरले सोचेअनुसारको काम गर्न सक्छ । जो स्वस्थ छ ऊ पढ्न, लेख्न, खेलन र मिहिनेत गर्न सक्छ । उसले हरेक दिन केही न केही राम्रा काम गरिरहन्छ । हरेक स्वस्थ व्यक्तिमा उमेरअनुसारको काम गर्न सक्ने क्षमता रहन्छ । त्यसैले जीवनमा स्वास्थ्यको विशेष ख्याल गर्नुपर्छ ।

शब्दार्थ

परिवेश : वातावरण

रोग लागेपछि **उपचार** गर्नुभन्दा रोग लाग्नै नदिनु स्वास्थ्यप्रतिको सतर्कता हो । सचेत व्यक्तिले आफ्नो शरीरलाई चुस्त, दुरुस्त र क्रियाशील राख्ने गर्छ । उसले योगमा जोड दिन्छ; आसन, **प्राणायाम**, ध्यान आदि गर्छ । नियमित रूपमा आसन वा व्यायाम गर्नाले शरीर स्वस्थ रहन्छ । स्वास्थ्यका लागि प्राणायाम र ध्यान जस्ता क्रियाकलाप त सधैं अनिवार्य मानिन्छन् ।

स्वास्थ्यप्रति सचेत व्यक्तिलाई **प्रदूषित** पदार्थबाट जोगिनुपर्छ भन्ने ज्ञान हुन्छ । उसले विषादी नहालेको शुद्ध खाद्यान्नको खोजी गर्छ । ऊ **अखाद्य** वस्तुको पहिचान गर्छ र तिनको सेवनबाट जोगिन्छ । उसले तनावलाई हटाउँछ र आफ्नो दैनिकीलाई सधैं व्यवस्थित तुल्याउँछ । हामी सबैको चाहना पनि स्वास्थ्यको ख्याल गर्नु हो । स्वास्थ्य बिग्रिन नदिनु हो । हामीलाई थाहा छ, अस्वस्थ हुनुहुँदैन । अस्वस्थताको कल्पनासम्म पनि गर्नुहुँदैन । अस्वस्थ हुनु भनेको शक्ति, जाँगर र इच्छा गुमाउनु हो । शरीरको फुर्तिलोपन र मनको खुसीयाली मेटाउनु हो । वास्तवमा अस्वस्थताबाटै जीवनका हरेक प्रगति रोकिन्छन् । स्वस्थ रहनका लागि हामीले आफ्नो **दैनिकी**लाई व्यवस्थित राख्नुपर्छ । बिहानदेखि बेलुकीसम्मका हाम्रा काम गर्ने तरिका सुधार्नुपर्छ । हामीले रोग लागेर उपचार गर्नुभन्दा रोग लाग्न नै दिनुहुँदैन । यसरी हाम्रो **जीवनशैली**लाई नै परिवर्तन गर्न सक्छौं ।

हाम्रा घरपरिवार वा समाजका कैयौं व्यक्ति सधैं स्वस्थ देखिन्छन् । उनीहरूको **मुहार**मा उज्यालो चम्किएको पाइन्छ । उनीहरू स्वस्थ, क्रियाशील र प्रसन्न देखिनुको कारण बुझ्न हामीलाई कुनै अप्ठ्यारो छैन । उनीहरूको खुवाइ र

- उपचार** : रोग निको पार्न गरिने उपाय
प्राणायाम : श्वासप्रश्वासको गतिलाई नियमित बनाउने क्रिया
प्रदूषित : वातावरण बिग्रिएको अवस्था
अखाद्य : खान नहुने
दैनिकी : हरेक दिन गरिने काम
जीवनशैली : जीवन बाँच्ने तरिका
मुहार : अनुहार

काम गराइ सबैले देखेकै हुन्छौं । उनीहरू बिहान सबेरै उठ्छन् र नुहाइधुवाइ गर्छन् । सधैं व्यायाम, प्राणायाम र ध्यान गर्छन् । उनीहरूले दुध, दही, फलफूल, दालभात मिठो मानेर खान्छन् । हरियो सागसब्जी र गेडागुडी त उनीहरूको प्रिय खाद्यान्न नै हो । दिनभरि सकेका काम गर्छन् । बेलुका आफूसँग भएअनुसारको सफा र स्वस्थ खानेकुरा खाएर आराम गर्छन् । उनीहरू कुनै तनाव लिंदैनन् । उनीहरू सबैसँग मिठो बोल्छन् । त्यसकारण पनि उनीहरू सधैं स्वस्थ देखिन्छन् ।

हामी स्वास्थ्यसम्बन्धी समाचार सुन्छौं । पुस्तक र पत्रपत्रिका पढ्छौं । गुरु, गुरुआमा तथा अभिभावकले समेत सधैं हामीलाई सम्भाउँछन् । सबैले हरिया सागपात खाने सल्लाह दिन्छन् । सरसफाइ, नुहाइधुवाइ र **उपयुक्त** आहार **विहार**का लागि प्रेरणा दिन्छन् । सबैले पटक पटक साबुनपानीले हात धुन र बाहिर निस्कँदा मास्क लगाउन सम्भाउँछन् । 'बजारिया तयारी वस्तु नखानू' भन्छन् । यस्ता खानेकुरा बनाउँदा सरसफाइमा त्यति ध्यान पुऱ्याएको पाइँदैन । खानेकुरा लामो समयसम्म राख्नका लागि त्यसमा रासायनिक पदार्थ प्रयोग गरिएको हुन्छ । यस्ता रासायनिक तत्व स्वास्थ्यका लागि हानिकारक हुन सक्छन् । धेरैजसो गुलिया चकलेट, चाउचाउ तथा रङ र विषादीयुक्त वस्तु नखानका लागि आग्रह गर्छन् ।

स्वास्थ्यको ख्याल नगरी जथाभावी खाने व्यक्ति बारम्बार बिरामी हुन्छन् । तारेका, गुलिया र मसलेदार वस्तु स्वास्थ्यका लागि फाइदाजनक हुँदैनन् । यस्तै खानाका कारण कसैका दाँतमा किरा लाग्छन् भने कसैको पेट दुख्छ । कोही भ्नाडापखालाबाट पीडित बन्छन् भने कोही रुगाखोकीबाट ग्रस्त हुन्छन् । कसैलाई ज्वरोसमेत आउँछ ।

उपयुक्त : उचित

विहार : घुमफिर गर्ने काम

थोरै मात्र सतर्कता अपनाए हामी कहिल्यै अस्वस्थ हुँदैनौं । यसका लागि खासै केही अप्ठ्यारो पनि छैन । हामी समयमै सुतेर बिहान चाँडै उठ्न सक्छौं । विभिन्न किसिमका योग आसन गर्न सक्छौं । स्वास्थ्यका लागि प्राणायाम र ध्यानको ठुलो महत्त्व त छँदै छ ।

त्यसै गरी हाम्रा वरिपरि मकै, भटमास, फापर र करुको खेती गरिन्छ । जौ, गहुँ, उवा र कोदाको उत्पादन हुन्छ । आलु, पिँडालु र तरुल पाइन्छन् । केरा, अम्बा, मेवा, आँप, स्याउ, अनार आदि फलेका हुन्छन् । गाजर, मुला, अमला र कागती जस्ता वस्तु पनि पाइन्छन् । रायो, चम्सुर, फर्सी, सिमी, लौका आदि हरिया तरकारी नपाइने त कुरै भएन । यिनीहरूलाई हामी सबैले चिनिरहेकै हुन्छौं । गाईवस्तुको मल वा प्राङ्गारिक मलबाट यिनीहरूलाई तयार गर्न सकिन्छ । यिनमा विषादी नहामी उत्पादन गर्न सकिन्छ । यस्ता रासायनिक मल नहालेका गाउँठाउँका खाद्यवस्तु स्वास्थ्यका लागि अति उपयोगी मानिन्छन् । हामी ताजा फलफूलको रस, दुध, दही र मही पिउनुपर्छ । सफा तथा उमालेको पानी हामीले पिउने गर्नुपर्छ । बदाम, किसमिस, काजु, छोकडा खानुपर्छ । यस्ता कुरा दैनिक उपभोग गरेमा हामी स्वस्थ रहन सक्छौं ।

हामीले पढेका छौं, हाँस्नु, खेल्नु र रमाउनु स्वस्थ जीवनका लक्षण हुन् । हाँसिलो मुहार हुने कहिल्यै अस्वस्थ देखिँदैनन् । भगडा गर्नेलाई भन्दा मिठो बोलेलाई सबैले रुचाउँछन् । मोबाइलमा खेल खेल्नेको भन्दा चउरमा खेल खेल्नेको स्वास्थ्य राम्रो हुन्छ । नरिसाउने र तनाव नलिनेको फुर्तिलोपन साँच्चिकै लोभलाग्दो हुन्छ । जाँड, रक्सी, चुरोट र खैनी खाने मानिसको छाती, फोक्सो, मुटु, कलेजोमा समस्या हुन्छ । उनीहरूलाई मधुमेह, उच्च रक्तचाप र क्यान्सर जस्ता नसर्ने रोगले छिटो सताउन सक्छ ।

वास्तवमा सबैले आफ्नो स्वास्थ्यको ख्याल गर्नुपर्छ । स्वस्थ हुनका लागि

- करु : हिमाली भेगमा पाइने जौ आकारको एक प्रकारको अन्नविशेष
 उवा : हिमालतिर हुने एक प्रसिद्ध अन्न
 खाद्यवस्तु : खानेकुरा
 क्यान्सर : एक प्रकारको घातक रोग

जीवनशैलीलाई व्यवस्थित गर्नुपर्छ । सुत्ने, उठ्ने, लेख्ने, पढ्ने काम ठिक ठिक समयमा गर्नुपर्छ । आफू स्वस्थ भए मात्र संसारका सारा खुसीयाली आफूसँग हुन्छन् । अस्वस्थ हुनासाथ संसारका कुनै पनि कुराले हामीलाई खुसी दिन सक्दैन । त्यसैले हाम्रा लागि स्वास्थ्य नै ठुलो धन हो । व्यवस्थित जीवनशैली स्वस्थ जीवनको आधार हो ।

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) लामो उमेरसम्म बाँच्ने काम
- (ख) रोग निको पार्न गरिने काम
- (ग) वातावरण दूषित भएको अवस्था
- (घ) खान नहुने वस्तु
- (ङ) शरीर स्वस्थ नभएको अवस्था

२. दिइएका सङ्क्षिप्त शब्द र पूरा रूपबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

म.न.पा.	नेपाल विद्युत् प्राधिकरण
जि.प्र.का.	आधारभूत विद्यालय
जि.स.स.	महानगरपालिका
ने.वि.प्रा.	गाउँपालिका
आ.वि.	जिल्ला समन्वय समिति
गा.पा.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय

३. दिइएका विस्तारिक रूपलाई सङ्क्षिप्त शब्द बनाउनुहोस् :

- (क) गोरखापत्र
- (ख) परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय
- (ग) प्रमुख जिल्ला अधिकारी
- (घ) विक्रम संवत्

४. दिइएका सङ्क्षिप्त शब्दको विस्तारित रूप लेख्नुहोस् :

- (क) मा.वि.
- (ख) प्र.अ.
- (ग) न.पा.
- (घ) पा.वि.के.

५. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

निन्याउरो, प्रदूषित, प्राकृतिक, मुहार, सेवन

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

दीर्घजीवन, स्वास्थ्य, प्राकृतिक, फुर्तिलोपन, खाद्यवस्तु, क्यान्सर, सम्भावना

२. पाठको तेस्रो अनुच्छेद सस्वरवाचन गर्नुहोस् र वाचन गर्न कति समय लाग्यो शिक्षकलाई सुनाउनुहोस् ।

३. स्वस्थ रहन कस्ता खानेकुरा खानुपर्छ, तिनीहरूको नाम भन्नुहोस् ।

४. दिइएको अनुच्छेद मनमनै पढ्नुहोस् र उत्तर भन्नुहोस् :

हामीले पढेका छौं; हाँस्नु, खेल्नु र रमाउनु स्वस्थ जीवनका लक्षण हुन् । हाँसिलो मुहार हुने कहिल्यै अस्वस्थ देखिँदैनन् । भगडा गर्नेलाई भन्दा मिठो बोल्नेलाई सबैले रुचाउँछन् । मोबाइलमा खेल खेल्नेको भन्दा चउरमा खेल खेल्नेको स्वास्थ्य राम्रो हुन्छ । नरिसाउने र तनाव नलिनेको

फुर्तिलोपन साँच्चिकै लोभलाग्दो हुन्छ । जाँड, रक्सी, चुरोट र खैनी खाने मानिसको छाती, फोक्सो, मुटु, कलेजोमा समस्या हुन्छ । उनीहरूलाई मधुमेह, उच्च रक्तचाप र क्यान्सर जस्ता नसर्ने रोगले छिटो सताउन सक्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) छाती, मुटु, कलेजो र फोक्सो स्वस्थ राख्न के गर्नुपर्छ ?
- (ख) नसर्ने रोग के के हुन् ?
- (ग) ककसलाई सबैले मन पराउँछन् ?
- (घ) मोबाइलमा खेल खेल्नेको भन्दा चउरमा खेल खेल्नेको स्वास्थ्य राम्रो हुन्छ, किन ?

५. पाठका आधारमा उपयुक्त शब्द राखी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

- (क) रोग लागेपछि उपचार गर्नुभन्दा रोग लाग्ने नदिनु स्वास्थ्यप्रतिको हो ।
- (ख) अस्वस्थ हुनु भनेको शक्ति, जाँगर र इच्छा हो ।
- (ग) नियमित रूपमा आसन वा व्यायाम गर्नाले शरीर रहन्छ ।
- (घ) आफू स्वस्थ भए मात्र सारा खुसीयाली आफूसँग हुन्छन् ।

६. दिइएको अनुच्छेद साथीबाट सुनेर लेख्नुहोस् :

हामी स्वास्थ्यसम्बन्धी समाचार सुन्छौं । पुस्तक र पत्रपत्रिका पढ्छौं । गुरु, गुरुआमा तथा अभिभावकले समेत सधैं हामीलाई सम्झाउँछन् । सबैले हरिया सागपात खाने सल्लाह दिन्छन् । सरसफाइ, नुहाइधुवाइ र उपयुक्त आहार विहारका लागि प्रेरणा दिन्छन् । सबैले पटक पटक साबुनपानीले हात धुन र बाहिर निस्कँदा मास्क लगाउन सम्झाउँछन् । 'बजारिया तयारी वस्तु नखान्' भन्छन् । यस्ता खानेकुरा बनाउँदा सरसफाइमा त्यति ध्यान पुऱ्याएको पाइँदैन । खानेकुरा लामो समयसम्म राख्नका लागि त्यसमा रासायनिक पदार्थ प्रयोग गरिएको हुन्छ । यस्ता रासायनिक तत्त्व स्वास्थ्यका लागि हानिकारक हुन

सकछन् । धेरैजसो गुलिया चकलेट, चाउचाउ तथा रड र विषादीयुक्त वस्तु नखानका लागि आग्रह गर्छन् ।

७. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

- (क) कस्तो व्यक्तिलाई प्रदूषित पदार्थबाट जोगिनुपर्छ भन्ने ज्ञान हुन्छ ?
- (ख) स्वास्थ्यप्रति सचेत व्यक्तिले गर्ने काम के के हुन् ?
- (ग) अस्वस्थ हुनु भनेको के हो ?
- (घ) बजारिया तयारी वस्तु किन खानुहुँदैन ?
- (ङ) यस पाठबाट के शिक्षा पाइन्छ ?

८. पाठको दोस्रो अनुच्छेदबाट मुख्य मुख्य विषयवस्तु टिपोट गरी कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

९. स्वस्थ जीवन जिउन के के गर्नुपर्ला, आफूले जानेका कुरा लेख्नुहोस् ।

१०. पाठको अन्तिम अनुच्छेदबाट चारओटा प्रश्न बनाउनुहोस् ।

११. दिइएको चित्र हेरेर पाँच वाक्यमा वर्णन गर्नुहोस् :

१२. तलको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

वेदव्यासको जन्म द्वापर युगमा भएको थियो । यिनका बुबाको नाम पराशर हो । पराशर दैवी शक्ति भएका तेजस्वी ऋषि थिए । वेदव्यासकी आमाको नाम सत्यवती थियो । उनी अति नै विद्वान् थिइन् । एक समय ऋषि पराशर तीर्थ यात्रामा थिए । उनले यमुना नदीमा डुङ्गामा यात्रा गरिरहेकी अत्यन्त सुन्दर कन्या देखे । ती कन्याको नाम सत्यवती थियो । उनी माभी राजाकी छोरी थिइन् । ऋषि पराशरलाई ती कन्यासँग विवाह गर्न मन लाग्यो । सत्यवतीले केही प्रस्ताव राखिन् । ती सबै कुरा ऋषिले पूरा गरिदिए । उनीहरूको विवाह भयो । यी दुवैका एक छोरा जन्मिए । यिनै बालकको नाम वेदव्यास हो । वेदव्यासमा देवताको शक्ति थियो । उनी जन्मदैं दैवी शक्ति भएका र ज्ञानी बालकका रूपमा जन्मिए । उनले आमालाई बोलाएको वेलामा आउने बचन दिएर तपस्यामा गए । तपस्या र साधनाबाट उनी वेदका जान्ने व्यक्ति भए । उनले एउटा वेदलाई चार भागमा बाँडे र १८ पुराण रचना गरे । वेदको व्याख्यासमेत गरेका हुनाले यिनको नाम वेदव्यास राखिएको थियो । वेदव्यासलाई भगवान्को अर्को रूप मानिन्छ । वेदव्यासलाई कृष्ण द्वैपायनको नामले पनि चिनिन्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) वेदव्यासको जन्म कुन युगमा भएको हो ?
- (ख) सत्यवती को थिइन् ?
- (ग) वेदव्यासको अर्को नाम के हो ?
- (घ) वेदव्यास नाम किन रह्यो ?
- (ङ) वेदव्यासले के काम गरे ?

१३. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

करुणा चार कक्षासम्म आफ्नो गाउँकै विद्यालयमा पढेकी हुन् । परिवारको बसाइँसराइका कारणले उनी पनि गाउँको विद्यालय छोड्न बाध्य भइन् । उनी अर्को विद्यालयमा पाँच कक्षामा भर्ना भइन् । उनी नयाँ विद्यार्थी भएकाले आफ्ना कक्षाका साथीहरूलाई परिचय दिने क्रममा आफ्ना रुचि र बानी यसरी सुनाइन् :

मेरो नाम करुणा हो । म यहाँ नयाँ विद्यार्थी भएर आएकी छु । मलाई नयाँ साथी बनाउन र साथीका बारेमा थाहा पाउन मन पर्छ । म साथीलाई सहयोग गर्न, मिलेर खेल्न, पढ्न मन पराउँछु । घरमा आमाबुबालाई सघाउन, दाइभाइ दिदीबहिनीसँग मिलेर खेल्न र पढ्न मन पर्छ । हजुरबुबा र हजुरआमाको सेवा र सहयोग गर्न मन पर्छ । विद्यालयमा गुरुगुरुआमाले दिएको निर्देशन र कक्षाकार्य समयमै पूरा गर्न मन पर्छ । त्यसकारण म नयाँ व्यक्तिलाई भेट्दा कुराकानी र परिचय गर्ने गर्छु । घरपरिवारमा सबैलाई खुसी राख्न कोसिस गर्छु । परिवारसँग आफ्ना कुरा सुनाउने र उहाँहरूबाट पनि ज्ञानगुनका कुरा सुन्ने गर्छु । विद्यालयमा साथीसङ्गीसँग मिलेर सिकने र सिकाउने काममा सहभागी हुन्छु । गुरुवर्गबाट दिएको जिम्मेवारी समयमै पूरा गर्ने प्रयास गर्छु ।

करुणाले बताए जस्तै तपाईं पनि आफ्ना बानी र रुचिबारे कक्षामा भन्नुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. कोष्ठकबाट उपयुक्त शब्द छानेर खाली ठाउँमा लेख्नुहोस् :

- (क) म कलम। (किन्छ, किन्छु, किन्छौँ)
- (ख) हामी गीत। (गाउँछौ, गाउँछस्, गाउँछौँ)
- (ग) तँ पोखरामा। (बस्छौ, बस्छिन्, बस्छस्)

- (घ) तिमी सुन्तला। (खान्छौ, खान्छिन्, खान्छौं)
- (ङ) धरानबाट गाडी। (आइन्, आए, आयो)
- (च) भोला किताब भोलामा। (बोक्छिन्, बोक्छन्, बोक्छे)
- (छ) ऊ बाटामा। (बस्दैन, बस्दैनन्, बस्दैनौ)

२. उदाहरण हेरी दिइएका क्रियालाई वर्तमान कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

हेरिन् हेर्छिन्

जानुभयो, खायौ, उठे, आयो, लेख्यौं

३. दिइएका वाक्यलाई वर्तमान कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

- (क) सुमीले कथा लेखिन् ।
- (ख) तिमी परीक्षामा सफल हुने छौ ।
- (ग) उनीहरूले मलाई सहयोग गरे ।
- (घ) हामी छिट्टै आउने छौं ।
- (ङ) रिता शिक्षक भई ।

४. उदाहरण हेरी दिइएका शब्द तालिकामा लेख्नुहोस् :

संयोग, काँचो, गाँस, संसार, संरक्षण, ताँती, भाँडो, संवाद, अंश, आँसु, गाउँ,
संस्कृत, संलग्न, आँखा, संहार, ग्याँस

चन्द्रबिन्दु (ँ) लागेका शब्द	शिरबिन्दु (ं) लागेका शब्द
बाँस	संयम

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ९ सुनुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) रोबोटलाई केका माध्यमबाट काम लगाइन्छ ?
- (ख) रोबोटले के के काम गर्न सक्छ ?
- (ग) कस्ता क्षेत्रमा रोबोटले काम गर्दा मानवीय क्षति हुँदैन ?
- (घ) रोबोट किन लोकप्रिय बन्दै छ ?

२. रोबोटले कृषि क्षेत्रमा के के काम गर्न सक्छ होला, आफ्ना विचार साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

सिर्जनात्मक कार्य

१. दिइएका बुँदाका आधारमा निबन्ध तयार पार्नुहोस् :

- (क) हाम्रो जीवनमा खेलकुदको अति आवश्यकता पर्ने
- (ख) काम गर्न शरीरका हरेक अङ्ग सबल हुनुपर्ने
- (ग) शरीर तन्दुरुस्त राख्न खेलकुदको ठुलो भूमिका रहने
- (घ) दौडेर खेल्ने खेलले शरीर फुर्तिलो बन्ने
- (ङ) खेलकुदले शरीर स्वस्थ बनाउनुका साथै खेल व्यवसायमा लाग्न सकिने

पूर्व पठन

जन्मदिन पारेर मानिस जन्मोत्सव मनाउँछन् । जन्मोत्सव मनाउनु भनेको दीर्घायु र स्वस्थ जीवनका लागि शुभकामना वा आशीर्वाद लिनु हो । कतिपय मानिस जन्मोत्सव मनाउँदा अष्टचिरञ्जीवीको पूजा गर्छन् । यस कथामा जम्बिहाडको जन्मोत्सव चाहिँ तोर्मा काटेर मनाइएको छ । त्यसैलाई तोर्मा डे भनिएको हो । तोर्मा डे कसरी मनाइयो भन्ने विषयमा तलको कथा पढेर बुझ्नुहोस् । तलका चित्रले पनि तपाईंलाई तोर्मा डेका विषयमा थप जानकारी दिने छन् :

जम्बियाडको जन्मदिन

नेत्र तामाङ

त्यो साँभ जम्बियाडलाई निकै रिस उठ्यो । “भोलि मेरो जन्मदिन हो । बुबाले सहरबाट केही ल्याउनु भएनछ । जन्मदिनका लागि केही उपहार त ल्याउनु भएन ठिकै हो । कमसेकम केक त ल्याउनुपर्ने हो नि !” जम्बियाडले मनमनै भन्यो । आमाले ढिँडो ओडाल्नुभयो । सबैभन्दा पहिले चरेसको थालमा र त्यसपछि साना साना चारओटा स्टिलका थालमा राख्नुभयो । उहाँले छिटो छिटो बोडी र सिन्कीको तरकारी पस्कनुभयो । चरेसको थाल बुबालाई दिनुभयो । एउटा स्टिलको थाल जम्बियाडलाई दिनुभयो । बाँकी एक एकओटा जम्बियाडका दुइटी बहिनी छेतेन र बोइमालाई दिनुभयो । आफूलाई पनि एउटा राख्नुभयो ।

जम्बियाडले आफ्नो भागमा परेको स्टिलको थाल ढिँडोसहित ढोकाबाहिर हुर्याइदियो । ‘छन्द्रड...’ आँगनको अँध्यारोबाट आवाज आयो । आमाले भन्नुभयो, “उमेर बढ्दै गएपछि यसको रिस पनि बढेको छ ।” १४ वर्ष लाग्दै गरेका आफ्ना छोरालाई उहाँले घुरेर हेर्नुभयो । बहिनीहरू तर्सिए । बुबाले चाहिँ केही भन्नुभएन । जम्बियाडलाई सबैभन्दा ठुलो रिस चरेसको थालसँग थियो । बुबाले मात्रै खाने थालप्रति उसको ईर्ष्या थियो । त्यो साँभ जम्बियाडले खानै खाएन ।

आमाबुबा र बहिनीहरू खाना खाइसकेपछि सबै आआफ्ना काममा व्यस्त भए । छेतेन र बोइमा दाजुको जन्मदिन भएकाले निकै खुसी देखिन्थे । बुबा र आमा जम्बियाडको जन्मदिनको तयारीमा थिए । दुवै जना बुबा र आमालाई

शब्दार्थ

ढिँडो : पानी उमालेर पिठो हाली पकाइएको खानेकुरा

चरेस : काँसो र जस्ता मिसाएर बनाइएको धातु

ईर्ष्या : रिस

सघाइरहेका थिए । राती नै बुबाले खड्कुँलामा भात पकाउन थाल्नुभयो । छेतेन र बोइमाले भोलिका लागि पानी जम्मा गर्न थाले । आमाले पाहुनाका लागि आवश्यक पेय पदार्थ तयार गर्न थाल्नुभयो ।

यता जम्बियाडलाई भने ओछ्यान पसे पनि निद्रै लागेन । एक त उसले त्यत्रो उपद्रो गर्दा पनि सजाय पाएको थिएन । अर्को भोकले निद्रा लागेन । उसको मन शान्त भएन । अरू व्यस्त भएको वेला उसले सुटुक्क चरेसको थाल निकाल्यो र घरदेखि पर गयो । एउटा ठुलो ढुङ्गा थियो । बुबाले खाना खाने थाल त्यहीं पछ्यायो । थाल दुई टुक्रा भयो । ती टुक्रा पनि फेरि पछ्यायो । चार टुक्रा भयो । त्यसपछि ती थालका टुकुरालाई बारीको कुनामा खाल्डो खनेर पुरिदियो । उसले सोच्यो, “छोरो यति ठुलो भइसकेको समेत थाहा छैन । चरेसको थालमा चाहिँ बुबाले मात्र खाने ! आफूले चाहिँ कहिल्यै किन खान नपाउने !”

थाल फुटाएर पुरेपछि जम्बियाड केही शान्त भयो । ऊ लुसुक्क ओछ्यानतिर सुत्न छिन्यो । यता खड्कुँलामा भात पाकिसकेको थियो । आमाले बैँसीगाउँबाट उखुका लाँक्रा ल्याउनुभएको थियो । अस्ति मात्र काढेको मह चार बोटल थियो । बैँसीको घिउ दुईओटा भाँडामा थियो । बुबाले नाइलामा भात खन्याउनुभयो । अनि त्यसमा घिउ, मह, उखुको रस मिसाउँदै बिस्तारै मुछ्नुभयो । मुछ्दा मुछ्दा बुबाको निधारमा पसिना बगेको थियो ।

जम्बियाड सुत्ने ओछ्यान छेवैमा थियो । बुबाले बनाउनुभएको भातको बासना मगमग चलेको थियो । त्यही भातबाट एउटा चैत्य जस्तै आकारको सुन्दर तोर्मा तयार भयो । तोर्मा तयार भएपछि बुबाले भन्नुभयो, “तिम्रो जन्मदिनको केक यही हो । तोर्मा केक ।”

खड्कुँलो : तामा, पित्तल आदिको ठुलो भाँडो

उपद्रो : उधुम, उत्पात

लाँक्रो : सिङ्गो उखुको डाँठ

चैत्य : स्तूप

तोर्मा : भात वा भुटेको गहुँको पिठो महमा मुछेर बनाइएको चैत्य आकारको खानेकुरा

“म जागै छु भनेर बुबाले कसरी थाहा पाउनुभयो ? कतै थाल फुटाएको कुरा पनि थाहा पाउनुभयो कि ?” जम्बियाड डराउन थाल्यो ।

बुबाले अरू सानो सानो **त्रिभुजाकार**को तोर्मा पनि बनाउनुभयो । तोर्मा बनाइसकेपछि बुबाले एउटा सानो तोर्मा हातमा बोकेर जम्बियाडलाई उठाउनुभयो, “ल चाख त जम्बियाड, तोर्मा केक ।” जम्बियाड डरले भस्कियो ।

“काँ यस्तो भूतलाई मन्साउने तोर्मा पनि केक हुन्छ ?” जम्बियाड रिसले चुर भयो ।

“हाम्रो कुलदेवतालाई पूजा गर्दा पनि त हामी तोर्मा बनाउँछौं नि छोरा ! यो त सबैभन्दा चोखो हो । केकभन्दा पनि राम्रो हो ।” बुबाले भन्नुभयो ।

भगवान्लाई चढाउन पनि तोर्मा बनाइने रहेछ, भन्ने कुराले जम्बियाडको रिस केही कम भयो ।

“हिजै साँझ तरुल खनेर ल्याएको छु । तरुल उसिन्नुपर्छ । मकै भटमास पनि भुट्नुपर्छ । त्यसपछि सिन्कीको अचार बनाउनुपर्छ । तिम्री आमाले गाउँका सबैलाई खबर गर्नुहुन्छ । बहिनी शिक्षकहरूलाई निम्ता दिन जान्छिन् । मामाहरू पनि आउनुहुन्छ । बरु तिम्रा साथीलाई खबर गर्नुपर्छ ?” बुबाले भन्नुभयो ।

जन्मदिन मनाउने बुबाको योजना सुनेर जम्बियाडलाई हाँसू कि रोऊँ भैं भयो । क्रिम राखेको सहरको केक खाने र साथीहरूलाई पनि त्यस्तै केक खुवाउने ठुलो धोको थियो । बुबाले त कुरै सुन्नु भएन । “साथीहरूलाई बोलाए त लाजै हुन्छ ।” उसले मनमनै सोच्यो ।

बुबाले दिनुभएको तोर्मा जम्बियाडले बिस्तारै मुखमा राख्यो । मुख त्यसै रसायो । उसलाई धेरै नै मिठो लाग्यो ।

त्रिभुजाकार : त्रिभुज आकारको

भोलिपल्ट जम्बियाडको जन्मदिन महोत्सव सुरु भयो । घरको आँगनमा स्वागतद्वार बनाइएको थियो । जाम्बियाडको जन्मदिनमा स्वागत लेखेर टाँगिएको थियो ।

निम्तालु आइपुगे । जम्बियाडले के बोलाउनुपर्थ्यो र ! उसका साथीहरू त ऊ नउठ्दै आइपुगिसकेका रहेछन् । टीका, अक्षता राख्न चरेसको थाल चाहिने भयो । घरमा एउटै चरेसको थाल थियो । आमाले धुइँधुइँती खोज्नुभयो तर कतै पाउनु भएन ।

बुबाले स्टिलकै थालमा हुन्छ भन्नुभयो । उहाँले थालमा अक्षता भिजाउनुभयो । दही मिसाउनुभयो । पिँढीमा गुन्द्री ओछ्याउन लगाउनुभयो । गुन्द्री ओछ्याएपछि जम्बियाड त्यही गुन्द्रीमा बस्यो । बुबाले सेतो फेटा टाउकामा बाँधिदिनुभयो । जम्बियाडका वरपर उसका बहिनीहरू बसे । आमाले नाइलामा राखिएको ठुलो तोर्मा जम्बियाडको अगाडि ल्याउनुभयो । साथमा मकै भटमास, बदाम, उखुका साना टुक्रा र तरुल थिए । सिन्कीको अचार र मही पनि थियो ।

बुबाले नौनीको धूप हाल्नुभयो । १३ ओटा त्रिभुजाकारको तोर्मा काट्न लगाउनुभयो । १४ औँ तोर्मामा तेलको बत्ती तयार थियो । त्यसलाई चाहिँ जम्बियाडले बाल्ने काम गर्‍यो । त्यसपछि पल्लाघरका काँइला काकाले भरुवा बन्दुक ड्याम्म पड्काए । तुरुन्तै ठुलो तोर्मा काटियो । सबैले पररर ताली बजाए । जम्बियाडको जन्मदिनमा छेवैमा रहेका दुई जनाले डम्फु बजाए । उनका साथीहरू गीत गाउन थाले :

एउटा सानो तारा आकाशमा चम्कियो

त्यही तारा आज चौध वर्षमा लम्कियो ।

- महोत्सव : ठुलो जात्रा, मेला, उत्सव
स्वागतद्वार : स्वागतका लागि बनाइएको ढोका
पिँढी : दलान, घरको गाराबाहिरको थोरै उठेको भाग
फेटा : शिरमा फेरो पारेर बेरिने कपडा

हे जम्बियाड !

तिमीलाई जन्मदिनको धेरै धेरै शुभकामना !

फेरि परर ताली बजाइयो । जम्बियाडको टाउकामा टटलाको फूल फुफुराउँदै उड्न थाल्यो । वातावरण रमाइलो भयो । जम्बियाडको अनुहार भने धुम्म थियो । ऊ पटकै खुसी थिएन । उसलाई धेरैले टीका लगाउँदै जन्मदिनको शुभकामना दिए । ऊ चाहिँ त्यही टीका भएको थालमा मात्र हेरिरहन्थ्यो ।

“बेकारमा मैले थाल फुटाएर फालिदिएछु ! कस्तो नमज्जा लाग्यो ।” जम्बियाडले मनमनै भन्यो । यति धेरै मानिस भएका ठाउँमा भनूँ भने लाजै लाग्दो हुन्छ । बुबाले यो कुरा थाहा पाउनुभयो भने यो उत्सव कस्तो नरमाइलो हुन्छ ।

बुबा तोर्मा बाँडिसकेपछि छोराको नजिक आउनुभयो । बुबाको हातमा नयाँ चमचमाउँदो चरेसको थाल थियो । “१४ वर्ष पुगेपछि चरेसको थालमा खानुपर्छ । यो मेरो तर्फबाट तिमीलाई जन्मदिनको उपहार !” बुबाले भन्नुभयो । पररर ताली बज्यो ।

जम्बियाडको आँखाबाट भने बररर आँसु भन्यो ।

चमचमाउँदो : चमकदार

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

(क) पिउन योग्य

(ख) शिरमा वरिपरि बेरेर लगाउने कपडा

(ग) पराल आदिले बुनेर बनाइएको ओछ्याउने साधन

(घ) बोलाइएका पाहुना वा आफन्त

२. दिइएका सानो अर्थ बुझाउने शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् :

थैलो डाली

भोला गाग्री

थाल थैली

डालो थाली

गाग्रो भोली

३. दिइएको कोठेपदबाट लघुतावाची शब्द छानेर गोलो घेरा लगाई खाली ठाउँमा लेख्नुहोस् :

घ	नो	बाँ	दा	कु	क
छे	पा	स	नो	खु	ण
स्को	त्या	न्द्रो	भि	रा	था
थो	पो	मा	पि	त्को	ली
मा	चा	नो	को	सो	ख
द	रा	ज	स	के	स्रो

धुलो	सुन्तला	अचार
मुला	केरा	पानी
पराल	दाउरा	थाल

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

स्वागतद्वार, निगालो, वातावरण, तोर्मा, ढिँडो

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दलाई शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

ओढाल्नु, स्टिल, अँध्यारो, टुक्रा, नाड्लो, स्वागतद्वार, ओछ्यान

२. पाठमा जम्बियाडका साथीले गाएको गीतलाई लय मिलाएर गाउनुहोस् ।

३. 'जम्बियाडको जन्मदिन' कथामा को को पात्र रहेका छन्, तिनको नाम भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) जम्बियाडकी आमाले थालमा के पस्किनुभयो ?

(ख) जम्बियाडका घरमा को को थिए ?

(ग) बुबाले कस्तो आकारको तोर्मा बनाउनुभयो ?

(घ) स्वागतद्वार किन बनाइएको थियो ?

(ङ) जम्बियाडलाई कसले चरेसको थाल उपहार दिनुभयो ?

५. पाठका आधारमा उपयुक्त शब्द राखी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

(क) बुबा र आमा जम्बियाडको जन्मदिनकोथिए ।

(ख) बुबाले भात खन्याउनुभयो ।

- (ग) जन्मदिन मनाउने बुबाकोसुनेर जम्बियाडलाई हाँसूँ कि रोऊँ भैँ भयो ।
- (घ) बुबाको हातमा नयाँ चरेसको थाल थियो ।
- (ङ) जम्बियाडको आँखाबाट भने बररर भ्यो ।

६. कसले कसलाई भनेको हो, पाठका आधारमा लेख्नुहोस् :

- (क) छोरो यति ठुलो भइसकेको समेत थाहा छैन । चरेसको थालमा चाहिँ बुबाले मात्र खाने !
- (ख) तिम्रो जन्मदिनको केक यही हो । तोर्मा केक ।
- (ग) एउटा सानो तारा आकाशमा चम्कियो
त्यही तारा आज चौध वर्षमा लम्कियो ।
- (घ) चौध पुगेपछि चरेसको थालमा खानुपर्छ, यो मेरो तर्फबाट तिमीलाई जन्मदिनको उपहार ।

७. दिइएका घटनाक्रमलाई पाठका आधारमा क्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

- (....) बुबाले त्रिभुजाकारको तोर्मा काट्न लगाउनुभयो ।
- (....) चरेसको थाल फुटाएकाले जम्बियाड निराश देखिन्थ्यो ।
- (....) बुबाको हातबाट चरेसको थाल जम्बियाडलाई दिँदा पररर ताली बज्यो ।
- (....) साथीहरू मिलेर जम्बियाडलाई गीतका माध्यमबाट शुभकामना दिए ।
- (....) आमाले सबै थालमा ढिँडो ओडालेर राखिदिनुभयो ।
- (....) मकै भटमास, बदाम, उखुका साना टुक्रा, तरुल आदि तयार पारी राखिएको थियो ।

(....) सबैले जम्बियाडलाई उपहार दिए ।

(....) बुबाको कुरा सुनेर जम्बियाड मनमनै लजायो ।

(....) टीका, अक्षताका लागि चरेसको थाल राखिएको थियो ।

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(क) जम्बियाडले ढिँडाको थाल किन बाहिर हुत्याइदियो ?

(ख) जम्बियाडको जन्मदिन मनाउने बुबाको योजना कस्तो थियो ?

(ग) जम्बियाडको जन्मोत्सव कसरी मनाइयो ?

(घ) जम्बियाडलाई के कुराको पश्चात्ताप भयो ?

(ङ) जम्बियाडका मनमा के के कुरा खेले ?

९ 'जम्बियाडको जन्मदिन' कथाको जम्बियाडको स्वभाव तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, लेख्नुहोस् ।

१०. 'जम्बियाडको जन्मदिन' कथामा जम्बियाडको मनमा कस्तो परिवर्तन आएको देखाइएको छ, वर्णन गर्नुहोस् ।

११. जम्बियाडको ठाउँमा तपाईं हुनुभएको भए जन्मदिन कसरी मनाउनुहुन्थ्यो ?

१२ 'जम्बियाडको जन्मदिन' कथाको कथासार लेख्नुहोस् ।

१३. दिइएका बुँदालाई आधार मानेर एउटा कथा तयार पार्नुहोस् र उपयुक्त शीर्षक दिनुहोस् :

ठुलो आँपको बगैँचा हुनु सबै रुखमा लटरम्म आँप पाक्नु.....विद्यालय छुट्टी भएपछि विद्यार्थी आँपघारीमा पस्नु.....आँपको रुखमा चढ्न गाह्रो हुनु.....भुईँमा एउटा दाउरो भेटिनु.....आए आँप गए भटारो भन्दै एक जनाले भट्टीले रुखमा हान्नु.....भट्टीले लागेर आँपको

हाँगा भाँचिनु.....अचानक रोएको आवाज आउनु..... आवाजमा रुखको कारुणिक स्वर सुनिनु ... रुखले गुनासो गर्नु..... यस्तो आवाज सुनेर विद्यार्थी डराउनु.....केहीबेरमा आवाज बन्द हुनु.....विद्यार्थी आँपको रुखसँग माफी माग्नु.....माफी माग्नेबित्तिकै पाकेका आँप आफैँ भर्नु.....विद्यार्थी खुसी हुनु ।

१४. 'आए आँप गए भटारो' भन्ने उखान जस्तै तपाइँ पनि अन्य पाँचओटा उखान लेखेर शिक्षकलाई देखाउनुहोस् ।

१५. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

कविता पाँच कक्षामा पढ्छिन् । उनी सबैसँग मिल्छिन् । उनको कक्षामा एक जना साथीको एउटा खुट्टा छैन त्यसैले उनी बैसाखी टेकेर आउँछन् । कोही साथीहरू उनलाई जिस्क्याउँछन् । कवितालाई यो कुरा पटकै मन पर्दैन । उनी साथीहरूलाई जिस्क्याउनुहुन्न भनेर सम्झाउँछिन् । एक दिन एक जना साथीको पेट दुःखेको थियो । कविताले ती साथीलाई आफूले ल्याएको तातो पानी पिउन दिइन् । गुरुआमालाई भनेर अस्पताल लैजान सहयोग गरिन् । कक्षामा कुनै साथीलाई केही अप्ठ्यारो पर्दा उनी सधैं सहयोग गर्छिन् । उनको सद्भावपूर्ण बानीबाट सबै उनको प्रशंसा गर्छन् ।

कविता जस्तै तपाइँ साथीप्रति कसरी सद्भाव प्रकट गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका शब्द टिप्नुहोस् :

यसपालि दाजुले १२ कक्षा पूरा गर्नुभयो । दिदी पनि डाक्टर भइसक्नुभयो । भाइले कविता प्रतियोगितामा प्रथम भएर विद्यालयबाट पुरस्कार पाए । कार्यालयले आमालाई सम्मान गर्‍यो । बुबाले टोलसुधार समितिमा काम गरेर नाम कमाउनुभयो । अब मैले मात्र केही गर्न बाँकी देखियो ।

माथिको अनुच्छेदमा रातो रङ लगाइएका क्रियापद भूत कालका हुन् ।

२. उदाहरण हेरी दिइएका क्रियालाई परिवर्तन गर्नुहोस् :

उदाहरण :

पदछ	पदयो
हेर्छु
भन्छौँ
डुल्छे
आउँछस्
देख्छौ
पाक्छ
नाच्छिन्

३. भूत कालका क्रिया चिनेर गोलो घेरा लगाउनुहोस् :

लेख्छु, कुदें, गाइन्, दौडिन्छौ, निदाए, बोल्छिन्, जानुहुन्छ, अस्तायो

४. पाठबाट भूत काल बुझाउने पाँचओटा क्रियापद लेख्नुहोस् ।

५. कोष्ठकमा दिइएका धातुबाट भूत कालका क्रियापद बनाई खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क) मैले कलम। (राख्)

(ख) हामीले भजन। (गाउ)

(ग) तँ पोखरा। (घुम्)

(घ) तिमीले सुन्तला। (टिप्)

(ङ) तपाईं हिजो। (घुम्)

६. उदाहरण हेरी दिइएका शब्दलाई तालिकामा लेख्नुहोस् :

अङ्क, शङ्ख, गङ्गा, सङ्घ, पञ्चम, लाञ्छना, अञ्जली, घण्ट, कण्ठ, दण्ड, सन्देश, पन्था, मन्द, गन्ध, कम्पन, गुम्बा, शम्भु

ङ्	ञ्	ण्	न्	म्
अङ्क	पञ्चम	घण्ट	सन्देश	कम्पन

७. दिइएका शुद्ध शब्द चिनेर गोलो घेरा लगाउनुहोस् :

(क)	चंख	चङ्ख	चम्ख	चञ्ख
(ख)	पञ्चामृत	पन्चामृत	पंचामृत	पम्चामृत
(ग)	पन्डित	पंडित	पण्डित	पम्डित
(घ)	संत	सन्त	सञ्त	सम्त
(ङ)	रम्भा	रंभा	रन्भा	रञ्भा

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ १० सुन्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- म पात्रलाई गर्भमा रहँदा के गर्न मन लाग्थ्यो ?
- आमाले सन्तानको उपद्रोलाई कसरी सहनुभयो ?
- आमा किन हर्षित हुनुभयो होला ?
- केले एकैचोटि आक्रमण गरे होलान् ?

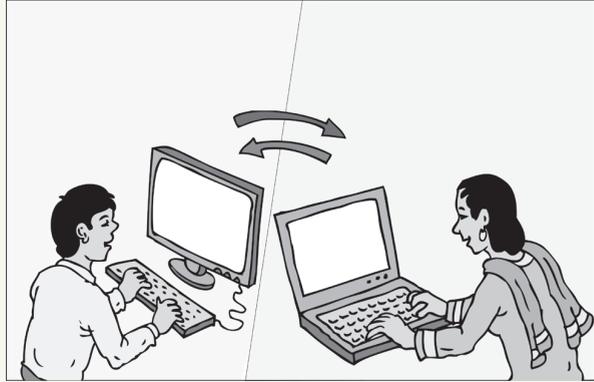
२. सुनाइ पाठ १० का आधारमा आमाका बारेमा पाँच वाक्य भन्नुहोस् ।

परियोजना कार्य

१. तपाईंको गाउँ, टोलमा मनाइने कुनै चाडपर्वका बारेमा अभिभावकसँग सोधी एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

पूर्व पठन

चिठी भनेको खबर आदानप्रदान गर्ने माध्यम हो । पहिला पहिला चिठी पठाउने तरिका बेग्लै थियो । अहिलेका जस्ता वैज्ञानिक साधन थिएनन् । हातले चिठी लेखेर मानिसले हिँडेर नै पुऱ्याउनुपर्थ्यो । पछि हुलाकको व्यवस्था भयो । आकाशवाणी आयो । हुँदाहुँदै अहिले त इन्टरनेटका माध्यमबाट इमेल गर्ने, फ्याक्स गर्ने, म्यासेज गर्ने जस्ता नयाँ नयाँ विधि आएका छन् । समय धेरै परिवर्तन भइसकेको छ । दिइएका चित्र हेर्नुहोस् र ती चित्रका बारेमा छलफल गर्नुहोस् :

भाण्जीलाई चिठी

११

प्यारी भान्जी,
मिठो सम्झना र आशीर्वाद !

मिति : २०८०।०८।१२
नक्साल, काठमाडौं

तपाईंले पठाएको पत्र पाएँ । त्यहाँ सबै जना सन्चै हुनुहुंदोरहेछ । यहाँ पनि हामी सबै आरामै छौं । भान्जी ! तपाईंको पत्र पढेपछि म निकै खुसी भएँ । तपाईंको हिम्मत, चाहना र आत्मविश्वास देखेर गर्व लाग्यो । आफूमा अपाङ्गता हुँदाहुँदै तपाईंले सोचेका कुरा साँच्चिकै महान् छन् । अपाङ्गता भएकै कारण चुपचाप बस्नुपर्छ भन्ने छँदै छैन । मानिस जुनसुकै कारणबाट पनि अपाङ्गताको अवस्थामा पुग्न सक्छन् । हो, तपाईंले भने भैँ अपाङ्गता भएकाहरूमा विशेष क्षमता हुन्छ । उनीहरूले उपयुक्त अवसर पाउने हो भने जुनसुकै काम गर्न सक्छन् ।

भान्जी ! तपाईंसँग केही कुरा गरूँ जस्तो लागिरहेको थियो । तपाईंको पत्र पाएपछि त म भन धेरै उत्साही भएको छु । यहाँ एउटा राम्रो विद्यालय रहेछ । यो अपाङ्गतामैत्री आवासीय विद्यालय हो । मैले यसलाई नियालेर बुझ्ने कोसिस गरें । दृष्टिविहीनहरूले पढाइलेखाइ गरिरहेको देखें । ब्रेललिपि र श्रव्य सामग्रीलाई सजिलैसित उपयोग गरिरहेको पाएँ । कम देख्नेहरूका लागि पनि पढाइ

शब्दार्थ

हिम्मत : अँट

गर्व : गौरव

अपाङ्गता : शरीरका अङ्ग कमजोर भएको अवस्था

अवसर : मौका

क्षमता : शक्ति, सिप

अपाङ्गतामैत्री : अपाङ्गता हुनेका लागि उपयुक्त हुने

आवासीय : तोकिएको स्थानमै बसेर काम गर्ने

ब्रेललिपि : दृष्टिविहीनले प्रयोग गर्ने लिपि

श्रव्य : सुन्न सकिने

उपयोग : कुनै वस्तुलाई व्यवहारमा ल्याउने काम

लेखाइसम्बन्धी धेरै प्रकारका उपकरण हुँदा रहेछन् । ठुलो छापासहित डिजिटल सामग्रीको प्रयोग गर्दा रहेछन् । कान नसुन्ने र बोल्न नसक्नेहरू साङ्केतिक भाषाका माध्यमबाट सिक्दा रहेछन् । कान कम सुन्ने र कम बोल्नेहरू साङ्केतिक रूपमा छलफल गरिहेको पाएँ । कति सजिलै नोटटेकरको प्रयोग गरिँदो रहेछ । हिँड्न नसक्नेहरूले बसी बसी कम्प्युटर चलाइरहेको देखेँ । कतिपयले मादल, गितार र हारमोनियम बजाइरहेको पाएँ । शारीरिक अपाङ्गता हुनेहरू कोही पनि खाली हुँदा रहेनछन् । उनीहरू केही न केही पढिरहेका, लेखिरहेका, खेलिरहेका र सिक्किरहेका हुँदा रहेछन् ।

वास्तवमा यो विद्यालय तालिम दिने ठाउँ पनि रहेछ । अपाङ्गता भएकाहरूलाई आत्मनिर्भर बनाउने थलो रहेछ । यहाँ त शिक्षादीक्षा र तालिमको कुनै कमी पाइन्नँ । अपाङ्गताअनुकूल सिकाइको व्यवस्थापन गरिएको देखेँ । प्राविधिक शिक्षा र तालिम दिने जनशक्ति प्रशस्त पाइँदा रहेछन् । ‘अपाङ्गता हुनेहरूले गुणस्तरीय जीवन बाँच्न सक्नु ।’ विद्यालयको उद्देश्य पनि यही नै रहेछ । अपाङ्गताअनुकूल दौँतरी सिकाइ र मूल्याङ्कनको व्यवस्था रहेछ । क्षमताको विकासमा जोड दिइँदो रहेछ । सिपअनुसारको कार्यक्रममा सहभागी गराइँदो रहेछ । अपाङ्गता भएकालाई छात्रवृत्ति दिइँदो रहेछ । त्यसमा पनि अनाथ, गरिब तथा असहायहरूलाई त अभू विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था रहेछ ।

उपकरण	:	औजार, सामग्री
छापा	:	छाप्ने मिसिन, छाप्ने कार्य
साङ्केतिक	:	स्पष्ट नखोली इसाराबाट बुझिने
नोटटेकर	:	लेख्ने उपकरण वा विद्युतीय साधन
आत्मनिर्भर	:	आफ्नो खुट्टामा आफैँ उभिन सक्ने
दीक्षा	:	गुरु वा आचार्यबाट दिइने मन्त्रोपदेश
जनशक्ति	:	जनताको बल
गुणस्तरीय	:	गुणस्तर भएको
दौँतरी	:	साथी

प्यारी भान्जी ! तपाईंले सोचे जस्तै अबका दिन पनि बित्ने छन् । तपाईंले आफूभित्रको क्षमतालाई विकास गर्न सक्नुहुने छ । यही वैशाखमा तपाईं यहाँ आउनुपर्छ । यहाँ आउँदा आमाबुबालाई पनि सँगै लिएर आउनुहोला । भेटमा विस्तृत कुरा गरौंला । आजलाई यति भन्दै कलम बन्द गर्दछु ।

उही तपाईंलाई माया गर्ने मामा
आशलाल महर्जन

खामको नमुना

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) कुनै कामका लागि गरिने प्रयत्न
- (ख) प्रविधिसम्बन्धी सिप, ज्ञान, शिक्षा
- (ग) विद्यार्थीलाई अध्ययनका निम्ति दिइने आर्थिक सहयोग
- (घ) दुवैतिर हातले ठोकेर बजाइने बाजा

२. खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भर्नुहोस् :

- (क) आमाबुबालाई शिष्टाचार जनाउने शब्द हो ।
(ढोग, मिठो सम्झना, आशीर्वाद)
- (ख) मामामाइजूलाई शिष्टाचार जनाउने शब्द हो ।
(साष्टाङ्ग दण्डवत्, नमस्कार, शुभाशिष्)
- (ग) साथीभाइलाई शिष्टाचार जनाउने शब्द हो ।
(सुमधुर सम्झना, सादर प्रणाम, पूजनीय)
- (घ) भाइबहिनीलाई सम्बोधन गरिने शब्द हो ।
(आदरणीय, परम पूजनीय, प्यारा/प्यारी)

३. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

उपकरण, साङ्केतिक, आत्मनिर्भर, जनशक्ति, गुणस्तरीय

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

दृष्टिविहीन, अपाङ्गतामैत्री, ब्रेललिपि, साङ्केतिक, आत्मनिर्भर, गुणस्तरीय, आत्मविश्वास, दौतरी

२. माथिको चिठी पढेर कक्षामा साथीहरूलाई सुनाउनुहोस् र तपाईंलाई चिठी पढ्न कति समय लाग्यो, साथीसँग सोध्नुहोस् ।
३. पाठमा सबैभन्दा लामो अनुच्छेद कुन हो र त्यसमा कतिओटा वाक्य रहेका छन्, गणना गरी भन्नुहोस् ।
४. तलको अनुच्छेद मनमनै पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

भान्जी ! तपाईंसँग केही कुरा गरूँ जस्तो लागिरहेको थियो । तपाईंको पत्र पाएपछि त म भन् धेरै उत्साही भएको छु । यहाँ एउटा राम्रो विद्यालय रहेछ । यो अपाङ्गतामैत्री आवासीय विद्यालय हो । मैले यसलाई नियालेर बुझ्ने कोसिस गरें । दृष्टिविहीनहरूले पढाइ लेखाइ गरिरहेको देखें । ब्रेललिपि र श्रव्य सामग्रीलाई सजिलैसित उपयोग गरिरहेको पाएँ । कम देख्नेहरूका लागि पनि पढाइ लेखाइसम्बन्धी धेरै प्रकारका उपकरण हुँदा रहेछन् । ठुलो छापासहित डिजिटल सामग्रीको प्रयोग गर्दा रहेछन् । कान नसुन्ने र बोल्न नसक्नेहरू साङ्केतिक भाषाका माध्यमबाट सिक्दा रहेछन् । थोरै कान सुन्ने र कम बोल्नेहरू साङ्केतिक रूपमा छलफल गरिरहेको पाएँ । कति सजिलै नोटटेकरको प्रयोग गरिँदो रहेछ । हिँड्न नसक्नेहरूले बसी बसी कम्प्युटर चलाइरहेको देखें । कतिपयले मादल, गितार र हारमोनियम बजाइरहेको पाएँ । शारीरिक अपाङ्गता हुनेहरू कोही पनि खाली हुँदा रहेनछन् । उनीहरू केही न केही पढिरहेका, लेखिरहेका, खेलिरहेका र सिक्किरहेका हुँदा रहेछन् ।

प्रश्नहरू

- (क) मामा उत्साही हुनुको कारण के हो ?
- (ख) दृष्टिविहीनले प्रयोग गर्ने लिपिलाई के भनिन्छ ?
- (ग) हिँड्न नसक्नेहरूले के के काम गर्न सक्छन् ?
- (घ) अनुच्छेदमा कुन कुन वाद्यवादनको नाम उल्लेख गरिएको छ ?

५. 'भान्जीलाई चिठी' पाठमा मामाले उल्लेख गरेअनुसार अपाङ्गमैत्री विद्यालयमा के के हुँदो रहेछ, पाठका आधारमा लेख्नुहोस् ।
६. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :
 - (क) अपाङ्गमैत्री आवासीय विद्यालयको उद्देश्य के रहेछ ?
 - (ख) अपाङ्गता भएकाहरूलाई कस्ता कस्ता सिप सिकाइन्छ ?
 - (ग) अपाङ्गता भएकाका लागि कस्तो व्यवस्था रहेछ ?
 - (घ) 'भान्जीलाई चिठी' पाठले कस्तो सन्देश दिएको छ ?
७. 'भान्जीलाई चिठी' पाठबाट चारओटा प्रश्न बनाउनुहोस् ।
८. मामाको पत्र पढेपछि भान्जीले कस्तो उत्तर दिएर चिठी लेखिन् होला, कल्पना गरी भान्जीले लेख्ने चिठी तयार पार्नुहोस् ।
९. दिइएको निमन्त्रणा पत्र मनमनै पढेर सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

हार्दिक निमन्त्रणा

श्री ज्यू,

हाम्रा आयुष्मान् सुपुत्र सन्तोष कार्कीको चापाकोट नगरपालिका ३, स्याङ्जा निवासी सुन्दर थापा र शर्मिला थापाकी आयुष्मती सुपुत्री चन्दा थापाका साथ सुसम्पन्न हुने शुभविवाहमा उपस्थित भई वरवधुलाई आशीर्वाद प्रदान गरिदिनुहुन हार्दिक निमन्त्रणा गर्दछौं ।

कार्यक्रम

जन्ती प्रस्थान : २०८० जेठ ३ गते

प्रीति भोज : २०८० जेठ ५ गते

स्थान : निजी निवास, तनहुँ

दर्शनाभिलाषी

काकाकाकी : सुधीर/जानुका कार्की

दाजुभाउजू : रन्जित/रन्जु कार्की

तथा समस्त कार्की परिवार

प्रार्थी

हर्कबहादुर/मञ्जु कार्की

प्रश्नहरू

- (क) माथिको निमन्त्रणा पत्रअनुसार बेहुला र बेहुलीको नाम के के हो ?
- (ख) दर्शनाभिलाषीमा उल्लेख गरिएका नाम बेहुलाका को को पर्छन् ?

- (ग) बेहुलीका आमाबुबाको नाम के हो ?
 (घ) जन्ती प्रस्थान मिति कहिले रहेछ ?
 (ङ) यो निमन्त्रणा पत्र बेहुला वा बेहुली कुन पक्षबाट लेखिएको हो ?

१०. दिइएको सूचना पढ्नुहोस् र तपाईंको गाउँ, टोलका सबैलाई सरसफाइ कार्यक्रममा सहभागी हुनका निम्ति लेखिने एउटा सूचना तयार पार्नुहोस् :

सूचना

बुद्धपूर्णिमाको अवसरमा २०७९ साल जेठ २ गते सोमबार विद्यालयको पठनपाठन बन्द रहने व्यहोरा सम्बन्धित सबैमा सूचित गरिएको छ ।

प्रधानाध्यापक

अनिलचन्द्र भा

प्रविधि विद्यालय, बाँके

११. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

घुरहु थारु कक्षा पाँचमा पढ्छन् । उनी र उनका साथी एक दिन सँगै विद्यालय जाँदै थिए । अचानक एउटा मोटरले उनको साथीलाई ठक्कर दियो । साथी भुईँमा पछारिए । उनले हतार हतार गाडीको नम्बर पढे र साथीलाई उठाए । साथीको घुँडा ठोक्किएर भलभली रगत बगिरहेको थियो । उनले नआत्तिईकन ठक्कर दिने गाडीतिर हेरे । गाडीको चालक गाडी रोकेर त्यतै आउँदै रहेछन् । उनले चालकलाई नमस्कार गर्दै भने, “मेरो साथीलाई चोट लागेर रगत आइरहेको छ । तुरुन्तै अस्पताल लैजानुपर्‍यो ।” गाडीका चालकले घुरहुका साथीलाई बोकेर गाडीमा राखे । उनले गाडी चालककै मोबाइल मागेर साथीका बुबालाई सूचना दिएर अस्पताल आउन भने । उनी गाडीमा बसेर अस्पताल गए र साथीको उपचार गरे । एकछिनमा साथीका बुबा आइपुग्नुभयो । साथीको उपचार भएपछि त्यस दिन उनी ढिलो विद्यालय पुगे । विद्यालय आउन ढिलो हुनुको कारण शिक्षकलाई बताए ।

माथिको सन्दर्भमा जस्तै कुनै समस्या आइपर्दा तपाईं के गर्नुहुन्छ, भन्नुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. रातो रङ लगाइएका शब्द ध्यान दिएर पढ्नुहोस् :

म अगाडि बढ्ने छु । हामी हाँस्ने छौं । तँ रुने छस् ।
 तिमी हिँड्ने छौ । रवीन्द्र पढ्ने छ । तपाईं सुत्नुहुने छ ।
 उनी लेख्ने छन् । यिनी गीत गाउने छिन् । काका काम गर्नुहुने छ ।

(माथिका रातो रङ लगाइएका शब्द भविष्यत् कालका क्रिया हुन्)

२. उदाहरणमा दिइए जस्तै भविष्यत् कालका क्रिया बनाउनुहोस् :

आउँछ	आउने छ	गयो	जाने छ
लेख्छौ	भन्यो
हेर्छु	गरँ
खानुहुन्छ	नुहायो
पढ्छन्	खायो
दिन्छौ	पियो

३. कोष्ठकमा दिइएका धातुबाट भविष्यत् कालका क्रियापद बनाई खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क) समा परीक्षा । (दि)
 (ख) कवि भोलि काठमाडौं । (पुग्)
 (ग) उनीहरू भ्रमणमा जाने निधो । (गर)
 (घ) तिमी खुबै । (नाच्)
 (ङ) रन्जिताले मिठो गीत । (गाउ)

४. भविष्यत् कालका क्रियापदको प्रयोग गरी आफूले गर्ने कामका बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

५. खुट्टा काटिएका र नकाटिएका शब्द अलग अलग तालिका बनाई लेख्नुहोस् :

नेपाल, स्वयम्, औजार, स्वागतम्, विद्वान्, संसार, जगत्, पर, श्रीमान्, भित्र,
 धनवान्, घर, ओछ्यान, ड्याम्म, फटाफट, ठ्याक्क, भात, चिह्न, टोल

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ११ सुन्नुहोस् र दिइएका खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भरी भन्नुहोस् :

- (क) आफू बस्ने ठाउँको वातावरण सफा, सुन्दर र
बनाउनु पनि हो ।
- (ख) यस क्षेत्रमावाटा बनेका छन् ।
- (ग) बर्खाको समयभन्दा हिउँदको समयमा ढल गर्न
सजिलो हुन्छ ।
- (घ) बर्खा लागेपछि ढल व्यवस्थापनमा अभ्र आउन सक्छ ।

२. सुनाइ पाठ ११ का आधारमा दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) रामनगर टोलले वेला वेलामा कस्तो काम गरेको छ ?
- (ख) रामनगर टोलमा के के बनेका छन् ?
- (ग) हिउँदको वेला के गर्न सजिलो हुन्छ ?
- (घ) यो निवेदन किन पेस गरिएको हो ?
- (ङ) के कारणले वातावरण दुर्गन्धित बनेको छ ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. पढाइ छोडेर घरमा बसेकी आफ्नी साथीलाई पढाइमा निरन्तरता दिन अनुरोध गर्दै चिठी लेख्नुहोस् ।

पूर्व पठन

पुराना सबै कुरा सम्झनामा रहँदैनन् । केही विषय यस्ता हुन्छन् जसलाई हामी लामो समयसम्म पनि बिर्सिँदैनौं । त्यस्ता सम्झनाका बारेमा लेखिएका लेख नै संस्मरण हुन् । जीवनमा गरिएका भ्रमणका बारेमा पनि संस्मरण लेख्न सकिन्छ । भ्रमण गर्दा वा कुनै ठाउँको अवलोकन गर्दा आनन्द मात्र होइन, नयाँ नयाँ विषयको जानकारी हुन्छ । भ्रमण गरेका ठाउँका बासिन्दाको रहनसहन, रीतिरिवाज, वेशभूषा, बोलीचाली, भाषा, धर्म, संस्कृति आदिका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । तपाइँले पनि कुनै नयाँ ठाउँ घुम्दा आनन्द लिनुभएकै होला । यसरी भ्रमण गर्दा आफूले भोगेका, देखेका वा अनुभव गरेका कुरालाई लेखेर राख्ने गर्नु अभ्र राम्रो हुन्छ ।

चित्रमा जस्तै तपाइँ पनि कुन कुन ठाउँमा जानुभएको छ ? ती ठाउँका बारेमा साथीसँग छलफल गर्नुहोस् ।

सम्भनामा मत्स्यपोखरी

अनिल पौडेल

१२

मेरो जन्म तराईमा भएको हो । मेरो गाउँनजिकै एउटा सुन्दर बगैँचा थियो । मलाई सानैदेखि त्यो बगैँचाका फूलले लोभ्याउने गर्थे । आहा ! कति राम्रा सेता, राता, पहेंला अनेक किसिमका फूल ! तिनलाई देख्नेबित्तिकै म नजिकै पुगिहाल्थेँ । फूलमा बसेका पुतली, मौरी र **भमरा**सँग डराउँथेँ पनि । तिनलाई छुने रहर भए पनि कहिल्यै छुने आँट चाहिँ गरेको थिइनँ ।

विदाका दिनमा म धेरै पटक त्यस बगैँचाभित्र डुल्थेँ । फूल वरिपरिका फलार उखेल्थेँ । बगैँचाका बिचको पोखरीछेउमा बस्थेँ । माछालगायत अनेक वस्तु हेर्दै हर्षित हुन्थेँ । आमाबुवासँग मन्दिर जाँदा पनि म त्यस बगैँचालाई **परिक्रमा** गर्थेँ । त्यहाँका फूल हेरेर रमाउँथेँ । लहरा देखेर फुर्किन्थेँ । त्यो सफा निलो पोखरी ! त्यसलाई देखासाथ म निकै उत्सुक हुन्थेँ ।

एक पटक मामाघर जाँदाका त्यस्तै सम्भना अभै ताजै छन् । त्यस वेला मामाहरू सङ्खुवासभाको खाँदबारीमा बस्नुहुन्थ्यो । त्यो पूर्वी नेपालकै पहाडी जिल्लामा रहेछ । मामाघरमा पुगेपछि मलाई रमाइलो लाग्न थाल्यो । सानो बजार र वरिपरि हरिया अग्ला पहाड थिए । कतै पर्यटकको **घुइँचो** देखिन्थ्यो । कतै किसान खेतबारीमा काम गरिरहेका देखिन्थे । चीनसँग जोड्ने किमाथाङ्का जाने बाटो पनि त्यतै रहेछ । मैले मामालाई त्यहाँ लगिदिनु भनिरहेँ तर किमाथाङ्का धेरै टाढा रहेछ । माइजूले मलाई सङ्खुवासभाकै **मत्स्यपोखरी**मा लाने **प्रस्ताव** राख्नुभयो ।

शब्दार्थ

- भमरा** : मौरी जातको एक किरा
परिक्रमा : वरिपरि घुम्ने काम
घुइँचो : भिड
मत्स्य : माछो
प्रस्ताव : छलफलका निम्ति राखिएको विचार

खुसी हुँदै तुरुन्तै मामाले सहमति जनाइहाल्नुभयो । मलाई जहाँ भए पनि घुम्नु र रमाउनु थियो । मैले पनि 'हुन्छ हुन्छ लौ जाऔँ' भन्ने कुरामा जोड दिएँ ।

खाँदबारीबाट चिचिला हुँदै मत्स्यपोखरी जाँदाका अनुभूति कहाँ बिसिन सक्थेँ र ! वरिपरिका पहाडी दृश्यहरू लोभ लाग्दा थिए । अलि टाढा मकालु हिमाल प्रस्टै देखिन्थ्यो । चारैतिर रुखैरुख, हरियाली र बारीका पाटा सबै असाध्यै रमाइला लाग्थे । कतै गोरेटा बाटा थिए । कतै गाईवस्तुका भुन्ड देखिन्थे, कतै बाखापाठा त कतै भेडाका बथान । सबै हेरिरहूँ जस्ता लागि रहन्थे । ढकमक्क फुलेका विभिन्न प्रकारका लालीगुराँसको सुन्दरताले मनै लोभ्याउँथ्यो । बाँसभाड र रुखका टुप्पाबाट चराका सुमधुर गीत सुनिन्थे । वरपिपलको छहारीमा बस्दासमेत चिसो हावा र गोठालाका गीत थपिँदै जान्थे । धेरै कुरा नसम्भिए पनि मत्स्यपोखरीका केही दृश्य अबै ताजै छन् ।

भुन्ड : धेरै व्यक्ति वा वस्तुको थुप्रो
बथान : हुल

चिचिला गाउँपालिकाको वडा न. ४ मा रहेको त्यो मत्स्यपोखरी ! त्यसलाई पर्यटन व्यवसायका दृष्टिले समेत हेरिँदो रहेछ । त्यसको पश्चिमपट्टिको घाँसे मैदान, फुटबल खेलन मिल्ने हरियो चउर र उत्तरतिर ढुङ्गाको ढाँड देखिन्थ्यो । त्यसलाई विभिन्न थरीका रुखपातले छपक्क छोपेको थियो । पर्यटक गाडीमा कच्ची साँगुरो बाटो हुँदै आइपुग्दा रहेछन् । धेरै जसो पैदलै आएका देखिन्थे । त्यहाँ पुग्नासाथ मानिसको मुहारमा उज्यालो चम्किन्थ्यो । कोही फोटो खिचाउन व्यस्त हुन्थे । कोही पोखरीका माछासँगै भुम्मिएका हुन्थे । कोही पूजाआजा र प्रसाद खाइरहेका देखिन्थे । त्यो पर्यटकका लागि आकर्षणको केन्द्र थियो । त्यहाँ गाउँले परिवेशमा पर्यटकलाई बसाउने समेत व्यवस्था रहेछ ।

गुरुङ दाजुले मत्स्यपोखरीलाई राम्ररी चिनाउनुभएको थियो । त्यो त माछैमाछाले भरिएको एउटा सुन्दर पोखरी रहेछ । त्यसैले त्यो पोखरीलाई मत्स्यपोखरी भनिएको रे ! पहाडैपहाडका बिच त्यति अग्लो ठाउँमा पनि कस्तो राम्रो पोखरी ! सफा र निर्मल पानीलाई हेर्दा आफ्नै छाया टलक्क टल्किन्थ्यो । मानिसले चारो दिन्छन् कि भने भैँ नजिकै आएका ती माछाका भुरा ! कति त आफ्नो हातमै आएर चारो खाउँला भैँ गर्थे । ढुङ्गाका काप कापभित्र लुकेका माछा हेर्दा भनै आनन्द आउँथ्यो । इन्द्रेनीका रङ जस्तै राता, पहँला र सेता माछा ! डिलबाट पात टिपेर फ्याक्नासाथ तिनीहरू नाचेको देख्दा आफैँलाई नाचूँ नाचूँ लाग्थ्यो । मलाई अलि अलि सम्भना छ, त्यहाँ चौतारो कि फलैँचा केही थियो । त्यहीं बसेर मैले गुरुङ दाजुलाई भनेको थिएँ, “यति राम्रा माछा कहाँबाट आए ?” उहाँले ‘आकाशबाट’ भनेर हाँस्दै जिस्क्याउनुभएको थियो । धोजु गुरुङले आछामबाट ल्याएको रे भन्ने कुरा पनि सुनेँ । त्यस्तै कसैले त्यहीं नजिकै बग्ने सभा खोलाबाटै ल्याएको हुनुपर्छ

पर्यटन : घुम्ने काम

व्यवसाय : इलम, पेसा

ढाँड : ढुङ्गा धेरै भएको, बाली नहुने जमिन

कच्ची : कच्चा, धेरै समयसम्म नटिक्ने

मुहार : अनुहार

आकर्षण : आफूतिर तान्न सक्ने क्षमता

केन्द्र : मुख्य ठाउँ

परिवेश : वातावरण

निर्मल : स्वच्छ

चारो : चराचुरुङ्गीको खानेकुरा

भुरा : माछाका बच्चा

काप : चप

फलैँचा : मानिस बस्नका लागि बाटाघाटामा बनाइएको फलेकको आसन

भने । जे भए पनि साँच्चिकै ती माछा लोभलाग्दा देखिन्थे । तिनीहरूले भुजा, चामल आदि खाएको देख्दा आनन्द आउँथ्यो ।

हामी पुग्दा मानिसको भिड पनि साँच्चिकै आश्चर्य लाग्दो थियो । कहाँ कहाँबाट मानिस आएका रहेछन् । भोजपुर, धनकुटा, ताप्लेजुङ, तेह्रथुम आदि जतासुकैबाट आएका रे । त्यो त पोखरी मात्र पनि होइन रहेछ । गुरुङ दाजुको भनाइअनुसार ऐतिहासिक धार्मिक स्थल पो रहेछ । त्यहाँ जलपादेवीको मन्दिरमा पूजा गर्नेहरूको उस्तै घुइँचो थियो । देवीले जसले जे चितायो त्यही पूरा गरिदिन्छन् भन्ने विश्वास गरिँदो रहेछ । त्यसैगरी शिव, गणेश र देवदेवीका मूर्तिमा पूजाआजा गर्नेको पनि कुनै कमी थिएन । एकातिर **बसाहा**को **भव्य** मूर्ति ! अर्कातिर कलात्मक ढुङ्गाहरू ! म त हेरेको हेरै भएँ । त्यो क्षण मेरा लागि साँच्चिकै **अविस्मरणीय** रह्यो ।

गुरुङ दाजु त्यहीं नजिकैको बासिन्दा हुनुहुँदोरहेछ । उहाँका पुर्खाले पहिलेदेखि नै त्यहाँ पूजाआजा गर्नुहुन्थ्यो रे ! धूपबत्ती बाल्नुहुन्थ्यो रे ! परेवा, कुखुरा, फलफूल अनेक वस्तु चढाउनुहुन्थ्यो रे ! मङ्सिरको पूर्णिमा, माघेसङ्क्रान्ति र शिवरात्रिमा खुब ठुलो मेला लाग्दो रहेछ । त्यस वेला तराईदेखि हिमालसम्मका मानिस आउँदा रहेछन् । पूर्वदेखि पश्चिमसम्मका मानिस एकै ठाउँ हुँदा रहेछन् । पोखरीका माछालाई चारो दिँदै पूजा गर्दा रहेछन् । त्यहाँका माछा कहिल्यै मार्नुहुन्न भन्ने विश्वास रहेछ । त्यसैले त्यहाँ ठुला ठुला माछा पनि देखिन्थे । कसैले लुकेर माछा मान्यो भने विपत्ति आइलाग्छ भन्ने कुरा सुनिन्थ्यो ।

सानैदेखि म बगैँचा र पोखरी मन पराउँथेँ । त्यसैले मलाई मत्स्यपोखरीले धेरै नै लोभ्यायो । पहिलो पटकको यस यात्राले कैयौँ दिनसम्म एकोहोरो बनायो । म खासै उकालो ओरालो कहिल्यै हिँडेको थिइनँ । मत्स्यपोखरीको भ्रमणमा त्यस्ता

बसाहा : साँढे

भव्य : ठुलो, विशाल

अविस्मरणीय : कहिल्यै बिसन नसकिने

कुराले केही प्रभाव पारेन । हाँस्रै, खेल्रै, खाँदै, पिउँदै त्यस्तो राम्रो ठाउँसम्म पुगेको थिएँ । वरिपरि फुलैफूल र बारबेराभिन्न सजिएको त्यो पोखरी, पानीको निकासका लागि बनाइका पाँच पाँचओटा धारा ! जेलाई हेरे पनि सबै उस्तै राम्रैराम्रा थिए ।

हिजोआज मत्स्यपोखरी नगएको पनि धेरै वर्ष भइसक्यो । अब त जतासुकैबाट सजिलै पुग्न सकिँदो हो । चिचिला बजारबाट गाडीमा सजिलै जान सकिँदो हो ! त्यहाँबाट पाँच किलोमिटरको दुरी कति पो हुन्छ, र ! केही समयमै पुगिहालिँदो हो । मत्स्यपोखरीलाई पनि अझै व्यवस्थित गरिएको होला । माछासमेत ठुलठुला भइसके होलान् । त्यसलाई धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटन स्थल बनाइएको होला । देश विदेशबाट आउने मानिसको ठुलै हुल देखिँदो हो ! मलाई फेरि पनि त्यहाँ पुग्ने रहर बाँकी नै छ । के गर्नु मामाहरू यतै तराईको इटहरीतिर बसाइँ सरिसक्नुभएको छ । जे भए पनि म पढाइ सकिएपछि, त्यहाँ त पुग्छु पुग्छु ।

प्राकृतिक : प्रकृतिसँग सम्बन्धित

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

(क) गाईवस्तु चराउने वा हेर्ने व्यक्ति

(ख) कहिल्यै पनि बिर्सन नसकिने

(ग) बाटो हिँडेका मानिसका लागि विश्राम गर्न बनाइएको ठाउँ

(घ) घाँसैघाँस भएको सम्म परेको जमिन

२. तालिकाको सङ्केतका आधारमा मिल्ने शब्द लेख्नुहोस् :

बल, खाट, कुर्सी, ट्रक, कपर्दी, दराज, जुडो, सोफा, काठ, हवाई जहाज, ढोका, रिलेरेस, भ्याल, रेल, बास्केट बल, टेबुल, पानीजहाज, ब्याडमिन्टन, फल्याक, कार, म्याराथुन, ट्याक्सी, च्याक, क्रिकेट, रिक्सा, टि टेबुल, हक्की, टिपर, टेबल टेनिस, बाइक, साइकल, खेलाडी, हेलिकोप्टर, रोपवे, केबलकार

खेलकुदसँग सम्बन्धित	फर्निचरसँग सम्बन्धित	सवारी साधनसँग सम्बन्धित

३. दिइएका चित्रको नाम भन्नुहोस् :

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

परिवेश, कलात्मक, प्राकृतिक, बसाइँ, पर्यटन, आश्चर्य

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

भमरा, सङ्खुवासभा, खाँदवारी, ढुङ्गा, व्यवस्था, टलक्क, अविस्मरणीय, माघेसङ्क्रान्ति

२. 'सम्भनामा मत्स्य पोखरी' संस्मरणका अनुच्छेद पालैपालो पढ्नुहोस् ।

३. किमाथाङ्काको प्रसङ्ग कतिऔँ अनुच्छेदमा उल्लेख भएको छ ?

४. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र उक्त अनुच्छेद पढ्न कति समय लाग्यो शिक्षकलाई सोध्नुहोस् :

एक पटक मामाघर जाँदाका त्यस्तै सम्भना अभै ताजै छन् । त्यस बेला मामाहरू सङ्खुवासभाको खाँदवारीमा बस्नुहुन्थ्यो । त्यो पूर्वी ने पालकै पहाडी जिल्लामा रहेछ । मामाघरमा पुगेपछि मलाई रमाइलो लाग्न थाल्यो । सानो बजार र वरिपरि हरिया अग्ला पहाड थिए । कतै पर्यटकको घुइँचो देखिन्थ्यो । कतै किसान खेतवारीमा काम गरिरहेका देखिन्थे । चीनसँग जोड्ने किमाथाङ्का जाने बाटो पनि त्यतै रहेछ । मैले मामालाई त्यहाँ लगिदिनु भनिरहेँ तर किमाथाङ्का धेरै टाढा रहेछ । माइजूले मलाई सङ्खुवासभाकै मत्स्यपोखरीमा लाने प्रस्ताव राख्नुभयो । खुसी हुँदै तुरुन्तै मामाले सहमति जनाइहाल्नुभयो । मलाई जहाँ भए पनि घुम्नु र रमाउनु थियो । मैले पनि 'हुन्छ हुन्छ लौ जाऔँ' भन्ने कुरामा जोड दिएँ ।

५. दिइएको अनुच्छेद मौनवाचन गर्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको छोटो उत्तर लेख्नुहोस् :

गुरुङ दाजुले मत्स्यपोखरीलाई राम्ररी चिनाउनुभएको थियो । त्यो त माछैमाछाले भरिएको एउटा सुन्दर पोखरी रहेछ । त्यसैले त्यो पोखरीलाई मत्स्यपोखरी भनिएको रे ! पहाडैपहाडका बिच त्यति अग्लो ठाउँमा पनि कस्तो राम्रो पोखरी !

सफा र निर्मल पानीलाई हेर्दा आफ्नै छाया टलक्क टल्किन्थ्यो । मानिसले चारो दिन्छन् कि भने भैँ नजिकै आएका ती माछाका भुरा ! कति त आफ्नो हातमै आएर चारो खाउँला भैँ गर्थे । ढुङ्गाका काप कापभित्र लुकेका माछा हेर्दा भनै आनन्द आउँथ्यो । इन्द्रेनीका रड जस्तै राता, पहेंला र सेता माछा ! डिलबाट पात टिपेर फ्याक्नासाथ तिनीहरू नाचेको देख्दा आफैँलाई नाचूँ नाचूँ लाग्थ्यो ।

प्रश्नहरू

- (क) पोखरीलाई किन मत्स्यपोखरी भनिएको रहेछ ?
- (ख) माछाका भुरा केका आसले मानिसका नजिकै आउँदा रहेछन् ?
- (ग) माछा कस्ता रडका देखिन्थे ?
- (घ) कहाँ लुकेका माछा हेर्दा आनन्द आउँथ्यो ?

६. दिइएको अनुच्छेद श्रुतिलेखन गर्नुहोस् :

बदाका दिनमा म धेरै पटक त्यस बगैँचाभित्र डुल्थेँ । फूल वरिपरिका झार उखेल्थेँ । बगैँचाका बिचको पोखरीछेउमा बस्थेँ । माछालगायत अनेक वस्तु हेर्दै हर्षित हुन्थेँ । आमाबुवासँग मन्दिर जाँदा पनि म त्यस बगैँचालाई परिक्रमा गर्थेँ । त्यहाँका फूल हेरेर रमाउँथेँ । लहरा देखेर फुर्किन्थेँ । त्यो सफा निलो पोखरी ! त्यसलाई देख्नासाथ म निकै उत्सुक हुन्थेँ ।

७. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) मामाघर पुगेपछि म पात्रलाई किन रमाइलो लाग्यो ?
- (ख) मत्स्यपोखरीबाट देखिने परिवेशको वर्णन गर्नुहोस् ।
- (ग) मत्स्यपोखरीबाहेक त्यहाँ हेर्न लायक स्थल के के थिए ?
- (घ) गुरुड दाजुका पुर्खा के गर्दा रहेछन् ?
- (ङ) हिजोआज मत्स्यपोखरी कस्तो भएको होला ?

१३. तलको भित्तेपात्रो पढ्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

वैशाख २०७८ APRIL/MAY 2022 बै.स. ११४२						
आइतबार Sunday	सोमबार Monday	मङ्गलबार Tuesday	बुधबार Wednesday	बिहीबार Thursday	शुक्रबार Friday	शनिबार SATURDAY
विवाह मुहूर्त २, ४, ६, ७, ८, ९, १०, १४, १५, २० २१, २६, २७, २८, २९, ३० र ३१ गते		व्रतबन्ध मुहूर्त २३ र २८ गते अन्नाप्राशन मुहूर्त ५ र २३ गते		त्रयोदशी १ विस्का जाना नववर्ष १४	चतुर्दशी २ १५	पूर्णिमा ३ १६
प्रतिपदा ४ १७	द्वितीया ५ १८	तृतीया ६ १९	चतुर्थी ७ २०	पञ्चमी ८ २१	षष्ठी ९ २२	सप्तमी १० २३
अष्टमी ११ २४	नवमी १२ २५	दशमी १३ २६	एकादशी १४ २७	त्रयोदशी १५ २८	चतुर्दशी १६ २९	औंशी १७ मातालिङ्ग औंशी ३०
प्रतिपदा विश्व मजदुर दिवस १८ May 1	द्वितीया १९ २	तृतीया अक्षय तृतीया २० ३	तृतीया २१ ४	चतुर्थी २२ ५	पञ्चमी २३ ६	षष्ठी २४ ७
सप्तमी विश्व युद्धरत दिवस २५ ८	अष्टमी कान्छ दिवस २६ ९	नवमी २७ १०	दशमी २८ ११	एकादशी २९ १२	द्वादशी ३० १३	त्रयोदशी ३१ १४

प्रश्नहरू

- २०७९ सालको पहिलो दिन कुन कुन चाड वा जयन्ती परेका छन् ?
- विश्व मजदुर दिवस कति गते परेको छ ?
- लोकतन्त्र दिवस कति गते मनाइने गरिन्छ ?
- वैशाख महिनामा कुन कुन दिवस परेका छन् ?

१४. आफ्नो गाउँ वा टोलको परिचय लेखेर शिक्षकलाई देखाउनुहोस् ।

१५. दिइएका बुँदाका आधारमा एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् :

- (क) आफू जन्मेको ठाउँ, आफू जन्मिएको मुलुक नै जन्मभूमि
- (ख) देशलाई मातृभूमि र जन्मभूमि पनि भनिने
- (ग) जीवनमा आमाको जति महत्त्व हुन्छ, देशको पनि त्यति महत्त्व रहने
- (घ) आमा र जन्मभूमिलाई स्वर्गभन्दा प्यारो र उच्च मानिने
- (ङ) जन्मभूमिबाट नै हरेक मानिसको जीवन प्रारम्भ हुने
- (च) सबैले जन्मभूमिलाई सम्मान गर्नुपर्ने

१६. साथीहरूसँग घुम्न जाँदा तपाईं छुटेर एकलै हुनुभयो भने के गर्नुहुन्छ, कल्पना गरी लेख्नुहोस् ।

१७. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

मधु र धनियाँ एउटै कक्षामा पढ्थे । मधु शारीरिक रूपमा अपाङ्गता भएकी छात्रा हुन् । उनीहरू सँगै पढ्ने भए पनि विद्यालयले आयोजना गर्ने कार्यक्रममा मधु बढी सक्रिय भएर भाग लिन्थिन् । धनियाँ भने अलि चासो दिन्नथिन् । एक दिन विद्यालयले सञ्चालन गरेको वक्तृता प्रतियोगितामा मधुले उत्कृष्ट स्थान हासिल गरिन् । धनियाँ भने सहभागी नै भइन् । मधु प्रथम भएको देखेर धनियाँलाई पनि कार्यक्रममा भाग लिने इच्छा जाग्यो । मधुलाई पनि आफ्नै हितैषी साथीलाई सहभागी गराउने चाहना थियो । उनले धनियाँलाई भनिन्, “हेर धनियाँ, मैले प्रतिस्पर्धा गर्न सके भने तिमि मभन्दा के कम छ्यौ र ! हरेक कार्यक्रममा सहभागी हुने गर । यसले तिमिलाई आत्मविश्वास बढाउँछ । तिमि पनि प्रतिस्पर्धामा प्रथम स्थान हासिल गर्ने छौ ।” मधुको प्रेरणाले धनियाँ कार्यक्रममा सहभागी हुन थालिन् । नभन्दै एक दुई पटक सहभागी भएपछि धनियाँले पनि उत्कृष्ट स्थान हासिल गरिन् ।

मधुबाट धनियाँले पाएको प्रेरणा जस्तै तपाईंले अरूबाट प्राप्त गरेको प्रेरणाबारे कक्षामा बताउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. दिइएका वाक्य ध्यान दिएर पढ्नुहोस् र बुझ्नुहोस् :

अपूर्ण पक्ष	पूर्ण पक्ष
सुरेश कथा भन्दै थियो ।	सुरेशले कथा भनेको थियो ।
बबिता घुम्न जाँदै थिई ।	बबिता घुम्न गएकी थिई ।
तिमीहरू नाचै थियौ ।	तिमीहरू नाचेका थियौ ।
हर्क गीत गाउँदै छ ।	हर्कले गीत गाएको छ ।
हामी सडकमा हिँड्दै छौं ।	हामी सडकमा हिँडेका छौं ।
तिनीहरू शैक्षिक भ्रमण जाँदै छन् ।	तिनीहरू शैक्षिक भ्रमण गएका छन् ।
हजुरबुबा कविता लेख्दै हुनुहुने छ ।	हजुरबुबाले कविता लेख्नुभएको हुने छ ।
सरिता उठ्दै हुने छिन् ।	सरिता उठेकी हुने छिन् ।
म उसलाई हेर्दै हुने छु ।	मैले उसलाई हेरेको हुने छु ।

२. दिइएका क्रिया तालिकाको निर्देशनअनुसार लेख्नुहोस् :

आएको थियो, लेख्दै थिए, लुकेको थियो, खाएको थिइस्, कुद्दै थिएँ, लेख्दै थियौ, बोलेका थियौँ, आउँदै थिइन्, भन्दै थियो, कुद्दै छु, बोलेका छन्, कुद्दै हुने छु, लेख्दै हुने छौँ, बोलेका हुने छन्

अपूर्ण पक्ष	पूर्ण पक्ष

३. 'र' वर्णका विभिन्न रूपको प्रयोग थाहा पाउनुहोस् :

रस	र	ड्रम	र / १ /
प्रेम	र //	गर्	र्
सर्छ	'	गच्यो	=

४. 'र' वर्णका भिन्न रूपको प्रयोग भएका अन्य दुई दुईओटा शब्द लेख्नुहोस् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ १२ सुन्नुहोस् र ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक भन्नुहोस् :

- (क) साना कमिला मिलेर आफूभन्दा कयौँ गुणा ठुलो फट्याङ्गो बोक्न सक्छन् ।
- (ख) समुद्र समुद्र मिलेर थोपा बन्छ ।
- (ग) धेरै जनाको सहकार्यबाट काम सम्भव हुन्छ ।
- (घ) दिदीको जबाफले रमेश मज्जाले हाँसे ।

२. सुनाइ पाठ १२ का आधारमा दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) सबैभन्दा ठुलो बल के हो ?
- (ख) फूलबाट हामीलाई के प्राप्त हुन्छ ?
- (ग) रमेश र कमला आँगनबाट कतातिर गए ?
- (घ) कमिलाबाट हामीले कस्तो पाठ सिक्नुपर्छ ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. आफूले घुमेको कुनै ठाउँको सम्झना गर्दै एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

पूर्व पठन

प्रकाश गुरुङ पाँच कक्षामा पढ्छन् । उनी दैनिक विद्यालय जान्छन् । उनी पढ्ने विद्यालय त्यस जिल्लाको सबैभन्दा ठूलो विद्यालय हो । त्यहाँ हिमाल, पहाड र तराई सबै क्षेत्रका विद्यार्थी अध्ययन गर्छन् । प्रकाश विद्यालयमा कहिले गीत गाउँछन् । कहिले नाचछन् । कहिले भाषण गर्छन् । कहिले चित्र बनाउँछन् । उनको प्रतिभा देखेर प्रायः सबै गुरुगुरुआमा मक्ख पर्नुहुन्छ । उनको विद्यालयनजिकै एउटा आदर्श विद्यालय छ । त्यस विद्यालयले एक दिन विभिन्न कार्यक्रम गर्ने सूचना निकाल्यो । प्रकाशको विद्यालयमा पनि कार्यक्रममा भाग लिनका लागि पत्र पठाइयो । विद्यालयले प्रकाश गुरुङ र छिरिङ पेक्वानालाई कार्यक्रममा भाग लिन नाम पठायो । उनीहरू प्रतियोगितामा कसरी प्रस्तुत भए र प्रथम स्थान प्राप्त गर्दा कस्तो अनुभव गरे ? दिइएका चित्र हेर्नुहोस् र यसका बारेमा जानकारी पाउनका लागि तलको पाठ पढ्नुहोस् ।

प्रतियोगिताका दुई दिन

१३

मिति २०८० पुस १५ गते बिहीबार

आज बिहान छ, बजेसम्म सुतेछु । जाडो भएकाले उठ्ने मन लागेन । आँखा भने अगाडिदेखि नै खुलै थिए । आज त आदर्श विद्यालयमा विभिन्न कार्यक्रम हुँदै छन् । प्रधानाध्यापकले मेरो नाम गायन प्रतियोगितामा लेखाइदिनुभएको छ । मैले बिहानको नित्यकर्म सकें । केही समय दुईओटा गीत गाउने अभ्यास गरें । खाना खाएर विद्यालयतिर लागें ।

बाटामा छिरिडलाई भेट्टाएँ । छिरिड चित्रकलामा प्रतिस्पर्धी बनेकी रहिछिन् । छिरिड पनि कस्तो चित्र बनाउने भनेर सोच्दै रहिछिन् । मलाई भेटेपछि उनी पनि खुसी भइन् । उनले मसँग सोधिन्, “आजको प्रतियोगितामा केको चित्र बनाऊँ प्रकाश ?” मैले पनि उनलाई आफूले जानेको सल्लाह दिएँ ।

कुरा गर्दै जाँदा विद्यालयको हाताभित्र नै पुगेछौँ । बिहानको ठिक १० बजेछ । प्रार्थनाको समय भएकाले दुवै जना पङ्क्तिमा उभियौँ । प्रार्थना हुँदै गर्दा प्रधानाध्यापकले मलाई र छिरिडलाई अगाडि बोलाउनुभयो । लाज मान्दै म प्रधानाध्यापक भएका ठाउँमा पुगें । छिरिड पनि मेरो पछि पछि आइन् । प्रधानाध्यापकले आदर्श विद्यालयको कार्यक्रमका बारेमा जानकारी गराउनुभयो । हामीलाई प्रतियोगितामा सहभागी गराएको कुरा सुनाउनुभयो । यो सुनेर सबैले परर ताली बजाए । म निकै खुसी भएँ । छिरिडको अनुहार पनि उज्यालो देखिन्थ्यो ।

शब्दार्थ

प्रतिस्पर्धी : प्रतिस्पर्धा गर्ने

नित्यकर्म : दैनिक गरिने काम

हाता : चौघेरा, परिधि

गुरु विक्रम तामाङसँग हामी प्रतियोगिताका लागि निस्कियौं । जानुपर्ने ठाउँ नजिकै भएकाले चाँडै पुगिहाल्यौं । बाहिर द्वारमै लेखिएको थियो, श्री आदर्श विद्यामन्दिर, दाङ ।

कार्यक्रम सञ्चालकले अभिवादन गर्दै कार्यक्रम सुरु गर्नुभयो । सभाध्यक्ष, प्रमुख अतिथि, विशिष्ट अतिथि मञ्चमा बस्नुभयो । विक्रम गुरुलाई पनि अगाडि मञ्चमै राखियो । प्रमुख अतिथिले कार्यक्रमको उद्घाटन गर्नुभयो । अतिथिहरूले शुभकामना मन्तव्य दिनुभयो । त्यसपछि प्रतियोगिता सुरु भयो । कार्यक्रममा चित्रकला, गायन र नृत्य प्रतियोगिता आयोजना गरिएका रहेछन् ।

सुरुमा चित्रकलामा भाग लिन छिरिड उठेर अगाडि गइन् । उनी डराए जस्ती देखिन्थिन् । विक्रम गुरुले छिरिडका कानमा खै के भन्नुभयो । उनी मुसुकक हाँसिन् । छिरिडसँगै अन्य १२ जना साथी पनि चित्रकला प्रतियोगितामा सरिक भए । सबैलाई मञ्चको एकातिर राखेर लालीगुराँसको चित्र बनाउन दिइयो । २० मिनेटभित्र सबैले चित्र बनाएर बुझाए ।

सरिक : सम्मिलित

नेपाली, कक्षा ५

दोस्रो कार्यक्रम गायनकै रहेछ । गायन प्रतियोगितामा नौ जना प्रतियोगी रहेछौं । मभन्दा अगाडि छ कक्षाकी एक छात्राले गीत गाइन् । उनको स्वर निकै मिठो थियो । उनले गीत गाउँदा सभा हलमा निकै ताली बजेको थियो । मलाई चाहिँ डर लागिरहेको थियो ।

दोस्रो प्रतियोगीका रूपमा उद्घोषकले मेरो नाम बोलाउनुभयो । उहाँले भन्नुभयो, “श्री प्रकाश गुरुङ, पाँच कक्षा, ज्ञानज्योति विद्यालय !”

मनमा थोरै डर र उत्साह दुवै बोकेर म मञ्चमा गएँ । मञ्चमा पुग्नेबित्तिकै सभाहलभरि ताली गुन्जियो । तालीले मलाई अरू हौसला थप्यो । विक्रम गुरुले सुटुक्क भन्नुभयो, “नडराई गाऊ है, अरूको भन्दा तिम्रो स्वर मिठो छ । तिम्री हिम्मतिला छौ । तिम्रीले अवश्य जित्ने छौ ।” विक्रम गुरुको हौसलाले मलाई अभै ऊर्जा मिल्यो । म निर्धक्कसँग गाउन थालें ।

मेरो स्वर सुन्नेबित्तिकै करतल ध्वनिले हल गुञ्जायमान भयो । मेरा नसा नसामा उत्साहको भेल बग्यो । निर्धक्कसँग गीत गाएँ । कतै सुर बिग्रिए जस्तो लागेन । आफूले गाएको गीत अन्त्य गरें । हलबाट ताली रोकिएन । म नम्र भएर सबैसँग हात हल्लाउँदै मञ्चबाट तल ओर्लिएँ । सबै दर्शकबाट म घेरिएँ । कसैले मसँग हात मिलाए । कसैले मलाई जुरुक्क बोकेर काँधमा राखे । कसैले हात हल्लाएर मलाई धन्यवाद दिए ।

मपछाडि अरू विद्यालयका सहभागीले गीत गाए । मैले राम्रो गाएँ कि अरू साथीले राम्रो गाए ! यसबारे मैले कुनै अनुमान गर्न सकिनँ । निर्णय भोलिपल्ट मात्र सुनाउने भनियो । मनमा अझ खुलदुली रहिरह्यो ।

बेलुकाको पाँच बजिसकेको थियो । गुरुले छिरिड र मलाई आआफ्ना घरमा

ऊर्जा : शक्ति
करतल : हत्केलो
गुञ्जायमान : चारैतिर गुन्जिरहेको
सुर : ध्वनि

पुन्याइदिनुभयो । दिनभरि भएका घटना घरमा सुनाएँ । बेलुकीको नौ बज्यो । सुत्न भनेर ओछ्यानतिर लागें । दिनभरिका कुरा सम्झिएर छोटो दैनिकी लेखें । भोलिपल्ट निर्णय सुन्न जानु थियो, त्यसैले घुप्लुकक सुतें ।

मिति २०८० पुस १६ गते शुक्रवार

आज बिहान चाँडै निद्रा खुल्यो । मलाई खासै पढ्न, लेख्न मन लागेको थिएन । म एकोहोरिरहेको थिएँ । छिरिङ त मेरै घरमा आइपुगिछन् । उनी पनि चित्रकलाको निर्णय सुन्न आतुर भैँ देखिन्थिन् । नभन्दै मसँग भेट हुनेबित्तिकै भनिहालिन्, “मलाई त रातभरि निद्रा पनि लागेन । चित्रकलामा को विजयी भयो होला है ?” उनलाई जस्तै मलाई पनि खुलदुलीले सताइरहेको थियो । मैले केही उत्तर दिइँनँ । त्यसको उत्तर मसँग पनि थिएन । हामी दुवै एउटै उत्तरको खोजीमा थियौँ ।

छिरिङ र म फटाफट विद्यालय पुग्यौँ । विक्रम गुरु विद्यालयमा आइपुग्नुभएको रहेछ । उहाँले हामीलाई हिजोकै ठाउँमा लिएर जानुभयो । आजका कार्यक्रम धेरै थिएनन् । नृत्य प्रतियोगितामा छ जना मात्र सहभागी भएका रहेछन् । त्यसपछि विजेताको नाम सुनाएर पुरस्कार वितरण हुने छ भन्ने थाहा भयो । म त्यही समयको पर्खाइमा थिएँ । अरू सहभागीको नृत्यभन्दा **विजेता**को नाम सुन्न मेरा कान आतुर थिए ।

कार्यक्रम सञ्चालकले कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउनुभयो । हिजो जस्तै सभाध्यक्षसहित सबै आआफ्ना ठाउँमा बस्नुभयो । हिजोको भन्दा मञ्चको प्रकृति आज फरक थियो । आज मञ्चका दायाँबायाँ पदक तथा पुरस्कार राखिएका थिए । मेरा आँखा तिनै पुरस्कार र पदकमा डुलिरहेका थिए । गीतमा तेस्रो स्थानसम्ममा छनोट हुन्छु कि भन्ने **भिनो** आशा थियो । छिरिङले पनि त्यही कल्पना गरेकी रहिछन् ।

विजेता : जित्नेवाला

भिनो : सानो, मसिनो

नृत्यको रमभ्रम चलिरह्यो । मलाई भने निर्णयकै प्रतीक्षा थियो । नृत्य प्रतियोगिता सकियो । उद्घोषकले थोरै भूमिका बाँधेर निर्णायकमध्ये एक जनालाई मञ्चमा बोलाउनुभयो । एक जना निर्णायक मञ्चमा उपस्थित हुनुभयो । मेरो मुटु ढुकढुक गर्न थाल्यो । निर्णायकले चाँडै निर्णय सुनाइदिए पनि त हुन्थ्यो जस्तो लाग्यो । उहाँका आफ्नै केही अभिव्यक्ति थिए । ती कुराले मलाई खासै प्रभाव पारेनन् । बल्ल निर्णायकले निर्णय सुनाउन थाल्नुभयो । पहिलो निर्णय चित्रकला प्रतियोगिताको सुनाउनुभयो । मैले छिरिडको अनुहार हेरेँ । उनी निकै आत्तिकी थिइन् । निर्णायकले चित्रकलामा तेस्रो स्थान प्राप्त गर्नेको नाम पहिला सुनाउनुभयो । त्यसमा छिरिडको नाम आएन । छिरिड निकै आत्तिइन् । फेरि दोस्रो स्थान प्राप्त गर्नेको नाम सुनाउनुभयो । त्यसमा पनि छिरिडको नाम आएन । म पनि छिरिड विजेता बनिनन् कि भन्ने निष्कर्षमा पुगेँ । निर्णायकले प्रथम स्थान पाउनेको नाम भन्न निकै अलमल गर्नुभयो । अन्त्यमा उहाँले उच्च स्वरमा भन्नुभयो; श्री छिरिड पेक्वाना, प्रथम ।

छिरिड आफ्नो नाम सुन्ने बित्तिकै बुरुक्क उफ्रिइन् । म पनि उनको अनुहार हेरेर बुरुक्क उफ्रिएँ । गुरुले छिरिडलाई बधाई दिनुभयो । कार्यक्रम हलमा निकै बेरसम्म ताली बजिरह्यो ।

चित्रकलापछि गायनकै निर्णय सुनाउने बेला आयो । मेरा हातखुट्टा काम्न थाले । अनुहार पनि अँध्यारो भयो कि जस्तो लाग्यो । गायनको निर्णय सुनाउँदा पनि तेस्रो स्थान पाउनेकै नाम पहिले सुनाउनुभयो । त्यसमा मेरो नाम नपर्दा दोस्रोमा पर्ला कि भनेर चित्त बुझाएँ । दोस्रो स्थान पाउनेको नाममा पनि मेरो नाम नआएपछि म निकै निराश भएँ । निर्णायकले तुरुन्तै प्रथम स्थान पाउनेको नाम भन्नुभयो । त्यो नाम मेरै थियो । म हर्षले गद्गद भएँ । छाती फुलेर ढक्क भयो । गुरुले मलाई पनि बधाई दिनुभयो । परर ताली गुन्जि नै रह्यो । मनमा ढक्क भयो । छिरिड र मैलै आँखा जुधायौँ । उनी निकै हर्षित थिइन् । सायद उनीभन्दा म पनि कम खुसी थिइँनँ । एक घण्टाभित्रमा सबै पुरस्कार र पदक वितरण भइसके ।

प्रतीक्षा

: पखिने काम

गुरुसहित हामी विद्यालयमा फर्कियौं । प्रधानाध्यापकको कार्यकक्षमा गयौं । हाम्रा गलामा स्वर्ण पदक भुन्डिएको देखेर उहाँ निकै हँसिलो देखिनुभएको थियो । उहाँले हामीलाई बधाई दिनुभयो । हाम्रो प्रशंसा गर्दै हामीलाई घर पठाउनुभयो ।

म घरमा पुग्न हतारिरहेको थिएँ । आमाबुबालाई पदक र पुरस्कार देखाउनु थियो । यो देखेर आमाबुबा कति खुसी हुनुहोला । आमाबुबाको अनुहार झलझली आँखाअगाडि नाचिरह्यो । घरमा पुगेँ र आमालाई पदक तथा पुरस्कार देखाएँ । आमाका गहभरि आँसु थिए । बुबाले मलाई धन्यवाद दिँदै भन्नुभयो, “हाम्रो परिवारमा पुरस्कार पाउने तँ नै पहिलो भइस् प्रकाश ! तँ हाम्रो कुलकै गौरव होस् ।” बुबाको प्रशंसाबाट छाती गर्वले फुल्यो । मनमा शान्ति र उत्साह दौडियो ।

साँझ परिसकेको थियो । आमाले खाना खान बोलाउनुभयो । खाना पनि सधैँको भन्दा मिठो लाग्यो । दिनभरि भएका कार्यक्रम आमाबुबालाई सुनाउँदै खाना खाएँ । मेरा आँखा बारम्बार त्यही पदक र पुरस्कारमा नै पुग्थे । मेरी आमाका आँखा पनि वेला वेला त्यतैतिर तानिएका देखिन्थे । आमाले पदक र पुरस्कारलाई दराजमा सजाएर राखिदिनुभयो । दिनभरि भएका कार्यक्रम मेरा आँखाअगाडि नाचिरहेका हुन्थे । कुरा गर्दागर्दै बेलुकीको नौ बजेछ । म सुत्नका लागि ओछ्यानतिर लागेँ । सिरानीमा राखेको डायरी निकालेर दैनिकी लेखेँ । त्यसपछि शान्तिको सास फेर्दै घुप्लुकक सुतेँ ।

कुल : वंश
गौरव : महिमा, महत्त्व

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) एकले अर्कोलाई जित्ने प्रयत्न
- (ख) कुनै पनि प्रतियोगितामा जित्ने व्यक्ति
- (ग) कुनै दुई पक्षबिच निर्णयको टुङ्गो लगाइदिने
- (घ) कसैको गुणगान गाउने काम

२. अर्थ मिल्ने शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् :

अजेय	पुगनुपर्ने ठाउँ
अदृश्य	१० वर्षको अवधि
आशुकवि	सबै कुरा जान्ने
गन्तव्य	जित्न नसकिने
दशक	कहिल्यै नमर्ने
सर्वज्ञ	देख्न नसकिने
अमर	तुरुन्त कविता लेख्न सक्ने कवि

३. दिइएका शब्दको अर्थ शिक्षकसँग सोधेर लेख्नुहोस् :

अनुपम, आस्तिक, मृदुभाषी, जिज्ञासु, दुर्लभ

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

पदक, प्रतियोगिता, प्रथम, निर्णायक, सुलभ

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

प्रतिस्पर्धी, छिरिड, पङ्क्ति, दायाँबायाँ, निष्कर्ष, अभिव्यक्ति, निर्णायक, अन्त्य

२. 'प्रतियोगिताका दुई दिन' पाठ पढेर साथीहरूलाई सुनाउनुहोस् ।

३. पाठको पहिलो अनुच्छेदमा कतिओटा वाक्य छन्, गनेर लेख्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) प्रतियोगितामा सहभागी हुन को को गएका थिए ?

(ख) कुन विद्यालयले प्रतियोगिता आयोजना गरेको थियो ?

(ग) कुन कुन विधामा प्रतियोगिता आयोजना गरिएको थियो ?

(घ) गायन प्रतियोगितामा कति जना प्रतिस्पर्धी थिए ?

(ङ) प्रतियोगिता जितेर आएपछि प्रकाश गुरुडका बुबाले उसलाई के भने ?

५. पाठको तेस्रो अनुच्छेद शिक्षकबाट सुनेर लेख्नुहोस् ।

६. पाठको अन्तिम अनुच्छेद छिटो छिटो पढेर सुनाउनुहोस् र पढ्न कति समय लाग्यो, साथीसँग सोध्नुहोस् ।

७. दिइएको अनुच्छेद मौन पठन गर्नुहोस् र चारओटा प्रश्न बनाउनुहोस् :

चित्रकलापछि गायनकै निर्णय सुनाउने वेला आयो । मेरा हातखुट्टा काम्न थाले । अनुहार पनि अँध्यारो भयो कि जस्तो लाग्यो । गायनको निर्णय सुनाउँदा पनि तेस्रो स्थान पाउनेकै नाम पहिले सुनाउनुभयो । त्यसमा मेरो नाम नपर्दा दोस्रोमा पर्ला कि भनेर चित्त बुझाएँ । दोस्रो स्थान पाउनेको नाममा पनि मेरो नाम नआएपछि म निकै निराश भएँ । निर्णायकले तुरुन्तै प्रथम स्थान पाउनेको नाम भन्नुभयो । त्यो नाम मेरै थियो । म हर्षले

गद्गद भएँ । छाती फुलेर ढक्क भयो । गुरुले मलाई पनि बधाई दिनुभयो । परर ताली बजिनै रह्यो । मनमा ढक्क भयो । छिरिड र मैलै आँखा जुधायौँ । उनी निकै हर्षित थिइन् । सायद उनीभन्दा म पनि कम खुसी थिइन् । एक घण्टाभित्रमा सबै पुरस्कार र पदक वितरण भइसके ।

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) प्रकाश गुरुडले प्रतियोगितामा आफ्नो प्रस्तुति दिँदा दर्शक के गर्दै थिए ?
 - (ख) दोस्रो दिनको कार्यक्रममा निर्णायकले निर्णय सुनाउँदा प्रकाश गुरुडका मनमा उठेका विचार लेख्नुहोस् ।
 - (ग) छिरिड र प्रकाश प्रथम भएपछि विक्रम गुरुले कसरी प्रतिक्रिया जनाउनुभयो ?
 - (घ) छिरिडको अनुहार किन उज्यालो देखियो ?
 - (ङ) प्रकाश र छिरिड प्रथम भएको समाचार सुनेपछि प्रधानाध्यापकले के गर्नुभयो ?
९. तपाईंको विद्यालयले प्रतियोगिता आयोजना गर्‍यो भने तपाईं कुन क्षेत्रमा प्रतियोगी बन्न चाहनुहुन्छ र किन, कारणसहित लेख्नुहोस् ।
१०. पुस १६ गते प्रकाशले गरेका क्रियाकलापलाई कक्षामा छलफल गरी निष्कर्ष सुनाउनुहोस् ।
११. प्रकाशले दोस्रो स्थान प्राप्त गरेका भए उनका मनमा कस्ता विचार उठ्थे होलान्, कल्पना गरी लेख्नुहोस् ।
१२. विद्यालय जाँदा बाटामा देखेका दृश्य वा घटना समेटी एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।
१३. तपाईंले नयाँ वर्ष मनाउँदाको अनुभव समेटी दैनिकी लेख्नुहोस् ।

१४. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

कक्षामा शिक्षकले हरेक विद्यार्थीलाई आफूले अनुभव गरेका कुरा बताउन भन्नुभयो । कक्षामा गुरुको निर्देशन सुन्नेबित्तिकै रश्मीले आफ्नो अनुभव यसरी सुनाइन् :

शनिबारको दिन थियो । बुबाले चिडियाखाना घुमाउन लैजाने कुरा गर्नुभयो । म र भाइ दङ्ग पय्यौं । हामी बिहानको खाना खाएर चिडियाखाना हेर्न हिँड्यौं । बुबाले प्रवेशद्वारमा टिकट काट्नुभयो । हामी भित्र छिर्च्यौं । त्यहाँ विभिन्न किसिमका जनावर र पशुपन्छी रहेछन् । ती जनावरलाई नजिकबाट हेर्न पाउँदा मलाई निकै रमाइलो लाग्यो । भाइसँग आमाबुबा अगाडि हुनुहुन्थ्यो । म पछि पछि थिएँ । जनावर हेर्दाहेर्दै म निकैवेर अलमलिँएँछु । आमाबुबा कता पुग्नुभयो । मैले पत्तै पाइनँ । म आत्तिँ । मैले आमाबुबालाई यताउती खोजें तर कतै फेला पारिन । मैले आत्तिँदै एक जना दिदीलाई समस्या सुनाएँ । उहाँले मेरो बुबाको फोनमा फोन गरिदिनुभयो । केहीवेरमा आमाबुबा त्यहीं आइपुग्नुभयो । मलाई खुसी लाग्यो । यसरी म हराउँदा फोन नम्बर भएकाले आमाबुबालाई तुरुन्तै भेट्न सकें । तपाईं पनि परिवारका सदस्यको फोन नम्बर जानिराख्नुहोस् है ।

रश्मीले जस्तै तपाईं पनि आफूले अनुभव गरेको कुनै घटनाको वर्णन गरी कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. तलको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र रातो रङ लगाइएका विभक्तिमा ध्यान दिनुहोस् :

गुरुले कक्षामा सबैको नाम सोध्नुभयो । सबैभन्दा पहिले मलाई सोध्नुभयो । मैले सिसाकलमले नाम लेखेर देखाएँ । मेरो सिसाकलम सुदेशलाई दिनुभयो । सुदेशले गुरुको हातबाट सिसाकलम लियो । सुदेशले मुना खातुनको कापीमा आफ्नो नाम लेख्यो । मेरो कलम टेबुलमा राख्यो र सुदेश बस्यो ।

२. दिइएका वाक्यमा विभक्ति चिह्न पहिचान गर्नुहोस् :

- (क) कमलले कलम किन्यो ।
- (ख) रामभगत बहिनीलाई बोलाउँछन् ।
- (ग) तिमी हँसियाले घाँस काट्छौ ।
- (घ) म भाइलाई फलफूल दिन्छु ।
- (ङ) दिदी पोखराबाट आउनुभयो ।
- (च) सुन्तलीका बुबा पढाउनुहुन्छ ।
- (छ) भोलामा किताब छ ।

३. कोष्ठकबाट मिल्दो विभक्ति छानी वाक्य पूरा गर्नुहोस् :

- (क) कैलाश साइकलमा सामान ल्याए । (ले, लाई, बाट)
- (ख) हामी भाइ हँसाउँछौं । (लागि, को, लाई)
- (ग) आमा जहाज आउनुभयो । (का, बाट, ले)
- (घ) उषा बहिनी निकै चलाख छिन् । (रो, की, निम्ति)
- (ङ) मामाघर गाई पालिएको छ । (देखि, द्वारा, मा)

४. दिइएका विभक्ति प्रयोग गरी एक एकओटा वाक्य बनाउनुहोस् :

लाई, ले, बाट, देखि, को, मा

५. दिइएका वाक्यमा विभक्ति जोडेर पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

- (क) दाजु ले दिनुभएको खाजा खाएपछि म केहीबेर खेल्ल थालें ।
- (ख) बुबा ले म लाई बोलाएपछि तुरुन्त घर मा गएर पढ्न बसें ।
- (ग) बहिनी गाडी बाट ओर्लिएर विद्यालयतिर गइन् ।
- (घ) प्रिया की साथी मिहिनेती छिन् ।
- (ङ) रतनदास विद्यालय मा पढाउँछन् ।

६. एउटै डिकामा लेखिएका शब्द छुट्याएर लेख्नुहोस् :

- (क) ऊ मेरो साथीहो ।
- (ख) भाइआएर कुसीमा बस्छ ।
- (ग) घरको सबै काम कसलेगर्छ ?
- (घ) तिमियसपालि विद्यालय आएनौ ।
- (ङ) लालीगुराँस ढकमक्क फुलेकाछन् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ १३ सुन्नुहोस् र ठिक भए ठिक र बेठिक भन्नुहोस् :

- (क) जङ्गलमा जनावर र पन्छी बस्छन् ।
- (ख) फलफूल र कन्दमूल जङ्गलमा पाइँदैन ।
- (ग) जङ्गलले मानिसको जीवन चलाउन सहयोग गरेको छैन ।
- (घ) मानिसले दाउरा, काठ जङ्गलबाट ल्याउँछन् ।

२. सुनाइ पाठ १३ सुन्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

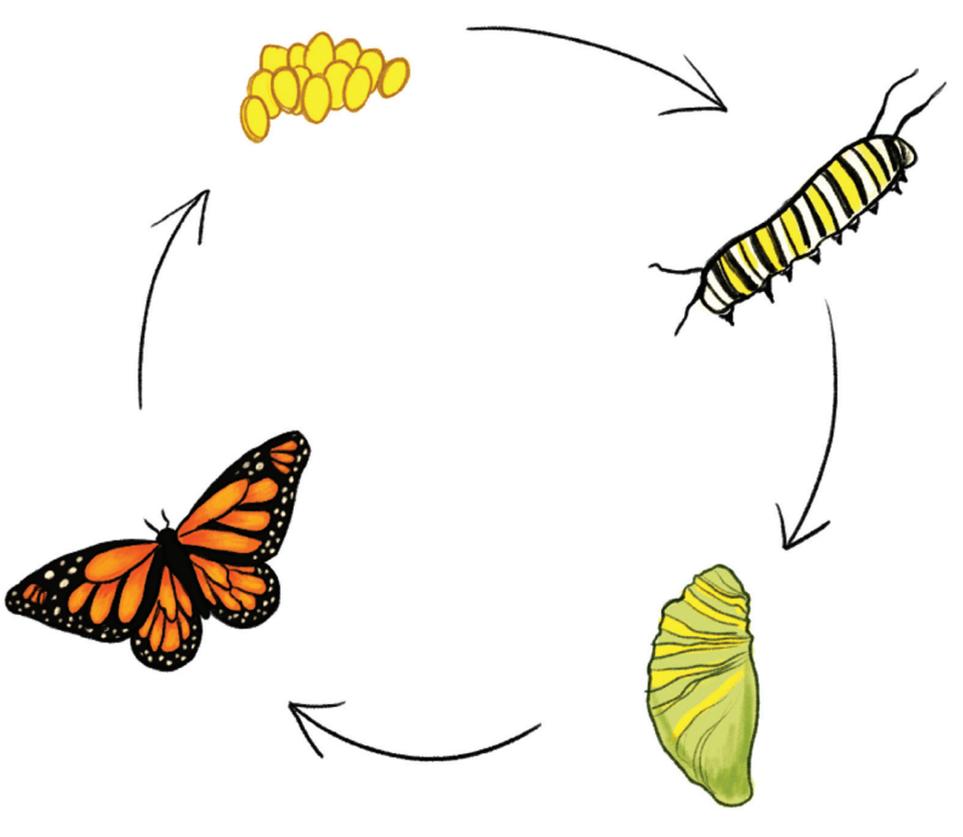
- (क) पशुपन्छीको आहारा कहाँ पाइन्छ ?
- (ख) जङ्गलबाट मानिसले के फाइदा लिन्छन् ?
- (ग) जङ्गलमा पाइने वस्तु के के हुन् ?
- (घ) मानिसलाई जङ्गल किन चाहिन्छ ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. तपाईं छुट्टीका दिन बिहान उठेदेखि बेलुकासम्म के गर्नुहुन्छ, लेखेर कक्षाकोठामा सुनाउनुहोस् ।

पूर्व पठन

पुतलीको जन्म कसरी हुन्छ ? दिइएका चित्र हेर्नुहोस् र अनुमान लगाउनुहोस् :

म रङ्गीचङ्गी छु वसन्त छोरी
म जन्मिएँ कोकिलले कराई
भुसिल्लिकराको सपना सिँगारी
दिए पखेटा प्रभुले मलाई ।

सिँगारिएका कति रङ्ग जाति
धुलो सुनौला दुई पङ्खमाथि
हाले बनाएर परी मलाई
वसन्तको बाग दिए बनाई ।

ठिटी म सानी अनि रूप खानी
हुँ स्वर्गकी एक परी बयानी
बुन्छन् पखेटा प्रभुले मलाई
तरङ्गको तान लिई रँगाई ।

छ शक्ति क्या हेर विचित्र नानी
चोली रँगिलो लिनको म ध्यानी
भुसिल्लिकरा जीवन चक्रबाट
जन्मै म कस्तो रङ्ग रूपसाथ ।

वसन्त : छ ऋतुमध्येको पहिलो ऋतु, चैत र वैशाख महिना

कोकिल : कोइली

भुसिल्लिकरा : जिउभरि भुसैभुस भएको एक जातको लाम्चो किरा

परी : अप्सरा

बाग : बगैँचा

खानी : उत्पन्न हुने वा पाइने ठाउँ

बयानी : बखान गर्ने किसिमको

तरङ्ग : छाल, मनमा उठ्ने तर्कवितर्क

तान : कपडा बुन्नु फैलाइएको धागो, कपडा बुन्ने यन्त्र

विचित्र : अनौठो

रँगिलो : उज्यालो रङ्ग भएको

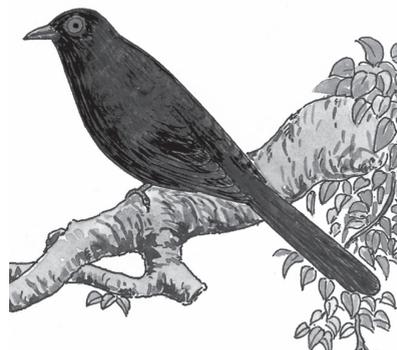
पाइन्छ मीठा रस चट्ट प्यून
पुगिन्छ क्या स्वर्ग वसन्त ज्यून
जहाँ छ राम्रो उसतर्फ उड्न
लिई पखेटा फुरुरर हिँड्न ।

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) छ ऋतुमध्ये पहिलो ऋतु
- (ख) चराचुरुङ्गीको शरीरको दायाँ र बायाँ रहने अङ्ग
- (ग) देवलोक
- (घ) चोलाको सानो रूप
- (ङ) गोलो घेरो

२. दिइएका चित्र पहिचान गरी तिनीहरूका नाम भन्नुहोस् :

३. दिइएका लय मिलने शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् :

रङ्गी	पिउन
जाति	खाट
मलाई	सानी
खानी	माथि
नानी	बनाई
जिउन	चङ्गी
बाट	ध्यानी

४. 'पुतली' कविताबाट आधा अक्षर जोडिएर बनेका शब्द खोजेर लेख्नुहोस् ।

५. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

रङ्गिलो, शक्ति, रस, खानी, पङ्ख

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दलाई शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

रङ्गीचङ्गी, भृसिल्लिकरा, सिँगारी, पङ्ख, चट्ट, फुरुरुर

२. 'पुतली' कविता लय हालेर साथीलाई सुनाउनुहोस् ।

३. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) पुतलीलाई पखेटा कसले दिए ?

(ख) कविताअनुसार कस्तो रस पिउन पाइन्छ ?

(ग) पुतली कसकी छोरी हुन् ?

(घ) पुतलीलाई कहाँकी परी भनिएको हो ?

४. खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भरेर कविता पूरा गर्नुहोस् :

पाइन्छ मीठा रस

पुगिन्छ क्या ज्यून

जहाँउसतर्फ उड्न

..... फुरुर् हिँड्न ।

५. दिइएको श्लोक जस्ताको त्यस्तै सार्नुहोस् :

ठिठी म सानी अनि रूप खानी

हुँ स्वर्गकी एक परी बयानी

बुन्छन् पखेटा प्रभुले मलाई

तरङ्गको तान लिई रँगाई ।

६. 'पुतली' कविताको चौथो श्लोक शिक्षकबाट सुनेर लेख्नुहोस् ।

७. उदाहरण हेरी दिइएको कवितांशलाई वाक्यमा लेख्नुहोस् :

उदाहरण

म रङ्गीचङ्गी छु वसन्त छोरी

म वसन्तकी छोरी रङ्गीचङ्गी छु ।

(क) पाइन्छ मीठा रस चट्ट प्यून

(ख) हुँ स्वर्गकी एक परी बयानी

(ग) जन्मै म कस्तो रङ रूपसाथ

८. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) पुतलीको जन्म कसरी भएको हो ?
- (ख) पुतलीलाई किन परी भनिएको हो ?
- (ग) पखेटा भएपछि के के गर्न पाइन्छ ?
- (घ) पुतलीको वर्णन कसरी गरिएको छ ?

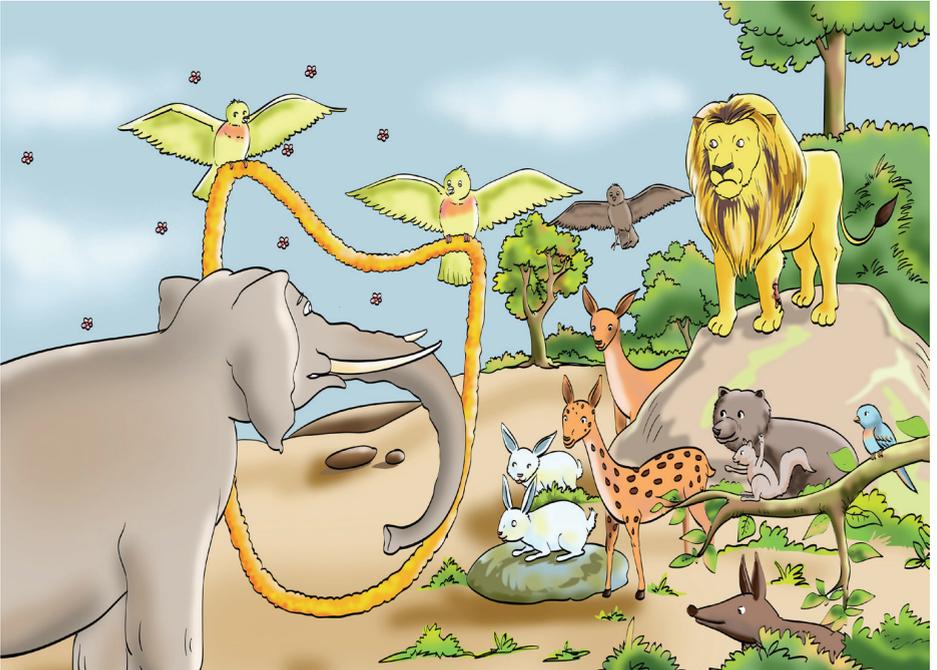
९. दिइएको कवितांश पढेर त्यसको आशय लेख्नुहोस् :

सिँगारिएका कति रङ्ग जाति
धुलो सुनौला दुई पङ्खमाथि

१०. 'पुतली' कवितामा भनिएका कुरालाई नछुटाई आफ्नै शैलीमा लेख्नुहोस् ।

११. पुतलीको जीवन चक्र कसरी पूरा हुन्छ, कक्षामा छलफल गर्नुहोस् ।

१२. दिइएको चित्रमा पशुपन्थी एकै ठाउँ मिलेर बसेको देखिन्छ । यस्तो सम्भव छ कि छैन ? छलफल गरी लेख्नुहोस् :

१३. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

एउटा सानो बालक थियो । उसलाई कुनै पनि वस्तुको ज्ञान थिएन । कुन वस्तुले के काम गर्छ भन्ने ऊ बुझ्दैनथ्यो । बेलुकीको समय थियो । अँध्यारो बढ्दै गयो । बालककी आमाले टुकी बाल्नुभयो । बालक बलेको टुकी हेरिरहेको थियो । बालककी आमा घरधन्दामा व्यस्त हुनुहुन्थ्यो । बालकलाई बलेको टुकी ज्यादै मन पऱ्यो । ऊ घिसिँदै बलेको टुकी छेउमा पुग्यो । उसले बलेको टुकीको ज्वालालाई हातले छोऱ्यो । उसको हात पोऱ्यो । ऊ चिच्याएर रुन थाल्यो । ऊ टुकी भएको ठाउँबाट पछाडि सऱ्यो ।

आगाले पोल्ने रहेछ भन्ने कुरा बालकले आफैँ थाहा पाए जस्तै अरूले नसिकाई तपाईँले आफैँ थाहा पाएको ज्ञानका बारेमा भन्नुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. तलका पुलिङ्गी शब्दलाई 'ई' प्रत्यय लगाएर स्त्रीलिङ्गमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

केटो	भान्जो	छोरो
काका	पाठो	पाडो
प्यारो	हाँसिलो	सेतो
बुढो	राम्रो	बाच्छो

२. निलो र रातो रङमा लेखिएका शब्दलाई बेग्लाबेग्लै तालिकामा लेख्नुहोस् ।

हजुरबुबाभन्दा नाति अग्लो छ । नाति मात्र होइन, सबै सन्तान नै अग्ला छन् । कोही मोटा छन् । पातलो मान्छे उनीहरूका अगाडि लजाउँछ । म चाहिँ दुब्लो छु । मोटा मानिस मलाई देखेर लोभिन्छन् । जो जस्तो भए पनि स्वस्थ र निरोगी हुनुपर्छ । हामी सबै स्वस्थ बनौँ ।

निलो रङ लगाएका शब्द एकवचन र रातो रङ लगाएका शब्द बहुवचन हुन् ।

३. दिइएका वाक्यलाई सङ्केतका आधारमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

- (क) आमा बजार जानुभयो । (पुलिङ्ग)
- (ख) गाईले पराल खायो । (बहुवचन)
- (ग) केटो दगुन्यो । (स्त्रीलिङ्ग)
- (घ) बगैँचामा फूलहरू फुलेका छन् । (एकवचन)
- (ङ) मेरो भाइ सज्जन छ, (बहुवचन)

४. दिइएका वाक्य सङ्गति मिलाएर लेख्नुहोस् :

- (क) उनीहरू मस्तसँग सुत्थे ।
- (ख) तिमी बजार जान्छस् ।
- (ग) हामी धेरै परिश्रम गर्छौ ।
- (घ) सरिताले वृक्षारोपण गर्थे ।
- (ङ) रमेश मोटर हाँक्छे ।

५. दिइएका शब्द शुद्ध बनाएर लेख्नुहोस् :

कीसान, घीउ, जीब्रो, मानीस, भानीज, भतीजा, माईत, कृती, कवी, रवी, इश्वर, शिर्षक, गिता

६. 'पुलती' कवितामा प्रयोग भएका ह्रस्व इकार र दीर्घ ईकार लागेका तीन तीनओटा शब्द टिपोट गर्नुहोस् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ १४ सुन्नुहोस् र खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भरी भन्नुहोस् :

- (क) फलेको वृक्षकोनभुकेको कहाँ छ, र !

- (ख) रश्मिले चन्द्रको दबाएकै छ, बेसरी ।
 (ग) दुधपान गरी सर्प खालि बगाउँछ ।
 (घ) मिलेर काम गर्नाले हुन्छ अत्यन्त

२. सुनाइ पाठ १४ सुन्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) उपकारी व्यक्ति कस्तो हुन्छ ?
 (ख) गुणीको गुण केमा परेर दबिन्छ ?
 (ग) पाठमा कुन कुन प्राणीका नाम उल्लेख गरिएको छ ?
 (घ) कसलाई अर्ती गालीतुल्य बिभाउँछ ?

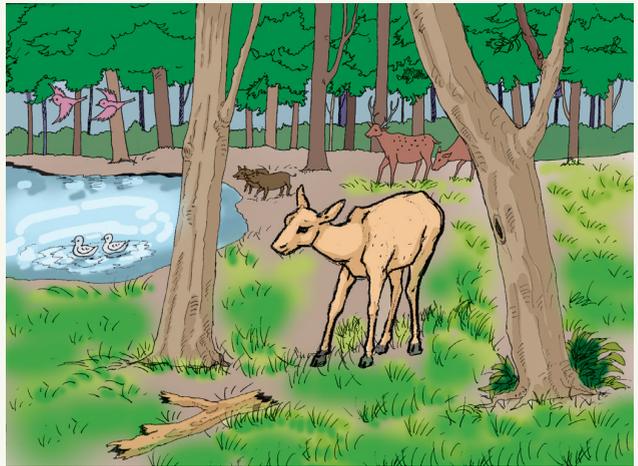
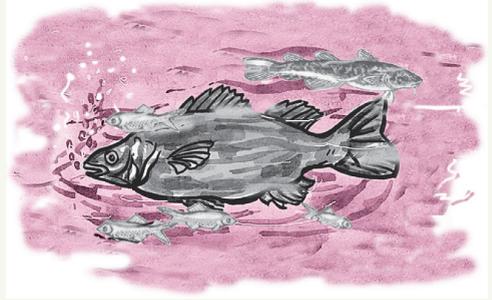
सिर्जनात्मक कार्य

१. दिइएका खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द राखेर कविता पूरा गर्नुहोस् :

जिन्दगानी, छाया, नारा, सारा, पानी, माया, सारा, प्यारा
 हिमालको पानी मिठो पहाडको
 नेपालीले नेपालीलाई गर्नुपर्छ ।
 पौरखमा देश बन्छ उठौं छिटो
 हामी जुटे देश बन्छ भन्दै जुटौं ।
 शिखर यो शिर हाम्रो रगत हो
 त्यै पानीमा बिताउँछौं हामी ।
 जय जय नेपालको भन्दै लायौं
 हामी जुटे देश बन्छ भन्दै जुटौं ।

पूर्व पठन

वनजङ्गल सबैको साझा सम्पत्ति हो । त्यति मात्र होइन, त्यो त जङ्गली जनावरको घर नै हो । हाम्रो बासस्थान नहुँदा हामी जति बिचल्लीमा पर्छौं त्यति नै जङ्गली जनावर पनि बिचल्लीमा पर्छन् । आआफ्नो बासस्थानमा बस्न पाउनु सबै प्राणीको अधिकार हो । यही कुरा दिइएका चित्रले सङ्केत गरेका छन् । दिइएका चित्र हेरेर कुन प्राणी कहाँ बस्छन्, थाहा पाउनुहोस् :

रोबोट गाउँ

कृष्ण बजगाउँ

१५

किसानटार कृषि उत्पादन गर्ने प्रमुख गाउँ थियो । त्यहाँका मानिस मिहिनेती थिए । त्यहाँको माटो उर्वर थियो । त्यहाँ खेतीपातीका लागि उपयुक्त हावापानी थियो । खाद्यान्न, तरकारी र फलफूल प्रशस्त उत्पादन हुन्थ्यो । केही समयदेखि त्यस गाउँका कृषि उत्पादन बाँदरले खान थाले । सोही कारण त्यस गाउँलाई बाँदरेटार पनि भन्न थालिएको थियो । बाँदर खेतबारीमा मात्र होइन, घरभित्र पसेर दुःख दिन्थे ।

बाँदरबाट दिक्दार भएका गाउँलेले धेरै थरीका उपाय लगाए । बाँदर तर्साउन खेतबारीमा बुख्याँचा बनाएर राखे । वेला वेलामा टिन ठटाएर तर्साए । हाहा... हुहु... गर्दै कराएर बाँदर भगाए । आगाको राँको बोकेर खेदाए । त्यति गरेपछि बाँदर एकछिन अलिक पर जान्थे । फेरि मौकामा चौका हान्न सिपालु ती बाँदर फर्केर आइहाल्थे । खानेलाई चारो कमाउनेलाई गाह्रो भइरहेको थियो । ती बाँदरले भेटेजति अघाउन्जेल खाइहाल्थे । खाए मात्र हुन्थ्यो नि, उपद्रो मच्चाएर वनतिर भाग्थे । कागभन्दा कोइली चड्ख भन्ने जस्तै ती बाठा बाँदरसँग गाउँलेले हार खाए । बाँदर भगाउने अनेक जुक्ति लगाउँदा पनि केही सिप चलेन । अन्त्यमा समस्या समाधानका लागि गाउँले जम्मा भएर छलफल सुरु गरे ।

“हरेक घरबाट एक एक जना स्वयंसेवक बनाएर चौबिसै घण्टा गस्ती गरौं ।” दयाहाडले छलफलको क्रममा प्रस्ताव राखे ।

शब्दार्थ

उत्पादन : उब्जनी

उर्वर : मलिलो

दिक्दार : दिक्क

उपाय : जुक्ति

बुख्याचा : बालीनाली लगाएका ठाउँमा राखिने मानिस आकारको तर्साउने वस्तु

राँको : बाँस वा काठ चिरेर कप्टेरा बनाई बालिएको आगो

उपद्रो : फट्याउँ

गस्ती : सुरक्षा कायम राख्न खटिएको टोली

“सधैं यसरी गस्ती गर्न कहाँ सकिएला र ? एक दिन होइन, दुई दिन होइन । यस्तो कठिन काम सम्भव हुँदैन ।” गाउँका सबैभन्दा पाका मुक्तिनाथले भने ।

“बाँदरपीडित समिति बनाएर सरकारसँग सहयोग मागौं ।” हर्कजितले फ्याट्ट बोले ।

“हर्कजित काकाको कुरा मलाई मन पयो । तपाईंहरू ढुक्क हुनुहोस् । यो काम सम्पन्न गर्ने जिम्मा मेरो भयो ।” वडा सदस्य दिलकुमारीले गाउँलेलाई आश्वस्त पार्दै भनिन् ।

अन्त्यमा सर्वसम्मतबाट उक्त कुरा सदर भयो । दिलकुमारी गाउँको समस्या लिएर मन्त्रालय पुगिन् । मन्त्रालयले पनि गाउँलेको पीडा बुझेर तुरुन्तै निर्णय गर्‍यो । केही दिनमै सरकारका तर्फबाट गाउँमा एक जना विशेषज्ञ पठाइयो ।

बाँदरपीडित गाउँले ठुलो आशा लिएर बसेका थिए । चउरमा जम्मा भएका गाउँले समस्या समाधान हुने कुरामा ढुक्क थिए । गाउँलेले पालैपालो विस्तृत रूपमा समस्या सुनाए । विशेषज्ञले गाउँलेका सबै कुरा ध्यान दिएर सुनिरहे । उनले मुख्य मुख्य बुँदा कापीमा टिपे ।

- पाका : परिपक्व
आश्वस्त : आशवासन दिइएको
सर्वसम्मत : सबैको सहमति
सदर : समर्थन
विशेषज्ञ : कुनै विषयको ज्ञाता

“बाँदरले दुःख दिन थालेको कति वर्ष भयो ?” गाउँलेले बोलिसकेपछि, ती विशेषज्ञले सोधे ।

“हाम्रा गाउँमा बाँदर पल्केको सात वर्ष जति भयो हजुर । ती बाँदर पातले वनबाट आएका हुन् ।” नरनाथले भने ।

“पातले वन नाम मात्रको छ । उहिले त्यो वन एकदम घना थियो । अहिले त्यहाँ फाट्टफुट्ट मात्र रुख छन् । पहिले त्यस वनमा प्रशस्त फलफूल पाइन्थे । अहिले त फल दिने रुखसमेत मासिए ।” पाख्रिन माइलाले पुराना कुरा सुनाए ।

“बाँदरका बासस्थान मासिएछन् । तिनका खानेकुरा पनि नासिएछन् । खानेकुरा खोज्दै बाँदर गाउँ नपसेर कहाँ जाउन् त !” विशेषज्ञले भने ।

उनको कुरा सुनेर गाउँले मौन भए । वास्तवमा पातले वनका रुख जथाभावी काट्ने तिनै गाउँले नै थिए । तिनीहरूले नै उक्त समस्या निम्त्याएका थिए । त्यो वन संरक्षण गरेको भए बाँदर आतङ्कको सामना गर्नुपर्दैनथ्यो । आफ्नो स्वार्थका लागि कुनै वस्तु उपभोग गर्दा अरूलाई हानि पुऱ्याउनुहुँदैन । विचार नपुऱ्याई गरेको कार्यले निम्त्याएको समस्याका बारेमा गाउँले परिचित भए । विशेषज्ञले उदाहरणसहित बताएपछि तिनका आँखा खुले ।

“यस समस्याबाट मुक्ति पाउने कुनै उपाय छैन हजुर ?” नरनाथले सोधे ।

“उपाय छन् नि, किन नहुनु ? दीर्घकालीन र अल्पकालीन दुई उपाय छन् ।” विशेषज्ञले अलिक गम्भीर भएर बोले ।

घना	: बाक्लो
मौन	: चुपचाप
आतङ्क	: भय, प्रकोप
सामना	: मुकाबिला, मुठभेड
परिचित	: चिनिएको
दीर्घकालीन	: लामो समयका लागि
अल्पकालीन	: छोटो समयका लागि

“ती उपाय भनिदिनू न हजुर । हाम्रो बुताले भ्याएसम्मको गर्छौं ।” पाखिन माइलाले भने ।

“दीर्घकालीन उपायअनुसार पातले वनको संरक्षण गर्नुपर्छ । तत्कालै त्यहाँ वृक्षारोपण गरिहाल्नुपर्छ । सम्भव भए आँप, जमुना, स्याउ, केरा आदि फलफूलका बिरुवा रोप्नुहोला । घरमा खाएका आँपका कोया, स्याउ, नास्पाती, आरु, लिची आदिका दानालाई जम्मा गरेर राख्नुहोला । पातले वन गएका वेला त्यसलाई जड्गलमा छरिदिनुहोला । केही समयपछि ती उम्रने छन् । पछि हुकँदै गएर फल्ने छन् । आफ्नै वासस्थानमा फलेको खानेकुरा खान छाडेर बाँदर गाउँ चहार्ने छैनन् । त्यति हुनका लागि कम्तीमा पनि चारपाँच वर्ष लाग्ने छ । यसो गर्दा हरियाली कायम हुन्छ । वातावरण पनि संरक्षण हुन्छ ।” विशेषज्ञले भने ।

“ए ! यो त हामी गर्न सकिहाल्छौं नि । ती बिरुवा उम्रन, हुकँन र फल्न भने समय लाग्ने रहेछ । तबसम्मका लागि अर्को कुनै उपाय छैन हजुर ?” दयाहाडले सोधे ।

“अल्पकालीन अर्को उपाय छ ।” विशेषज्ञले भने ।

“त्यो पनि भनिदिनू न हजुर ।” उत्साहित हुँदै नरनाथले अनुरोध गरे ।

“सहरमा बाँदर भगाउने **रोबोट** आएको छ । त्यसलाई किन्नु पर्दैन, भाडामा पाइन्छ । ब्याट्रीबाट चल्ने त्यो रोबोट चलाउन कुनै सिपको आवश्यकता पर्दैन । त्यस रोबोटलाई गाउँका चार दिशामा राख्नुपर्छ । घामपानीबाट जोगाउन रोबोटका लागि सानो अस्थायी टहरो बनाए पुग्छ ।” विशेषज्ञले सुनाए ।

विशेषज्ञको सल्लाह उनीहरूलाई **मनासिब** लाग्यो । गाउँमा रोबोट ल्याउन हरेक घरबाट **दामासाही**ले पैसा उठाइयो । रोबोट भाडामा दिने कम्पनीमा उक्त पैसा जम्मा गरियो । केही दिनपछि बाँदर भगाउने रोबोट गाउँमा आइपुग्यो । **पूर्णकद**को

रोबोट : यन्त्रमानव

मनासिब : उचित

दामासाही : भागसान्ती, बराबर बाँड्ने काम

पूर्णकद : पूरा शरीर भएको

नेपाली, कक्षा ५

रोबोट मानिस जत्रै अग्लो थियो । त्यसका ठुलठुला दुई आँखा थिए । नजिकबाट हेर्दा त्यो रोबोट हनुमान् जस्तै देखिन्थ्यो ।

भाडामा ल्याइएको रोबोटलाई गाउँको चार दिशामा राखियो । त्यो रोबोट अत्याधुनिक प्रविधियुक्त थियो । रोबोटको दुई आँखामा क्यामेरा जोडिएको थियो । आँखामा जोडिएका क्यामराले दूरबिनले जस्तै निकै परको आकृति सहजै ठम्याउँथ्यो । बाँदर हो कि होइन भनेर प्रस्टसँग चिन्थ्यो । बाँदर गाउँ पस्न खोजे भने रोबोट सक्रिय हुन्थ्यो । त्यसले हाहा... हुहु... हट...हट... हवाँ...हवाँ... गर्दै ठुलो आवाज निकाल्थ्यो । कहिल्यै नसुनेका त्यस्ता अनौठा आवाजले गर्दा बाँदरको सातोपुल्लो उड्थ्यो । बाँदर पुच्छर हल्लाउँदै सुइँकुच्चा ठोक्थे । अगुल्टाले हिकार्एको कुकुर बिजुली चम्कँदा तर्सन्छ, भने भैं रोबोटको आवाज सुनेर तर्सैका बाँदर दोहोर्‍याएर गाउँ पसेनन् ।

बाँदर भगाउने रोबोट आएपछि गाउँले खुसी भए । गाउँका अन्नबाली, तरकारी र फलफूल पुरै जोगिए । आआफ्ना खेतबारीका कृषि उत्पादन बेचेर प्रशस्त पैसा कमाउन थाले । गाउँका किसानलाई बजारको समस्या थिएन । व्यापारी गाउँमै गएर कृषि उत्पादन किन्थे ।

बाँदर आतङ्क पूर्ण रूपमा समाप्त भयो । गाउँलेले बाँदरपीडित समिति भड्ग गरे । त्यसपछि पातले वन संरक्षण समिति गठन गरे । समितिका सदस्यको मिहिनेतले गर्दा वनको राम्रो संरक्षण भयो । बाँदरका लागि वनमा उपयुक्त बासस्थान बन्यो । वनमै खानेकुरा पाउन थालेका बाँदर वनमै रमाउन थाले । सानो प्रयास गर्दा पाएको सफलताले गाउँका किसान एकदम खुसी भए । हिजोआज त्यो गाउँ किसानटार र बाँदरेटारका सट्टा रोबोट गाउँका नामले चिनिन्छ ।

अत्याधुनिक : सबैभन्दा नयाँ, अहिलेको

आकृति : आकार

शब्दभण्डार

१. दिइएका अर्थ बुझाउने शब्द पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् :

- (क) बाँदर वा अन्य प्राणीलाई तर्साउन खेतबारीमा मानिसको जस्तै आकार बनाएर राखिएको वस्तु
- (ख) कुनै विषयमा विशेष ज्ञान भएको व्यक्ति
- (ग) कुनै निश्चित उद्देश्यका लागि बनेको समिति उद्देश्य पूरा भएपछि टुट्ने काम
- (घ) खाली जमिनमा रुख, बिरुवा रोप्ने काम

२. दिइएका समावेशक र समावेश्य शब्दबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

भाषा	आमा, दिदी, भाउजू
नारी	नेपाली, मैथिली, संस्कृत
जनावर	नेपाल, जापान, भुटान
देश	धान, चामल, मकै
अन्न	बाखा, खसी, गाई

३. कोष्ठकबाट मिल्ने शब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

- (क) तरकारीको समावेश्य शब्द.....हो । (नदी, फर्सी, कान)
- (ख) सगरमाथा शब्दको समावेशक शब्द हो ।
(हिमाल, बाली, जङ्गल)
- (ग) फूल शब्दको समावेश्य शब्दहो । (बोट, लालीगुराँस, दाना)
- (घ) सुन्तला शब्दको समावेशक शब्दहो । (चिया, तरकारी, फलफूल)

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

खेतबारी, बिजुली, बिरुवा, उत्पादन, व्यापारी

बोध र अभिव्यक्ति

१. दिइएका शब्दको शुद्धसँग उच्चारण गर्नुहोस् :

खाद्यान्न, बुख्याचा, विस्तृत, नपुन्याई, अत्याधुनिक, प्रविधियुक्त

२. 'रोबोट गाउँ' कथा पालैपालो पढेर कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

३. पाठको पहिलो अनुच्छेदमा कतिओटा वाक्य रहेका छन्, गनेर भन्नुहोस् ।

४. दिइएका प्रश्नको मौखिक उत्तर दिनुहोस् :

(क) 'रोबोट गाउँ' कथाका पात्र को को हुन् ?

(ख) 'रोबोट गाउँ' कथाअनुसार गाउँमा केको समस्या भएको थियो ?

(ग) समस्याको समाधान निकाल्न कसले सहयोग गर्‍यो ?

(घ) रोबोट गाउँका पुराना नाम के के थिए ?

५. दिइएका भनाइ ठिक भए ठिक र बेठिक भए बेठिक लेख्नुहोस् :

(क) बाँदरबाट दिक्दार भएका गाउँलेले धेरै थरीका उपाय लगाए ।

(ख) गाउँलेले पालैपालो विस्तृत रूपमा समस्या सुनाए ।

(ग) भाडामा ल्याइएको रोबोटलाई गाउँको पूर्व दिशामा राखियो ।

(घ) बाँदर भगाउने रोबोट आएपछि गाउँले खुसी भए ।

(ङ) बाँदर आतङ्क पूर्ण रूपमा समाप्त भएन ।

६. पाठको दोस्रो अनुच्छेद शिक्षकबाट सुनेर लेख्नुहोस् ।

७. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र पढ्न कति समय लाग्यो शिक्षकलाई सुनाउनुहोस् :

भाडामा ल्याइएको रोबोटलाई गाउँको चार दिशामा राखियो । त्यो रोबोट अत्याधुनिक प्रविधियुक्त थियो । रोबोटको दुई आँखामा क्यामेरा जोडिएको थियो । आँखामा जोडिएका क्यामेराले दूरबिनले जस्तै निकै परको आकृति सहजै ठम्याउँथ्यो । बाँदर हो कि होइन भनेर प्रस्टसँग चिन्थ्यो । बाँदर गाउँ पस्न खोजे भने रोबोट सक्रिय हुन्थ्यो । त्यसले हाहा... हुहु... हट...हट... ह्वाँ...ह्वाँ... गर्दै ठुलो आवाज निकाल्थ्यो । कहिल्यै नसुनेका त्यस्ता अनौठा आवाजले गर्दा बाँदरको सातोपुत्लो उड्थ्यो । बाँदर पुच्छर हल्लाउँदै सुइँकुच्चा ठोक्ये । अगुल्टाले हिकार्एको कुकुर बिजुली चम्कदा तर्सन्छ भने भैँ रोबोटको आवाज सुनेर तर्सैका बाँदर दोहोर्‍याएर गाउँ पसेनन् ।

८. दिइएका भनाइ कुन पात्रले भनेका हुन्, पाठका आधारमा लेख्नुहोस् :

(क) हरेक घरबाट एक एक जना स्वयंसेवक बनाएर चौबिसै घण्टा गस्ती गरौं ।

(ख) बाँदरपीडित समिति बनाएर सरकारसँग सहयोग मागौं ।

(ग) दीर्घकालीन र अल्पकालीन दुई उपाय छन् ।

(घ) ती बाँदर पातले वनबाट आएका हुन् ।

(ङ) सहरमा बाँदर भगाउने रोबोट आएको छ ।

९. दिइएका घटनाक्रमलाई पाठका आधारमा क्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

(....) विशेषज्ञको सल्लाह सबैले उचित माने ।

(....) उर्वर भूमि भएकाले प्रशस्त फलफूल र अन्नवाली उत्पादन हुन्थ्यो ।

- (....) बाँदर भगाउने रोबोटलाई गाउँको चार दिशामा राखियो ।
- (....) बाँदर पुच्छर हल्लाउँदै सुइँकुच्चा ठोक्थे ।
- (....) वडा सदस्य दिलकुमारीले गाउँलेलाई आश्वस्त पारिन् ।
- (....) बाँदरबाट बच्नका लागि गाउँलेले धेरै थरीका उपाय लगाए ।
- (....) बाँदर आतङ्क पूर्ण रूपमा समाप्त भएको थियो ।
- (....) उनले बिरुवा उम्रन, हुर्कन र फलन समय लाग्ने कुरा सुनाए ।

१०. दिइएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

- (क) रोबोट गाउँमा किन बाँदरको आतङ्क फैलियो ?
 - (ख) समस्या समाधानका लागि गाउँलेले के के छलफल गरे ?
 - (ग) पाताले वन पहिले कस्तो थियो ?
 - (घ) रोबोट ल्याएपछि कसरी बाँदर आउन छोडे ?
 - (ङ) यस कथाको आशय के हो ?
११. 'रोबोट गाउँ' कथामा भएका पात्रमध्ये तपाईँलाई कुन पात्र बढी मन पयो र किन, कारणसहित लेख्नुहोस् ।
१२. आफ्नो स्वार्थका लागि कुनै वस्तु उपभोग गर्दा अरूलाई हानि पुऱ्याउनुहुँदैन वाक्यको आशय स्पष्ट पार्नुहोस् ।
१३. 'रोबोट गाउँ' कथालाई छोटकरीमा लेखेर शिक्षकलाई देखाउनुहोस् ।
१४. 'रोबोट गाउँ' कथा पढेपछि तपाईँलाई आफ्नो बाल्यकालको सम्झना भयो होला । तपाईँले आफ्नो बाल्यकालमा भोगेका रमाइला पक्ष समेटेर एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

१५. दिइएको सन्दर्भ पढ्नुहोस् र निर्देशनअनुसार गर्नुहोस् :

मेरो नाम निर्मला दुरा हो । म बिहान आमासँगै उठ्छु । नित्यकर्म गरेपछि म पूजाका भाँडा माभ्छु । आमा फूल टिपेर ल्याउनुहुन्छ र पूजा गर्नुहुन्छ । आमाले पूजा गरुन्जेल म चिया पकाउँछु । पूजा सकिएपछि चिया पिउँदै आमा र म तरकारी केलाउँछौं । बुबा चिया पिउँदै पत्रिका पढेर हामीलाई पनि सुनाउनुहुन्छ । त्यसपछि म पढ्न बस्छु । नजानेको कुरा आमासँग सोध्छु । आमा घरको काम गर्दै मलाई सिकाइदिनुहुन्छ । आमाबुबा मिलेर खाना पकाउनुहुन्छ । हामी सँगै बसेर खाना खान्छौं । हामी आफूले खाएका भाँडा आफैँ माभ्छौं । धन्दा सकेर बुबा र म विद्यालय जान्छौं । आमा कार्यालय जानुहुन्छ । सबै मिलेर काम गर्दा हामीलाई सजिलो हुन्छ ।

निर्मलाको घरमा जस्तै तपाईंको घरमा कुन कुन काममा एकले अर्कालाई सहयोग गर्नुहुन्छ, कक्षामा सुनाउनुहोस् ।

भाषिक संरचना र वर्णविन्यास

१. समूह 'क' र समूह 'ख' बिच जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'

समूह 'ख'

प्रथम पुरुष

ऊ, यो, त्यो, यिनी, तिनी, उनीहरू

द्वितीय पुरुष

म, हामी

तृतीय पुरुष

तँ, तिमी, तपाईं, हजुर

२. मिल्ने क्रियापद छानेर लेख्नुहोस् :

(क) म घर.....। (जान्छ, जान्छु, जान्छौं)

(ख) हामी खाजा.....। (खान्छौं, खान्छु, खान्छौं)

(ग) तँ सामान.....? (किन्छस्, किन्छौं, किन्नुहुन्छ)

(घ) उनी विद्यालय। (गइन्, गयौं, गएँ)

(ड) उनीहरू अँध्यारो बाटामा । (हिँड्दैन, हिँड्दैनौ, हिँड्दैनन्)

३. सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) म खाटमा बस्छु । (द्वितीय पुरुष)

(ख) तिमी कविता पढ्छौ । (तृतीय पुरुष)

(ग) हामी रमाइलो गर्छौं । (द्वितीय पुरुष)

(घ) उनीहरू बाखा चराउँछन् । (प्रथम पुरुष)

(ड) हजुर आउनुहुन्छ । (प्रथम पुरुष)

४. दिइएका शब्द शुद्ध पारेर लेख्नुहोस् :

सूशील, सुपूत्र, टाकूरो, खूकुलो, बेलूका, भालू दाजू, पुर्व, मुख, पुजा,
भुगोल, त्रिशुल, मयुर, माइजु, भाउजु

५. पाठबाट ह्रस्व र दीर्घ उकार लागेर बनेका तीन तीनओटा शब्द टिपोट गर्नुहोस् ।

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ १५ सुन्नुहोस् र खाली ठाउँमा उपयुक्त शब्द भर्नुहोस् :

(क) हिजो घरमा धामीबालाई बोलायौं र पूजा पनि गर्‍यौं ।

(ख) उहाँलाई गाउँमा शिक्षा र स्वास्थ्यसम्बन्धी कमी भइरहेको कुरा थाहा भयो ।

(ग) धामीबाको कुरा नसुनी तुरुन्त लानुहोस् ।

(घ) अस्पतालमा जँचाउँदा त विश्वासको पेटमापो परेका रहेछन् !

२. सुनाइ पाठ १५ सुन्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

(क) गुरुआमालाई के कुरा थाहा भयो ?

(ख) गुरुआमा कसलाई भेट्न जानुभयो ?

(ग) विश्वासका आमाबुबाले विद्यालयमा आएर गुरुआमालाई के भने ?

(घ) यस कथाको सन्देश के हो ?

सिर्जनात्मक कार्य

१. दिइएका बुँदाका आधारमा एउटा कथा लेख्नुहोस् र उपयुक्त शीर्षक दिनुहोस् :

एउटा बालक सधैं चकचक गर्नु..... आमाबुबाले भनेको नमान्नु
..... शिक्षकलाई पनि नटेर्नु.....सधैं रुखका टुप्पामा
चढ्नु रुखका हाँगा हल्लाउनु.....उसको
चकचक देखेर सबै हैरान हुनु। एक दिन एउटा
रुखमा चढ्नुरुखको विच भागमा एउटा प्वाल
देख्नुप्वालभित्र हात हाल्नु अचानक
आत्तिएर कराउँदै हात निकाल्नु हातको
औँलाबाट रगत बग्नु हतार हतार गरेर रुखबाट
ओर्लनु..... केही छिनमा त्यस प्वालबाट एउटा डरलाग्दो
सर्प निस्कनुउसको औँला सर्पले टोकेको थाहा पाउनु
.....तुरुन्त उसले घरमा गएर भन्नुबालककी आमा
उसलाई अस्पताल लैजानु.....आइन्दा अभिभावकले भनेको मान्ने र
चकचक नगर्ने वाचा गर्नु.....।

